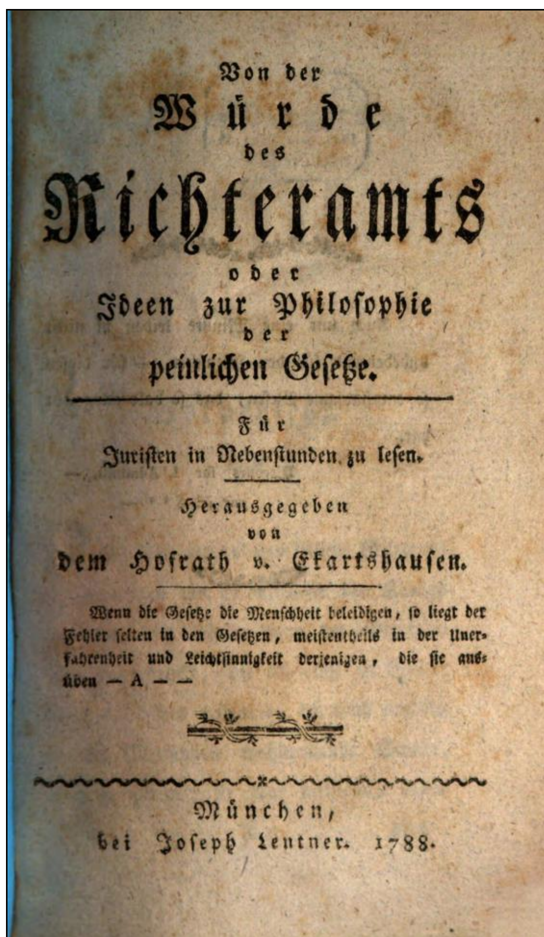

Von der

Würde

des

Richteramts

oder

Ideen zur Philosophie

der

peinlichen Gesetze.

Für

Juristen in Nebenstunden zu lesen.

Herausgegeben

von

dem Hofrath v. Ekartshausen.

Wenn die Gesetze die Menschheit beleidigen, so liegt der Fehler selten in den Gesetzen, meistentheils in der Unerfahrenheit und Leichtsinnigkeit derjenigen, die sie ausüben — A — —

München,

bei Joseph Lentner. 1788.

KARL VON EKARTSHAUSEN

VON DER WÜRDE DES RICHTERAMTS ODER IDEEN ZUR PHILOSOPHIE DER PEINLICHEN GESETZE

OVER DE WAARDIGHEID VAN HET RECHTERAMBT, OFWEL DENKBEELDEN AANGAANDE DE FILOSOFIE VAN DE STRAFWETTEN

1 7 8 8

vertaling:

Ruud Muschter
∴

Groningen

muschter@home.nl

alle werken:
www.archive.org

14 november 2023

INHOUDSOPGAVE

BRONVERMELDING

München, 1788

https://www.zvdd.de/dms/load/met/?PPN=urn%3Anbn%3Ade%3Abvb%3A12-bsb10394200-6

https://www.digitale-sammlungen.de/en/view/bsb10394200?page=,1

Bayerische Staatsbibliothek, München

INLEIDING VAN DE VERTALER

De auteur is een zeer bevlogen man. Hij pleit voor een menselijke benadering van de verdachten, en streng zelfonderzoek van de rechters. Voor de draconische straffen uit zijn tijd heeft hij geen goed woord over. Uit alles spreekt compassie met de mensen die volkomen zijn overgeleverd aan de willekeur en wreedheid van het strafrechtelijke systeem.

De auteur vindt het onverteerbaar dat er zo weinig differentiatie in straffen is. Een grote misdadiger komt aan de galg, maar een arme sloeber die brood nodig heeft voor zijn kinderen en dat steelt, wacht hetzelfde lot.

De auteur is meeslepend in zijn betoog, zelfs zeer pathetisch. Alleen al het feit dat hij in zijn werk welgeteld 209 uitroeptekens en 11 keer de archaïsche uitroep “Ha!” gebruikt, is daarvan ook een getuigenis. Om zijn geestdrift en het karakter van dit werk in de vertaling te behouden, is laatstgenoemde kreet gehandhaafd, maar van de uitroeptekens zijn er slechts enkele overgebleven.

Een moedige aanpak door de auteur, dat hij deze wantoestand aan de kaak stelt. Het is geen kleinigheid, in een tijd waarin lijfstraffen nog heel gewoon waren om verdachten tot een bekentenis te brengen.

De schrijfwijze van zijn naam is onduidelijk. In de catalogus van de Bayerische Staatsbibliothek staat de auteur vermeld als “Carl von Eckartshausen”, maar elders komt ook voor: ‘Karl’, naast ‘Ekartshausen’. Op het omslag van zijn werk ontbreekt zijn voornaam, en in de vertaling is de schrijfwijze ‘Ekartshausen’ aangehouden, conform het omslag.

Ruud Muschter.

HET OMSLAG

Over de
waardigheid
van het
rechterambt,
ofwel
denkbeelden aangaande de filosofie
van de
strafwetten

Voor
juristen om in nevenuren te lezen.

---

uitgegeven
door
hofraad Von Ekartshausen.

Wanneer de wetten de mensheid beledigen, dan ligt de fout in de wetten, merendeels in de onervarenheid en lichtzinnigheid van degenen die ze uitoefenen. - A - -

~~~~~~~~~~~~~~~~~~x~~~~~~~~~~~~~~~~

München,
door Joseph Lentner. 1788.
~~~~~~~~~~~~~~~~~~

DE TEKST

Ook slechts één minuut lijden is niet onbeduidend voor de mens, voor dit zo gevoelige wezen dat zo spoedig uitgeleefd is.

Discours sur L'Administ.
door M.S**.

Ten geleide

Deze toespraak werd in Frankrijk gehouden door een geleerde op het geboortefeest van de koning. De naam was niet bijgedrukt bij de brochure die ik ooit ontwaarde. Dikwijls informeerde ik naar dit voor de mensheid welwillende geschrift, doch vergeefs. Het was meestal, vooral in Duitse streken, onbekend. Ik waagde het daarom om het in het Duits te vertalen en meen, hierdoor voor weldenkende mensen geen onaan-genaam geschenk te hebben gemaakt, daar er de fraaiste denkbeelden voor de filosofie omtrent strafwetten in vervat zijn en het met name kan dienen voor jongelieden die de vorst bij gerechtshoven aanstelt, om hun ware begrippen van de waardigheid van het rechterambt bij te brengen, en hun te leren om jegens de mensheid zorgzaam te zijn en opmerkzaam op hun eigen hart. Met één woord, goede mensen en rechters te zijn.

- - -

Welke stof moet ik uitkiezen, die ik hier als spreker voorstel op de dag die wij voor de koning vieren, om de opdracht waardig te zijn om op deze openbare plek te spreken. De koning is goedig en houdt van de mensen, en slechts hetgeen goedheid van hart en welzijn van de mens tot onderwerp heeft, kan een waardige stof van de spreker zijn. Over de belangrijkheid en de plicht van het rechterambt wil ik spreken, en mijn welwillen voor de mensheid moet het gebrek aan mijn geesteskrachten vervangen.

Hoezeer ik ook mijn zwakheid voel en de koene onderneming mijn krachten verre overstijgt, bieden mij toch de waardigheid van het grote onderwerp en mijn ijver enig vertrouwen, dat ik kan hopen dat ik mijn doel niet gans misloop. Ja, ik zou zelfs wensen dat al mijn medeburgers mij op dit ogenblik konden horen. Ik zou tegen hen willen zeggen: hoor mij aan, gij lieve mensen, voor jullie, voor jullie alleen, voor jullie allen, wil ik thans spreken; voor jullie vermogen, jullie vrijheid, voor jullie leven wil ik spreken. Zou mijn voordracht ook maar eentje in de groep onverschillig laten? Weten jullie wel, dat jullie heden nog in vrijheid leven? Heden genieten jullie nog de vruchten van je transpiratie, van jullie vermogen in ongestoorde veiligheid. Heden dreigt jullie nog geen gevaar voor je leven. Heden gaan jullie nog rustig en onbekommerd naar bed. Doch morgen, morgen wellicht staan jullie voor het gerecht, als aanklager of aangeklaagde. Wellicht loert thans een vijandige die afgunstig is op jullie geluk, op het ongelukkige ogenblik om jullie in de val te trekken. Wellicht zal nog heden een zwart, schadelijk complot jullie bij justitie verdacht maken, om jullie leven in gevaar te brengen. Wie weet het? Wellicht - de voorzichtigheid behoede jullie - wellicht zullen jullie ooit, door de last van smadelijke ketenen terneer gedrukt, in de kerker met ellende en vertwijfeling vechten, zonder troost, en zonder hulp aan de hemel tegen de valse aanklacht jullie onschuld zweren. O, mijn medeburgers. Hoor mij aan en vat moed. Door u met de

plichten van een rechter bekend te maken, wil ik u de middelen leren die u tegen de dreigende gevaren veiligstellen. Ik wil u door het vertellen van de verplichtingen die een rechter jegens u moet vervullen, het weinige tonen wat ge te vrezen hebt.

Doch thans is het ook redelijk, aangezien ik de heiligste gerechtigheid voor uw welzijn opeis, dat ik ook mijnerzijds van u verlang, dat gij mij gerechtigheid laat wedervaren. De enige dank ik van u verhoop, en waarvan ik mij vlei erin te kunnen geloven, is slechts uit uw mond de bekentenis te horen dat ik de plichten liefheb die mij verbinden om uzelf lief te hebben.

Mijn onderwerp vereiste weliswaar, om het naar zijn juistheid en omvang uitvoerig genoeg te behandelen, dat ik alle deugden, alle voorkeuren en eigenschappen behandelde die de waardigheid van het rechterambt beschrijven, want de strafwetstoepassing bevat ze zonder uitzondering allemaal. Doch zouden voor mij dan tijd en de ruimte voor deze pagina's toereikend zijn? Ik wil aldus slechts de opvallendste werkingen der waakzaamheid in preventie en vervolging van de misdaden, de zorgvuldigheid waarmede een rechter zijn oordeel inleidt en de redelijkheid waarmede hij het moet vellen, beschrijven.

Voor alles echter zie ik mij tot een vraag gedwongen die in de kern van mijn te behandelen onderwerp ligt, namelijk de vraag waar dan de treurige noodwendigheid vandaan komt die ons verbindt om de mensen te straffen. Waar komt het vandaan, dat de mensen niet zonder strafwetten kunnen bestaan? Naar de schijn zouden immers goede burgerlijke wetten de strafwetten gans onnuttig maken, doch wat is dan een goede burgerlijke wet?

Geen andere, dan de wet die gans met de natuur overeenstemt, voor de burger al datgene beveelt wat aan zijn bestwil bijdraagt, en hem daarentegen niets verbiedt dan hetgeen voor zijn welzijn

schadelijk zou kunnen zijn. De wet, die het welzijn van het individu tot welzijn van de ganse maatschappij maakt; die op alle privébelang bedacht is, om daaruit een algemeen belang te vormen. Naar deze begrippen van het goede van een burgerlijke wet schijnt het mij nog opvallender hoe een burger zulke wetten kan overtreden; hoe hij tegen zijn eigen welzijn kan werken en jegens zichzelf tot vijand kan worden. Hoe hij, trouweloos jegens zijn aangegane verbindingen, daarmede alle gelukzaligheid van de burgerlijke toestand kan opgeven.

Alleen ontraadselt het menselijke hart zelf mij dit onbegrijpelijke gedrag van de mens. Goede wetten verschaffen ons weliswaar de gelukzaligheid van de maatschappelijke toestand, doch ze onttrekken ons daarentegen aan die, welke wij in de staat van de natuur zouden kunnen genieten. Ze gebieden eigenlijk niets dan hetgeen ons welzijn bevordert, doch ze verbieden wederom wat ons genoegen vleit. En wat ze zo aan de ene kant tot onze rust bijdragen, roven ze aan de andere kant van de hartstochten. En uiteindelijk ontstellen goede wetten reeds meteen al door hun verboden de geest van de mens. Het is dus zeer moeilijk om te beslissen, en het is de bezigheid van een grote, zeldzame geest om de schade in mindering te brengen op het goede dat ze stichten.

Bovendien maakt de mens die buiten zichzelf niets ziet, niets kent en de slaaf van zijn eigenbelang is, immer geheime plannen hoe hij het volgen van de wetten aan anderen kan overlaten, zonder aan de invloed ervan op zijn veiligheid afbreuk te doen, en hoe hij zich tot zijn voordeel aan de wetten kan onttrekken. Hij zou gaarne zijn medeburgers stevig met de band omslingeren die hij voor zichzelf onverstandig wederom ontbindt.

Dat zijn thans de euvelen die men zou moeten voorkomen. Dat zou de bezigheid van de strafwetten moeten zijn. Dit doel zouden zij moeten bereiken. De straf die de overtreder der

wetten treft, is een nieuwe beweeggrond die hun achting en gehoorzaamheid verschaft. Het is het meesterstuk van de strafwetten om de gewichten van de straffen zo te richten, dat de burger, zo dikwijls als de hartstochten bij hem de doorslag krijgen, onfeilbaar naar de zijde van de plichten overhelt.

Ik had thans weliswaar de gelegenheid om dieper in de aard van de strafwetten binnen te dringen, doch - zoals ik reeds heb aangestipt - is dat niet mijn bedoeling. Ik wend dus slechts mijn hoofddoogmerk op de belangrijkheid van hun toepassing, en de noodwendigheid der waakzaamheid van een rechter is het eerste wat mij daarvan opvalt.

I. De waakzaamheid van een rechter is de bestendige opmerkzaamheid op de handelingen van zijn burgers.

Wanneer ik mij een beeld vorm naar de hoge begrippen die de waardigheid van het rechterambt vooropstelt, van een overheid, dan vind ik daarin het beeld van een tedere en wijze moeder. Zij laat haar kinderen nimmer uit het oog, volgt hun spelen en al hun kinderlijke handelingen met spiedende blik, waakt voor hun welzijn wanneer zij slapen, en behoedt hen overdag in haar moederlijke schoot voor pijnlijke voorvallen. Zij is meer bezorgd om dreigend ongeluk van hen af te wenden, dan jammerend om hen in ellende te troosten. Zij ruimt alles aan de kant wat voor hun zwakke lichaamsbouw en de nog zwakkere ziel, die zo ontvankelijk is voor alle indrukken, schadelijk zou kunnen zijn, en laat hen slechts speelgoed dat voor de sterkte van het lichaam en voor de geest een juiste richting geeft. Of, wanneer het dat niet kan, het op zijn minst niet verhindert. Ze omgeeft hen met louter nuttige voorwerpen. Ze werkt met eigen hand aan het geluk van hun bestaan, reeds vanaf hun kindsheid. Zo stel ik mij een rechter onder zijn medeburgers voor. Algemene, tedere liefde, als waren ze zijn kinderen, moet hem belevendigen, moet hem wakend en actief voor hun welzijn

houden. Hetgeen de natuur in de moeder door tederheid bewerkstelligt, beveelt het kind, van dank en liefde doordrongen, de plicht aan. Welke fraaie, verheven verrichtingen van een rechter. Doch waar vindt men zulke edele, grote zielen, die moed en sterkte genoeg hebben om deze hoge plichten in hun ganse omvang te vervullen?

Voordat de mensen in een maatschappij tezamen kwamen, voordat er nog een burgerlijke wetgeving ontstond, was de mens van zichzelf, leefde hij vrij in de schoot der natuur, als ieder dier, onbeperkt door wetten, onbeheerst door hogeren. Hij kon zeggen: “Hetgeen mijn arm bereikt en mijn sterke hand gewint, is van mij. Ik strek mijn arm slechts voor mijzelf, voor mijn welzijn uit en niet voor het belang van iemand anders. In deze toestand was het eigen Ik de enige en eerste drijfveer, het enige doel van zijn wensen en handelingen. Al hetgeen hij was, hetgeen hij genoot, had hij aan zichzelf te danken. Zijn have en goed, geluk en rust, waren zijn werk. En niemand kon een recht hebben om daarover te beschikken, aangezien er nog geen geheel was waarvan de gemeenschappelijke werkzaamheid hem dat verschaft had, want hij maakte zelf het geheel uit. Wanneer de mensen zich indertijd onder elkander beledigden, bedrogen en sloegen, waren het slechts enkele afzonderlijke horden die tegen elkander vochten, en niet gescheiden groepen van een gans staatslichaam.

Doch sinds de mens de wouden en daarmede de mildheid heeft verlaten; zich van zijn natuurlijke vrijheid heeft ontdaan en wetten heeft gehuldigd; sinds hij een deel van zijn aangeboren natuurlijke rechten heeft overgedragen om het overgebleven deel in veiligheid te kunnen genieten; sinds hij zijn wil heeft ingeperkt om zijn werkingssfeer te verbreden; vanaf de tijd dat zijn welzijn met het algemene onverbrekelijk verbonden in, verkreeg de mensheid een nieuwe aanblik. Er ontstond een nieuwe ordening, een nieuwe vereniging der afzonderlijke delen

in een harmonisch geheel. En de mens hield er daardoor noodwendig mee op, op zichzelf te staan. Hij werd een gemeenschappelijk goed der ganse maatschappij, waarover zijn eigen wil het recht verloren had om te heersen. Hij kan niet meer volgen waar zijn privébelang en grillen hem wegdragen, doch moet blijven in de rails die het verstand en welzijn van het geheel voor hem uitstippelen. In de natuurlijke staat kon er geen ongelijkheid der mensen zijn. Onder het begrip 'mens' waren allen gelijk. Rang, waardigheid, aanzien, heer en knecht, waren onbekend, doch sinds door het samengaan een formeel lichaam was ontstaan, dat men reeds bij zijn eerste bestaan een staat kon noemen; sindsdien moest de mens onontkoombaar noodwendig uit het midden van zijn broeders enkelen die meer geestkracht en lichaamssterkte hadden, als zijn meerdere erkennen, die aan de overigen die alle onder elkander gelijk bleven, door wijsheid en sterkte leiding en hulp konden verschaffen. Dat is het tijdperk van de gehoorzaamheid, en gehoorzaamheid behoedde de mensen voor gewelddadigheden, die immer onder samenscholingen van afzonderlijke partijen onvermijdelijk zijn. Zo trad - om alles in het kort samen te vatten - de regering in de plaats van het dierlijke instinct. En zo is de gelukzaligheid van mensen slechts het werk van een hogere geest van anderen, aan wie hij zich heeft onderworpen.

Uit de burgermaatschappij ontsproot aldus de gelukzaligheid der mensen. Of op zijn minst was die toch de beweeggrond die de vereniging van de afzonderlijke geledereren in een gans lichaam tot stand bracht, om het welzijn van de individuele burger zowel als van de ganse staat te bevorderen, te verzekeren en te behouden. Wanneer echter ook niet te allen tijde dit fortuinlijke gevolg aan de wens van de mensen tegemoetkomt; wanneer ook zo nu en dan dit einddoel niet gans bereikt, of zelfs gans gemist wordt, zijn wij niet zelf daaraan schuldig[1], nu

[1] De auteur eindigt deze zin niet met een vraagteken. Toch lijkt de strekking van de zin een vraag te betreffen.

wij al te dikwijls uit foutieve begrippen van de kwestie, uit onwetendheid, uit stijfkoppigheid en hartstocht voor onszelf de kostelijkste heildrank in dodelijk gif veranderen, terwijl die anders de heilzaamste uitwerking tegen de euvels voortgebracht zou hebben, die in de natuur zo veelvuldig en zo onvermijdelijk noodwendig zijn?

Eerste der sterfelijken. Door welk een grote, veelomvattende geest moet ge belevendigd zijn geworden, die het voor het eerst waagt om over uws gelijken te heersen, die de ongelooflijke last op uw schouders laadt om allen gelukkig te maken. Die zich aan de gewisse ondankbaarheid der mensen blootstelt om voor hen het beste te bevorderen, zich uw eigen rust ontzegt om de rust van het volk te vestigen. Gij, die u zogezegd tussen de mensheid en zorgzaamheid werpt, om deze door wijsheid en moeite een geluk te verschaffen dat gene de mens schijnt te hebben ontzegd. Grote sterfelijke. De machtigste omwenteling die de mensheid door u gewon. De maatschappij zelf, het resultaat van uw geest en uw sterkte is het enige monument van uw grootte, dat onverdelgbaar alle tijden trotseert.

Zodra de maatschappij tot stand kwam, zodra de hoofden ervan zich verstoutten om tot hun overige medemensen te zeggen: “Broeders, wij willen u gelukkig maken”; zodra zij zich om het lot van hun medeburgers, om hun geluk, hun have en zelfs om hun ganse bestaan hadden bekommerd, vanaf het ogenblik dat zij gans met de zware zorg om dit belangrijke onderwerp beladen waren, konden zij zich niet meer met hun eigen welzijn bezighouden. Vrienden, echtgenote, kinderen, rijkdom en alles wat voor de mens kostbaar en aardig is, de zoetste onderwerpen der tederheid, moesten zij aan hun oog onttrekken, dat bepaald was om voor het welzijn van het geheel te waken. Zij waren met het vaderland zo eng verbonden, dat er in het geheel geen tussenruimte tussen henzelf en dezen kon zijn, en dat noch echtgenote, noch kind, niets daarin kon

indringen; dat hun tot bevordering van hun eigen goed nauwelijks een minuut overbleef wanneer zij al hun onbegrijpelijk hoge plichten met gestrengheid en nauwkeurigheid wilden vervullen, zodat ze aan de bedoelingen van hun oorsprong in de ganse omvang beantwoordden.

Feitelijk hebben wij thans uiterst zelden voorbeelden van een zo grootmoedige opoffering. Zelfs in de grijze, duistere verte van de oertijd vinden wij, zo ver ons oog ook maar reikt, nauwelijks sporen daarvan. Doch hoort daarom de plicht op, daar hij niet algemeen vervuld wordt? Kan men de vervulling van deze hoge plichten, waaraan de hoofden van de staat zichzelf onderwierpen, met minder recht vorderen aangezien er trouwelozen, kleingeestigen en zwakkelingen zijn? Nog dunkt mij, alsof ik immer nog de stem hoor van de edele burger die tot zijn medeburgers, die hem tot rechter en wetsvertegenwoordiger hadden verkozen, zei: "O, mijn beste medeburgers, ik heb mij om uw welzijn bekommerd; bekommer u thans om dat van mij en zorg voor mijn kinderen, aangezien hun vader niet meer voor hen kan zorgen."

De familiaire aangelegenheden van de vader stoppen, zodra hij met die van de rechter is begonnen.

Doch ik vind het in het geheel niet nodig om trekjes van het heldendom aan te voeren dat ons aan een eeuwige bewondering bindt; dat ons met verwondering toont wat mensenliefde, verering van iemands verplichtingen, en dorst naar eer, over een verheven hart vermogen. Ik heb mij reeds te ver van mijn onderwerp verwijderd, uit enthousiasme meegesleept in de beschouwing van het fraaie beeld van een waardige rechter; wij zullen ondertussen aan al deze grote deugden voorbijgaan en voorlopig slechts over de voor de overheden zo wezenlijke waakzaamheid spreken, zonder dewelke het onmogelijk is om

de zeden te verkrijgen en vermogen, rust en welzijn der burgers te verzekeren.

Men maakt zoveel ophef over de gerechtigheid van een rechter, en die is juist de geringste van zijn deugden. Op zijn minst moeten de andere haar allemaal voorgaan, want ze is het laatste middel dat de rechter kan aangrijpen wanneer alle andere mislukt zijn, of niet tijdig aangewend zijn geworden. Naar de letter van de wet oordelen; tegen een slechterik zeggen: “Ge moet hangen, aangezien het zo in mijn dikke boek staat”, of voor een ander naar het letterlijke voorschrift van een dode wet lid voor lid laten afstoffen, is toch geen grote kunst, noch het resultaat van wijze bemoeiingen van een rechter. Doch de navolging van de wetten bevorderen, zoveel mogelijk verhoeden dat de wetten geschonden of verijdeld worden, dat is de kunst van een overheid. Het is haar meest wijze en nuttigste bemoeiing, die echter met vrijwel onoverwinnelijke moeilijkheden verbonden is. Uw eerste zorg is het dus, gij rechters, om de bronnen van de misdaden te blokkeren. Voor straf is er altijd dan nog tijd genoeg.

Doch voordat ik mij er verder mee inlaat om over de waakzaamheid van een rechter te spreken: op deze eigenschap, die de stut van de openbare rust en ordening is, zal ik nog duidelijkere en uitgebreidere begrippen vooruitsturen. Zodra wij ons de mens als ingeperkte, zwakke sterveling voorstellen en niet een ideaal van een hoger wezen uit hem maken, zullen wij gemakkelijk inzien in hoeverre ze aan een rechter eigen kan zijn.

Een rechter is feitelijk niet anders, niet fijner en volkomener georganiseerd, heeft niet meer zintuigen, meer talenten dan de mens - uit ruwe, aardse stof gevormd - van de natuur verkregen heeft. Hij heeft zijn zwakheden, dwaasheden, zelfs de hang naar de misdaad, die hij bij anderen moet bestraffen. Kortom, hij is

mens. De politieke grondwet kan dus niet aan de natuur zelf ontsprongen zijn, of ze moest de man op wiens schouders het welzijn van de ganse maatschappij rust, fijnere zintuigen, minder - of veelmeer geen enkele - geneigdheid tot het kwaad, geen wankelen en twijfelen, geen worstelen en strijden hebben gegeven. Hij moest zozeer door hogere geest en edel karakter over zijn medeburgers uitstijgen, als de waardigheid van zijn ambt hem boven hen verheft. Doch wij zien, dat dat niet het geval is; dat wetten en wetshandhavers een kunstmatige uitvinding van de menselijke geest zijn. De kunst moet aldus ook de gaten vullen die de natuur heeft achtergelaten. De rechter is geen Argos, om zelf over zijn ganse district te kunnen waken. Hij heeft niet duizend handen om zelf alle booswichten die de rust en veiligheid van zijn gemeenschap verstoren, te kunnen grijpen. Hij kan niet overal aanwezig zijn, niet alles zelf zien en weten. Doch zijn niet vreemde krachten zijn onderdaan, met wie hij kan besturen? Heeft hij geen ogen en handen tot zijn bevel? Het is derhalve zijn taak om zich eigenschappen die hem ontbreken, eigen te maken, in zijn eigen zelf samen te vatten en zich door zijn werkzame ondergeschikten over het volk uit te breiden, in de verte te zien, te werken en overal door zijn dienaren tegenwoordig te zijn. Zo is weliswaar geen mens in staat om uit eigen kracht ongelooflijke kilo’s aan lasten van de aarde op te heffen, doch een bekwame technicus weet ze door middel van enkele hevels met zwakke hand de hoogte in te trekken.

Ik geloof niet, door te hoge begrippen van de zaak, het beeld dat ik hier van een waakzame rechter ontwierp, overdreven te hebben. Ik kan het integendeel met alle vertrouwen voor mijn burgers opstellen, aangezien het voornamelijk een ambt betreft waarmede ik door mijn beroepszaken zeer nauwkeurig verbonden ben; aangezien mij zelfs omgang en ervaring de trekken daartoe aangaven waarmede ik deze schildering van een rechter ontwierp.

Dikwijls kunnen wij echter ook in een rechter deze voorkeuren vermengen, aangezien hij ze toch werkelijk bezigt. Hij schijnt niets te doen, en doet alles wat liefde en plicht jegens de maatschappij vorderen. De buitenkant misleidt en zal bij een man die onvermoeid met het behoud van de openbare rust bezig is, dikwijls de schijn van een trage onwerkzaamheid aantrekken bij lieden die gaarne ieder ding van buiten beoordelen, zonder dat zij zich de moeite willen geven om in het binnenste ervan binnen te dringen, of wellicht uit geesteszwakte niet in staat zijn om het te doen. Doch, zoals gezegd is, hoe vaker de buitenkant in de rechter een onwerkzame, gemakzuchtige man schijnt te verraden, des te actiever is hij in het geheim. Hij wil zich geen ijdel aanzien geven, iets met een belachelijke pomp spelen, die de geheime drijfveren die in zijn systeem verborgen liggen en des te zekerder werken naarmate ze voor profane ogen verhuld zijn, algemeen onthullen, en zo al zijn bemoeiingen zou verijdelen. Hij wil niet als een marktkoopman onder de bijval van zijn charlatan zijn medeburgers naderbij lokken, zodat hij met trots gezicht kan zeggen: “Zie, wat ik allemaal voor jullie doe.”

Nee, dat zijn marktkooplieden en bedriegers van het volk, die zich de schijn van de levendigste werkzaamheid willen geven, terwijl zij toch in het geniep de traagste deugnieten zijn, die alles schijnen te doen, en niets doen; die hun bedrogen medeburgers voorzwetsen dat de zorg voor het algemeen goed loodzwaar op hun hart ligt, en daarbij onbekommerd om het welzijn en wee van de staat, comfortabel met het vet der burgers hun vetgemeste buik vullen, die immer een onloochenbaar bewijs van hun lege hoofd en trage geest is. Zij verzekeren ons, dat de ijver voor het beste van de staat hen sloopt, en ondertussen verstart hun hart van alledag, waarin geen vonkje voor ’s mensen welzijn fonkelt, met onverschillige koude. Gans anders gedraagt zich de grote man die met edel gemoed zijn

welzijn voor het welzijn van de staat opoffert; wiens hart slechts voor het welzijn van zijn broeders slaat, hetgeen hij zich met ongehuichelde warmte eigen heeft gemaakt.

Geen bedrieglijk schild, geen pralende herrie, verkondigt de zakenman. En iedereen gelooft, dat hijzelf de eerste in de maatschappij is die de zalige rust geniet die hij door zijn wijze bemoeiingen voor zijn medeburgers wist te verschaffen.

En al komt hij ook nooit van zijn plek, ingesloten op zijn zakenkantoor, omringd door akten en geschriften, zal hij toch alles waarnemen wat zich in een bepaald deel van de maatschappij waarover hij moet waken, afspeelt. Alle bewegingen van het volk zal hij ervaren. Hij zal de sterkte en zwakte, hun stijgen en dalen afmeten. Hij zal de gang volgen die ze nemen. En dikwijls zal hij ze, in plaats van ze met geweld tegen te houden, met mildheid trachten af te leiden en te stillen. Aangezien hij elk van zijn handelingen eerst rijp afweegt, ze naar de behoefte en omstandigheden der tijd afmeet, ze zorgvuldig verbergt; aangezien hij stap voor stap de natuur volgt, zo moet hij ook net zo onfeilbaar als deze, en fortuinlijk, zijn doel bereiken. Hoe minder hij zich om al hetgeen zijn medeburgers doen, schijnt te bekommeren, des te nauwkeuriger is hij daarover onderricht. En waartoe zou hij ook zelf naspeuren, zelf heengaan en zien, daar hem toch al bij een wijze politieke wetgeving ook de geringste voortgang onder het volk bekend moet worden.

Kleine zielen geven hun ondernemingen gaarne een valse schijn, om in het oog van het gepeupel, dat zich zo gemakkelijk laat verblinden, groot te schijnen. En slechts degenen die uit liefde voor het goede handelen, maken zich het nuttige tot einddoel van hun doen, onbekommerd of men hen zal opmerken of vergeten; en of men hen, wanneer men hen opmerkt, zal loven of gispen. De waakzaamheid onderscheidt

zich door stilzwijgen en opmerkzaamheid, en bezwaarlijk zal de rechter met zijn zaken tot zijn recht komen wanneer hij allen ineens wil aanvallen, of met ontijdig ijlen en radeloosheid over hen heenvalt. ‘Zie en bemerk’, zijn de eerste twee grond-beginselen in ieder openbaar bestuur. Doch wanneer het welzijn van de staat een niet te verzuimen activiteit vereist, dan moet ook de rechter alles voor de goede zaak doen, niets voor zichzelf, niets voor eer en latere roem. Hij moet wijs het ijdele lawaai dat het gepeupel van zijn handelingen maakt, trachten te stillen, om het gevolg van zijn bemoeiingen des te zekerder te maken. Doch feitelijk kan slechts de deugdzame dat doen, wiens edele hart gans van eigenbelang en roemzucht verwijderd is. En de grote man, door wiens glans het volk verblind is en dat hem bijna tot zijn God maakt, de grote man kan dat dikwijls het minste, aangezien gemeenlijk roemzucht de bron van zijn grootte is, aangezien hij gewis niets voor het algemene welzijn, voor de handhaving van de wetten, et cetera, gedaan zou hebben, wanneer zijn eerzucht niet bevredigd was geworden.

Wij kunnen dus in het geheel niet uit de werkzaamheid, uit het vele doen van een rechter concluderen dat hij waakzaam is. Orde en nauwkeurigheid in zijn doen echter, geven ons het beste getuigenis van de waakzaamheid. Het waken van de overheden bestaat er beslist niet uit, dat hij met kolossaal gewicht de strengheid van de wetten over het hoofd van zijn burgers walst en door de last hen dagelijks met verdrukking dreigt. Nee, zulk een waakzaamheid zou verderfelijker zijn dan een onwerkzame, trage slaap. Met lichte, kunstige hand moet hij de toom der wetten voeren en vrijwel onvoelbaar moet zijn leiding voor de burger zijn. Hij moet, zoals gezegd is, meer waarnemen dan handelen, en hoe vaker hij waarnemingen uitvoert, des te minder zal hij het nodig hebben om te handelen. Vertrouw daarentegen beslist niet de lieden die immer bezig, immer onrustig en radeloos zijn.

Kan men deze lieden wel waakzaam noemen? Al hun bezigheid, hun dwaze onrust, verraadt een zwakke, vreesachtige ziel; de oorzaak waarom al hun ondernemingen zonder bepaalde, zekere blik in de toekomst zien. Hun troebele oog kan geen juist en precies beeld uit de wirwar van onderwerpen opvatten, die zich aan hen wanordelijk en door elkander geworpen voordoen. Ze worden in de dwaling rondgedreven als een verblind kind, en het algemene wezen voelt door overbrenging dezelfde ontsteltenissen die van alle kanten op ze afkomen. Nog eenmaal zij het gezegd: dat is geen waakzaamheid, doch onrust.

Niets verschaft ons meer zekerheid dan een goed oog dat goed ziet wat er is en hoe het is. En voor ons blijft er genoeg moeite over, wanneer wij de zaken zo weten te ordenen, dat al het onnodige wegvalt en slechts het nuttige geschiedt.

Een enkel voorbeeld, doelmatig en tijdig ondernomen, maakt duizend andere overbodig, en dat is het grote resultaat van de waakzaamheid. Door haar wordt de rechter niet in de verlegenheid gebracht om de stroom op te houden omdat die de bronnen weet te verstoppen. Ze verstikt de ondeugd in zijn kiem en maakt de straf zeldzamer. Vandaar ook, zoals reeds gezegd is geworden, is de gerechtigheid bijna overbodig waar de waakzaamheid vooruitloopt.

Er is een burger die weigert om de maatschappij met zijn nerveuze arm of met de krachten van zijn geest te dienen. Een ledigganger is reeds een ontkiemende booswicht, gelijk aan de sappen die, wanneer ze zonder beweging worden gelaten, bederven en spoedig het vat zelf aanvallen waarin men ze bewaard heeft. Men moet ze dus hetzij onverwijld wegwerpen, of opnieuw laten rijpen.

Zo zal ook een werkzame overheid de lediggang geen tijd laten om een ondeugd te worden. Ze zal van de burger rekenschap over zijn onwerkzaamheid eisen, en hem reeds daardoor direct de weg naar de ondeugd afsnijden.

Ze zal de luie burger begrijpelijk maken, dat hij door de verdenking reeds voor de helft tot misdadiger wordt; dat hij derhalve als een schuldig offer der gerechtigheid zich nimmer aan haar waakzame blik zal kunnen onttrekken. Nu zeg mij toch, wat moet de ledigganger aanvangen, wanneer men hem niet slechts belet om te schaden, doch ook zelfs de hoop ontneemt om kwaad te kunnen doen? De van alle kanten vervolgde ledigganger moet zich hetzij verbeteren, of een aarde verlaten die slechts zijn bebouwers voedt.

In het geval dat burgers zich scheiden, zodat de vijandschap de band dreigt te verscheuren die de mensen als broeders verenigt, moet dan niet spoedig de waakzame rechter naderbij ijlen om de haat met de wortel uit de vergiftigde harten der burgers te scheuren? Hoe dikwijls temt niet een geringe genoegdoening? Wat bewerkstelligt niet dikwijls een dreiging? Met een enkel woord is dikwijls het monster van de wraak in zijn geboorte verstikt.

Voor alles, gij rechters, voor alles laat de zeden het voornaamste[2] onderwerp van uw opmerkzaamheid zijn, want ze staan voor iedere deugd borg. Hun machtige invloed heeft men niet zuiver te danken aan de slaafse inachtneming der wetten, doch ook aan liefde daarvoor. En kan de rechter wel zoetere vruchten van zijn zorgen oogsten, dan wanneer hij in de harten der burger een liefde voor de wetten opwekt die boven zichzelf verheven is?

---

[2] “vorzüglichsten”. Ook: voortreffelijkste.

Wanneer ge het verderf der zeden in een staat voorkomt, wanneer gij die tot een graad der goedheid brengt die menselijkerwijs mogelijk is en over het behoud van hun volkomenheid waakt, dan, edelste der mensen, zijt gij de eerste in de staat aan wie de mensheid nameloze dank verschuldigd is. Ge hebt de bron der enige, hoogste gelukzaligheid der staat geopend en uw vaderland tot de trots der naties gemaakt. U danken edele vaders voor de blijdschap dat geen ongehoorzaamheid der kinderen hun tedere liefde beledigt; de man voor de huiselijke vrede in zijn huwelijk en de zoete, door geen vijandelijke twist onderbroken genoegens der liefde, en de zalige omarming door zijn lieve echtgenote. Elk vriendelijk uur is het gelukkige resultaat van het behoud der zeden. Overal waar de mensen wegens zaken of ontspanning samenkomen, zal de fijnste welstand heersen. Men zal elkander met achting bejegenen. Men zal in vrolijke scherts de uren der ontspanning genieten, zonder dat men nog met vrees voor moedwillige en smerige kluchten gezelschappen binnentreedt. De vader zal met genoegen zijn zoon in een kring binnenvoeren waar de blije vreugde, door waardigheid en fatsoen begeleid, niet meer door de uitgelatenheid van brutale knapen gevaarlijk wordt. De moeders zullen hun dochters niet meer voor gezelschappen hoeven te waarschuwen, waar een schuimende kwast door zijn volkse grappen hun het schaamrood net zolang en zo dikwijls in het gezicht jaagt, tot de gewoonte hun het blozen tot geliefde kunst maakt. Men zal zich kunnen laten zien en spreken zonder zich te moeten schamen. De rechtschapen zin van de burger zal trouw en geloof in het woord van een man in de plaats zetten van de eed, die door zijn menigvuldige en te vake gebruik slechts zoveel aan zijn zekerheid verloren heeft. Men zal, onbezorgd voor vijandelijke achtervolging, voor afgunstige ingrepen in zijn eigendom, zijn zaken kunnen voeren. Men zal niet meer met vrees en wantrouwen een contract afsluiten waar men bij alle aangewende behoedzaamheid, bij de strengste nauwkeurigheid, zelfs bij de dreigingen der wetten, nog niet

voor laaghartig bedrog veilig is. Nee, mensen zullen mensen kunnen vertrouwen. De man zal zijn gegeven woord niet meer met listige onderscheidingen en rechtsverdraaiingen terug-nemen, of slechts tot nadeel en schade van zijn bedotte medemens vervullen.

Kortom, in het behoud van de goede zeden ligt ook het behoud van alle oorspronkelijke banden van het welzijn van de mens, die zich zo gemakkelijk in het weefsel van de maatschappelijke band vervlechten. Hier moet aldus de magistraat die de bevordering van het algemene welzijn van zijn medeburgers op zich heeft genomen; hier, bij de zeden, aanvangen om aan de gelukzaligheid van mensen te arbeiden. Doch bij deze zware bezigheden moet wijsheid zijn schreden leiden, mensvrien-delijke zorg zich met de rechterlijke gestrengheid verbinden en kalm, glimlachend welwillen de ernstige, dreigende gelaats-uitdrukking van de rechter verbergen. Want voor ieder van ons zal het een kleinigheid zijn om na toereikend gegeven macht gehoorzaamheid af te dwingen. Doch wie heeft de zeldzame kunst om het hart over te halen? Door bevelen en gerechtelijke uitspraken laat de mens zich niet tot een zedige, goede mens maken. Men moet hem het schone, het edele tonen en de begrippen van het goede in het hart schrijven. En zo is het behoud der goede zeden het bewonderenswaardigste meester-stuk van de overheden. Herinner u toch immer, dat woorden zonder voorbeeld, woorden blijven; dat ze hun kracht slechts door de ongelijksoortige, machtiger invloed van de voorbeelden verkrijgen en slechts werken via deze. Vandaar dat het vergeefse moeite is van een waakzame rechter om de fouten onder zijn burgers aan het licht te brengen, wanneer men hemzelf dezelfde kan verwijten.

O, hoe vaak, hoe gaarne vlei ik mijn hart, wanneer het vermoeid door de ziekmakende beelden van de ellende van de mens, uitrust, met de fortuinlijke gevolgen die uit deze wijze

zorgen van een rechter in de burgerlijke maatschappij moesten ontstaan. In al hun gelederen zou zich het vrolijke, zoete bewustzijn van een ongestoorde veiligheid verbreiden, zoals zich de levenswarmte in een gezond en goedgebouwd lichaam overal uitbreidt. Ze zou al haar bewegingen beleven. Zou de man, die zijn vak vrij en rustig zou kunnen uitoefenen, niet met blij kloppend hart tegen zichzelf zeggen: “Mijn vermogen, mijn gezin, mijn leven, zijn door wijze wetten en een waakzame overheid beschermd. Bestendig waakt haar oog over mijn welzijn, om de gevaren der maatschappij, ja, zelfs die welke ons in de natuur dreigen, van mij af te wenden. Nauwelijks blijft mij nog de zorg voor mijn eigen welzijn en ik verkrijg het, gans zoals het is, uit haar handen.”

Blij en onbekommerd zou de akkerman de eerste stralen van het morgenrood tegemoetzien en het strobed in zijn hut verlaten om voor ons zijn veld te bebouwen. De handelsman zou, onbezorgd dat een vijandelijke buurman een ingreep in zijn eigendom waagt, of een lage verleider de trouw en onschuld van zijn echtgenote rooft of zijn dochter verleidt, aan gene zijde van de zee onze behoeften halen. De gerechtigheid zou aan hun deur waken en hun huis zou in hun afwezigheid een voor de eer en het eigendomsrecht heilige plek zijn, waarin de slechtheid geen ingang zou vinden.

Of gelooft men wellicht, dat de booswicht, wanneer hij immer de vele voorbeelden van de waakzaamheid van de rechter voor zich zag, nog de vermetelheid zou hebben om zijn verderfelijke aanslagen te volgen? Ziet hij dan niet aan alle kanten waarheen zijn schuchtere blik wendt, getuigen van zijn misdaden, die iedere minuut bereid zijn om hem aan te geven? Ziet hij niet de man uit het volk die zijn ijverigste achtervolger is? Hij beeft, verbleekt, verbergt zich voor zijn spiedende blik. Hij wenst dat de zwartste nacht hem verhult, en overal licht een gehaat licht op, dat hem en zijn misdaden verraadt. Slechts het begrip van misdaden mag zich aan hem voorstellen. Zo dwingt het hem

reeds in de binnenste uithoek van zijn hart en nog vreest hij dat het scherpe oog van de rechter ook daar zou willen binnendringen. Wat blijft hem nu nog over? Hetzij moet hij de woonplaats verlaten die de ondeugd niet binnen zijn grenzen duldt, of eindelijk een goed mens worden, door zelfs de hoop te verliezen om ooit ongestraft een booswicht te kunnen zijn.

In deze vreselijke toestand wordt de misdadiger in een staat gebracht waar het breed ziende oog van de rechter over iedere handeling van zijn burgers waakt. Doch nauwelijks zou de gerechtigheid ophouden te zien, of alles zou zijn vorige gedaante verliezen. Zoals de waakzaamheid meer of minder zou inslapen, zou de ondeugd ontwaken. Het zwaard der wetten, door een slappe, ingedutte hand gevoerd, zou de misdadiger niet meer afschrikken. Hij zou koen zijn hol waar hij tot dan toe verborgen lag, verlaten, en met schrikwekkende brutaliteit binnenlopen, aangezien hij zonder getuigen meende te zijn. Hij zou woedend over zijn medeburgers heen vallen, en hun klagelijke geschreeuw, hun jammerende hulpgeroep, zouden te laat de slaapdronken rechter tot hun redding wekken. En wanneer nu de burger zich over de boosdoener beklaagt, treft niet ook meteen zijn aanklacht degene die de misdadiger in zijn gang niet geremd heeft? Wanneer de burger zijn stem voor de gerechtigheid verheft en de belediger der wetten aanklaagt, geeft hij niet ook meteen de rechter als medeschuldige aan, wiens nalatigheid de oerstof van zijn aanklacht is?

Wat voor nut hebben anders de wetten voor de mensen, wanneer er geen rechters zijn? Welk nut heeft het voor hen, hun krachten in een werkingssfeer verzameld te hebben, wanneer de algemene bewaarder[3] er geen gebruik van weet te maken? Wat helpt het hen om goed te zijn, wanneer zij de enige booswichten van de roof zijn? Ik kan mij nimmer deze treurige dagen van de staat indenken, zonder mij de edele redelijke redevoering van

[3] “Depositaire”.

een vrouw herinneren die de vergoeding voor haar kudde eiste, waarvan men haar terwijl zij sliep, had beroofd. “Doch gij hebt toen geslapen”, gaf de rechter haar ten antwoord. “Ja”, wierp zij driest tegen, “aangezien ik meende dat gij voor mij zoudt waken.” Zijn niet deze weinige woorden de voortreffelijkste leer, hoe onkwetsbaar voor een rechter de plicht om te waken moet zijn?

Doch zelfs de deugd heeft zijn grenzen, en het overtreden daarvan is ondeugd. Hoed u vooral, gij rechters, dat ge niet de waakzaamheid met een afkeurenswaardige, voor de rust en het welzijn van het volk gevaarlijke, ondervraging vermengt. Het aanhouden van lage, veile spionnen die de gedachten en meningen der mensen onderzoeken en naar handelingen loeren die naar hun aard gans onbeduidend zijn, betekent niet waakzaam zijn, doch het volk tiranniseren. Onderscheid vooral van de waakzaamheid de schandelijke aanklachten van laffe, lage vijanden die met schurkachtig leedvermaak fouten van de anderen onthullen waarvoor zijzelf niet eens genoeg moed hebben. Dikwijls moet de rechter die over de burgerlijke ordening waakt, van zaken die onnuttig of zelfs gevaarlijk zijn om te weten, geen notitie nemen. Hij moet niet te diep in de geheimenissen van de gezinnen willen indringen, die hij door een ontijdig opgehelderde duisternis van geluk en rust zou beroven. Hij moet niet door zijn dreigende aanwezigheid de onschuldige genoegens van zijn burgers verstoren, die zelfs in hun geheime stilte van de orde en samenhang daarvan getuigen. Het is immers zijn plicht om de tedere banden van de maatschappij, zo nauw als hij kan, te verknopen en niet door schadelijk wantrouwen te verscheuren. De vriend moet immer zeker zijn van zijn vriend; de echtgenoot zijn echtgenote kunnen vertrouwen; de broeder kunnen rekenen op zijn broeder; de vader in de liefde van zijn kinderen een ontwijfelbaar vertrouwen kunnen stellen. In tegendeel zou de overheid de afschuwelijkste gruwelijkheid begaan en de natuur tegen

zichzelf ten strijde prikkelen. Spoedig zouden ellendige spionnen de plek van deugdzame burgers innemen, en de magistraat, vanuit overdreven ijver om licht over alle handelingen der burgers uit te breiden, zou de zeden tot de ellendigste toestand verlagen. Wellicht is het voor de rust en veiligheid van de staat passender, wanneer men immer gewis is dat men de rechter in noodgeval bereid vindt, dan hem werkelijk overal aanwezig te zien. Bij voorkeur echter moeten niet immer schrik en tuchtiging zijn schreden volgen, of is het soms voor het gevoelige hart van een goede rechter niet vleiender, wanneer zijn vriendelijke tegenwoordigheid overal vrede verbreidt en zijn rustige gelaat bescherming en verdediging belooft? De gerechtigheid ziet niet met de vreesaanjagende blik van een Polyphemos, die zijn eenoog slechts opende om ongelukkige slachtoffers voor zijn vraatzucht te vinden.

Zo wezenlijk als de waakzaamheid in de toepassing van de strafrechtspleging is, zo onverbrekelijk is ook de vlijt in het onderricht daarmede verbonden. En men kan zich er niet genoeg over verwonderen en niet genoeg betreuren, dat een zo belangrijke, voor de rechter zo heilige plicht, zo dikwijls zo onbekommerd vanzelf vergeten wordt.

Iedere misdaad, wat die ook immer voor naam mag hebben, is altijd voor de burger in het klein, en voor de ganse maatschappij - waarvan hij een medelid is - in het groot, schadelijk. Op de rechter rust de bevordering[4] van dit dubbele belang, en de vlijt is een deel van zijn plicht, want alle gevolgen van zijn bemoeiingen ontspruiten daaraan.

In de natuurlijke staat had de mens het ongehinderde recht om geweld met geweld te verdrijven; onbillijkheid met onbillijkheid te wreken. Iedereen vorderde compensatie voor de hem toegevoegde beledigingen, al naar gelang zijn krachten en de

[4] Onduidelijk.

omstandigheden het hem toelieten. Doch was dat niet de grootste onfatsoenlijkheid in de natuurlijke staat, die de gruwelijkste gevolgen aantrok? Wie de sterkste was, kon ongestraft de grootste misdaden begaan, kon zich op de gruwelijkste wijze op zijn belediger wreken. Het egoïsme, dat zo gemakkelijk beledigd wordt en een onverzoenlijke haat zweert aan de geringste belediging, offert, zonder ergens rekening mee te houden, alles wat het in de weg komt, op aan zijn dolle woede. En zulk een mens zou in het oproer van zijn hartstocht om een ondervinding van onwil het universum deemoedigen.

Thans evenwel heeft de burgerlijke wetgeving alles wederom naar de weg van de gerechtigheid teruggevoerd. Men is opgehouden om in zijn eigen zaak rechter te zijn. Gelijke wetten bepalen voor allen de vergoeding van de schade en de straf voor de misdaad, en de magistraten lieten ze zonder hartstocht, zonder zorg voltrekken. Aan hen zijn de krachten - en het recht dat de natuur aan alle mensen verleend heeft om over hun behoud te waken, het schadelijke van hen af te wenden, ja, het zelfs te wreken - in algemeen beheer gegeven. Eenieder die burger werd doordat hij zijn natuurlijke rechten weggaf, heeft ze slechts zelf afgestaan, om zekerder te zijn dat hij er gebruik van kan maken. Hij heeft de wet slechts in de plaats van het geweld[5] gezet om eerder tot zijn doel te geraken. Hij heeft zich slechts verbonden om van zijn krachten geen gebruik meer te maken voor zichzelf, om die van het publiek te verkrijgen. En dat is thans de plicht van een magistraat in de eigenlijke zin. Hij moet beledigingen met zoveel mogelijk matiging bestraffen, doch wellicht sneller dan het beledigde deel zelf gedaan zou hebben, zodat het schijnt dat de rechter voor de beledigde tot zijn genoegdoening datgene door tijd moet vervangen, wat hij door de mindere gestrengheid der straf verloor.

[5] “Gewalt”. Ook: macht.

Iedere burger die voor de overheid een misdaad aanklaagt, schijnt heimelijk tot de rechter te zeggen: “Ik ben beledigd en zou wellicht reeds gewroken zijn, wanneer gij mij niet met uw wetten de handen gebonden had. Doch ik mor er niet over, want ik had immers zelf mijn inwilliging daartoe gegeven, doch slechts onder de voorwaarde dat ge u in mij, de beledigde, verplaatst en tot mijn verdediging de ganse openbare macht aanwendt. Ik heb mijn plicht vervuld en niets voor mijzelf gedaan. Doe gij thans echter ook de uwe en wees actief voor mij. Ieder verloren ogenblik is een verwonding van uw eed, en ge zoudt afschuwelijk jegens mij gehandeld hebben, wanneer gij mij mijn krachten, die ik in de natuurlijke staat had, genomen had, om mij krachteloos en hulpeloos aan de euvelen der burgerlijke wetgeving bloot te stellen.”

Zo spreekt iedere burger voor zijn rechter. Op zijn minst ligt toch het gevoel voor deze woorden in hem, en met welk een bitterheid moet hij, terwijl hij wacht op de lankmoedig verwachte vergoeding voor de toegevoegde beledigingen en immer nog het offer van een brutale misdadiger en onverschillige, onbarmhartige rechter is; met welk een bitterheid moet hij zijn tegenwoordige toestand beschouwen?

Doch gij, rechters, wanneer de pijn van de individuele burger u niet ontroert en niet tot de vervulling van uw plicht mocht oproepen, weet dan, dat ook het publiek, het ganse publiek, rekenschap kan eisen over een vergrijp dat nadelig voor hem is. Want de ganse maatschappij is in de persoon van een van haar ledematen beledigd en iedere misdaad is een openlijke aanval. Men heeft het immers dikwijls genoeg gezegd, dat de burgerlijke wetgeving der mensen slechts uit de vereniging van hun privékrachten bestaat. En dat er derhalve, zo dikwijls als men die wil verzwakken, of er slechts een van wil wegnemen, niets ergers zou zijn dan de gevaarlijkste aanslag te plegen op

het hart van de staat. Want geen ledemaat kan lijden zonder dat het ganse lichaam het kwalijke daarvan voelt.

Overweegt u thans nog bij dit wezenlijke belang de maatschappelijke eed die iedere burger verbindt om de verdediging van een van zijn medeburgers op zich te nemen. Hoe heilig moet voor de rechter de plicht zijn om ter bestraffing van de ondeugd naderbij te ijlen.

Doch een nog belangrijker onderwerp, dat de staat nog veel meer interesseert, namelijk de noodwendigheid van de voorbeelden in de strafrechtspleging, roept onze opmerkzaamheid op. Zodra een burger met kwaad in de zin een voorbeeld van een misdaad heeft gegeven, moet ogenblikkelijk een voorbeeld van de straf daarop volgen, of het geringste uitstel is een onvervangbaar verlies. Ja, wellicht wachtten reeds een hoeveelheid kwaadaardige burgers slechts op het eerste vlammetje van een voorbeeld, om de ondeugd waarmede hun hart lang daarvoor reeds was aangestoken, als een grimmig om zich heen vretend vuur uit te breiden. Zo raken de zeden verdorven, zo verdwijnt gaandeweg de achting voor de wetten, zo worden ze het onderwerp van spot, in plaats van ontzag en liefde. Zo verslapt de nauw geknoopte maatschappelijke band uit zijn voormalige spanning, en zo is iedere misdadiger door de gewelddadigheden die hij voor de uitvoering van zijn schandelijke bedoelingen aanwendt en door het verderf dat hij onder zijn medeburgers invoert, een openbare vijand. En zo moet men dus gelijk aan hem evengoed het kwaad bestraffen dat hij gedaan heeft, als datgene wat door het voorbeeld van zijn misdaden wordt veroorzaakt.

Dat is het waarachtig grote doel van de strafrechtspleging, namelijk eerder een voorbeeld voor de toekomst te geven, dan iets uit het verleden te wreken. Wraak is een hartstocht, en de wetten kennen deze drijfveer voor menselijke handelingen niet.

Ze bestraffen de ondeugd, zonder de mens te haten, zonder boos op hem te zijn. Ja, het krenkt ze zelfs, te moeten straffen. En slechts met grote moeite geven zij het verlies van een burger door de straf toe, nadat zij eerst een andere door de misdaad verloren hebben.

Men zou hen niet zoveel bloed zien vergieten, wanneer niet zo nu en dan het behoud van het geheel zou vorderen enkele mensen te laten verbloeden om de overigen te behouden. Men zou geen enkel van de slachtoffers der gerechtigheid op het schavot zien slepen, wanneer niet dikwijls de dood van een enkele schuldige duizend anderen tegenhield om jegens hun plichten meinedig te worden. Derhalve zijn alle straffen slechts een politieke handeling, en hun voortreffelijkste oogmerk het behoud der zeden. Doch de rechter zal nimmer dit belangrijke thema bereiken wanneer de straf niet dadelijk en op de snelste wijze op de begane misdaad volgt. De beide begrippen van misdaad en straf moeten zo innigst met elkanders verbonden zijn, dat zich tussen beide in het geheel geen middel kan laten denken; dat de gedachte aan misdrijven niet eerder in de ziel van de burger kan opstijgen, dan de vrees voor de zekere straf in hem ontwaakt en zijn strafbare voornemen in de kiem smoort.

Wanneer ge thans zo in de ziel van uw burgers de begrippen aan elkander geschakeld hebt, kunt ge u er met recht op beroemen hun aanvoerder en heer te zijn. Een kleinhoofdige despoot zal wel slaven kunnen bedwingen, die hun nek onder zijn ijzeren scepter moeten buigen en met drukkende ketenen aan zijn juk zijn vastgebonden; doch de ware staatsman verbindt hen veel sterker en duurzamer door de keten van hun eigen denkbeelden. Dat wil zeggen, hij houdt hen aan een plan dat op verstandelijke beslissingen gebouwd is, opdat hij zijn belangrijkste oogmerk bereikt. Deze band is des te steviger aangezien wij zijn weefsel niet genoegzaam inzien en niet

geloven, dat het ons werk is. Ketenen van staal en ijzer verpletteren hetzij de woedende vertwijfeling, of worden gaandeweg door de vretende tand des tijds verteerd. Doch nimmer zal hij die door de gewenning aan de meest gevestigde vereniging der denkbeelden kunnen scheiden. Veelmeer worden ze door de lengte van de tijd immer nauwer met elkander verbonden. Ja, men weet, dat de duurzaamste rijken op de zwakke vezels van het brein een onwankelbare basis hebben verworven.

Om nu deze begrippen, de begrippen van misdaad en straf, met elkander in verbinding te brengen, moeten ze ook qua onderwerpen onverbrekelijk zijn. Kortom, de burger moet altijd de misdaad, zodra die maar begaan is, ook bestraft zien.

Heeft uw oor nimmer het gedempte gemurmel gehoord; hebt ge nimmer de onrustige bewegingen waargenomen die op het land en in de steden onder het volk ontstaan, wanneer het bericht over de een of andere schandelijke handeling zich verbreidt? Zie eens de rechtschapen burger aan, wanneer zulk een daad hem ter ore wordt gebracht, of hij niet blijft staan, verbaasd, geschokt, sprakeloos en zinneloos, als door de bliksem getroffen. Iedereen is van toorn en schrik doordrongen. De gewekte inbeeldingskracht schildert hun het gevaar allerlevendigst voor. Hun hart, door medelijden bewogen, betreurt in anderen de misdaden waarvoor het zelf nog in gevaar vreest te verkeren. Zou er nu bij deze toestand van het volk een gelukkiger tijdstip kunnen zijn om de misdaad te bestraffen? O, laat u vooral niet voorbij ijlen. Verzuim geen minuut om de misdadiger van zijn begane daad te overtuigen en hem te veroordelen. Richt schavotten op, steek brandstapels aan, sleep de boosdoener de openbare plaats op, verzamel het volk onder luid toeroepen, en dan zult ge de lawaaiigste bijval horen waarmede het volk de slechte roep van uw oordeel verneemt. Een jubeltoon zal in uw oren schallen, zoals ten tijde van

wederom verkregen vrede of van nieuw verkregen vrijheid. Ge zult het volk in een onbeschrijflijke hoeveelheid naar deze verschrikkelijke optredens naderbij zien lopen, om de triomf der wetten te aanschouwen. In plaats van het ijdele leedwezen van het zwakke medelijden, dat het volk anders bij dergelijke gelegenheden uit, zult ge op de gezichten de vreugde zien glanzen, de harde onaangedaanheid de huilende trekken van de pijn zien opvullen, die de wens naar de vrede en de afschuw jegens de ondeugd binnenstroomt. Niemand zal zich verstouten om het oordeel een gruwelijke wraak te noemen, aangezien iedere burger de boosdoener voor zijn vijand aanziet, doch altijd de rechter dankt, dat hij de wetten gerechtvaardigd heeft die gene beledigde. Iedere burger zal de plekken waar de gerechtigheid de wetten genoegdoening verschafte, vol van deze verschrikkelijke beelden en heilzame denkbeelden verlaten, waarmede deze scène zijn ziel vervulde, en thuis zijn gezin de levendigste schildering daarvan geven. Daar zal hij alle kleinste omstandigheden van de levensgeschiedenis van de veroordeelde vertellen, zijn strafbare daad en de daarop gevolgde bestraffing in het gruwelijke licht presenteren dat door het vreselijke van de hoedanigheid vereist wordt. Zijn kinderen, die zich om hem heen verdringen, zullen ieder woord dat door de warmte van de verteller de krachtigste nadruk verkrijgt, met warme begeerte verslinden, en de begrippen omtrent misdaad en straf, vaderlandsliefde en liefde jegens de wetten, achting en vertrouwen jegens het heilige rechterambt in onvergankelijke trekken in hun jonge geheugen inprenten.

Wanneer de landslieden van deze schrikwekkende voorbeelden in hun landelijke hutten terugkeren, zullen zij ze van hut tot hut verspreiden, en de hang naar de deugd zal in deze ruwe zielen wortel schieten, terwijl de booswicht, onthutst door de algemene vreugde, geschrokken om zovele van zijn vijanden te zien, wellicht zijn schandelijke aanslagen opgeeft, die net zo gemakkelijk zijn opgezet, als ze in hetgeen volgt voor de

veroorzaker verderfelijk worden. Doch zodra ge het eerste vuur dat de roep van een misdaad in de harten der burgers aanvat, laat verbleken, wanneer ge net zolang met de straf verwijlt tot zelfs de nagedachtenis aan de gehoorde misdaad verdwenen is, dan verliest de straf zijn werking, zijn ganse heilzame invloed op de harten van het volk. Ge zult vergeefs moeite doen om het begrip van een lang geleden geschiede daad in het geheugen van de mensen terug te voeren. Ettelijke woorden, vanaf het toneel geschreeuwd, zijn niet voldoende om de eerste indrukken te vernieuwen die de tijd allang uitgeroeid heeft. Het volk, dat door de lange vergetelheid ongevoelig voor het gevaar is geworden, zal thans gans gevoel voor de boosdoener zijn. Zijn[6] medelijden zal voor hem spreken, wanneer het hem uiteindelijk wederom bleek, onthutst en uitgeteerd uit een lange gevangenis, die hemzelf reeds als een voorbarige straf wordt aangerekend, aan het licht ziet treden, want hij houdt in de ogen van het volk op, de gevreesde, gehate booswicht te zijn. Zijn aanblik wekt niet meer vrees en verachting, niet meer gevoel van haat, die een misdaad bij de eerste aanblik opwekt, doch de zachtste gevoelens van pijn en medelijden. De gerechtigheid alleen zal aan de ernstige blik van zijn stomme toeschouwer zijn blootgesteld, die zich echter in het geheim over haar strengheid zal wensen te beklagen en van ganser harte wensen het offer aan zijn handen te kunnen ontrukken.

Welk een verschrikkelijk lot van deze ongelukkigen, die door een ongewisse aanklacht plotseling aan de ogen van het volk ontrukt worden en jarenlang in de kerker verstoken zijn van de maatschappij, totdat zij eindelijk wederom uit hun onderaardse holen, uitgeteerd en ontsteld, aan het daglicht komen om de beulsdood te sterven, die hun niet onverwacht, niet onwelkom is, aangezien hij in de overmaat van hun lijden hun enige wens, door de verschrikkelijke martelingen daartoe toebereid, hun dagelijkse metgezel was.

[6] Lees: die van het volk.

Zie eenmaal dat vreselijke gebouw aan, waarvan de dikke, donkere muren de vrijgeboren mensen met ketenen belasten, verstoken van de maatschappij, waar ook zo nu en dan de onschuld met de ondeugd een gelijk ongemak duldt, waar men de ongelukkigen voor zijn eindoordeel met alle martelingen kwelt. Nadert u deze verblijfplaats van gejammer, en wanneer ge dan niet reeds van verre het vreselijke geratel der ketenen, de verschrikkelijke duisternis, het stomme en uit de verte komende gezucht der ongelukkigen, dat alleen reeds in staat is om het stromende bloed in de aderen tot ijs te doen stollen; wanneer dat alles u nog niet van ontzetting doet verstarren, koude rillingen door alle bevende ledematen drijft, ga dan binnen in de woningen van de pijn, waar bestendig vergoten tranen de gewonde[7] gezichten van deze ongelukkigen wassen, waar ellende en vertwijfeling met elkander worstelen. Waag het eenmaal om op enkele ogenblikken met bevende schreden in die onderaardse, zwarte gevangenissen af te dalen, waar nog nimmer een zonnestraal de dikke duisternis doorbrak, en beschouw daar uw medebroeders; mensen aan wie het hoogste lichamelijke lijden, de uiterste zielenpijn, al het menselijke aanzien ontnomen heeft; mensen, door hun zware ketenen ter bodem gedrukt, nauwelijks meer voor de helft met enkele smerige lompen bedekt, smachtend in een stinkende lucht, die nimmer opgefrist wordt, die zelfs het dodende gif van de ondeugd schijnt in te zuigen; bij nog levend lichaam door insecten opgevreten, die zich in de graven met de doden voeden; dat zij nauwelijks nog hun ellendige leven tot aan de voltrekking van hun straf met enkele brokken zwart en schimmelig brood en een teug smerig, stinkend water rekken. Doch ook de slechtste voeding wordt hun zo spaarzaam toegeworpen, dat zij niet genoeg gegeten kunnen hebben, doch zich slechts moeizaam tegen de hongerdood kunnen weren. Nimmer sluit hun half gestorven oog voor de zachte slaap, die doorgaans ongelukkigen met menige rustige

[7] “abgehärmten”. Vertaling onzeker.

pauze verkwikt. En wanneer uitputting en zwakte der zenuwen ook de natuur tot rust dwingt, wanneer soms een korte sluimering zich van hen meester maakt, worden zij toch wederom spoedig door het klaaglijke geschreeuw van een van hun ongelukkige medegevangenen opgeschrikt. Voortdurend zijn zij met gezucht en angstig klagen omringd. Vreselijke vloeken en het erbarmelijkste hulpgeroep verdoven hun radeloze oor. Hier is geen overgang van lijden naar rust, van pijn naar vreugde, geen afwisseling dan die van de ene naar de andere kwelling, die door haar grootte en menigvuldigheid nieuw en des te gevoeliger wordt. Een onbarmhartige kerkerknecht opent de ijzeren deuren. Het ratelen van de sleutels, het schrikwekkende knarsen van de scharnieren, bestormen de ziel met nieuwe ontzetting. Geen enkele trek van het menselijke gevoel is in zijn dreigende gelaat; zijn schelmachtig samengeknepen ogen, waar de ruigste wenkbrauwen overheen hangen, openen zich nimmer om de menselijke ellende te zien. Nimmer vloeit daaruit een traan van medelijden. Zijn gerimpelde voorhoofd dreigt met de onbarmhartigste hardheid; zijn hoog opgetrokken mond opent zich nimmer om troost aan zijn lijdende medemensen toe te spreken. Wanneer hij lacht, is het de bittere lach van de spot, die de gekrenkte ziel tot in het binnenste beledigt. Wilde woestheid en boerse brutaliteit onderstrepen al zijn manieren. Wanneer hij spreekt, dan is er een vreeswekkende toon in de afschuwelijkste uitdrukkingen, die nauwelijks een hondenverzorger jegens zijn honden gebruikt. Bij ieder woord dreigt zijn beulsarm met de zweep en met bulderend lawaai verlaat hij de woonstede van de ellendige, wanneer er geen gevangene door een uitgestoten aanklacht zich tot offer van zijn woede heeft gemaakt. Bestendig worden ze gemarteld door de komst van de verdiende straf. Doch zij worden nog meer gefolterd door de verwachting daarvan en de verschrikkelijke ongewisheid van hun noodlot. O, met welk een onbeschrijflijk verlangen moeten zij niet in dit oord - waar al hun zintuigen uiterst gevoelig gemarteld worden,

waar al hun gevoel voor ontvankelijkheid van talloze pijnen wordt opgeroepen - tot hun verlossing de dood wensen die hun, onder welke gedaante dan ook, duizendmaal liever zou zijn dan hun ongelukkige leven.

Ook wanneer deze arme mensen schuldig zijn, wanneer zij de ondeugendste misdadigers zijn, verdienen zij nog ons mede-lijden. En de rechter die met hun veroordeling aarzelt, is klaarblijkelijk de onrechtvaardigste man jegens hen. Zijn traag-heid is de afschuwelijkste misdaad jegens de staat. Want aan menige onschuldige wordt niet slechts de maatschappij ont-houden, maar ook is hij door dit leed niet in staat om van nut te zijn voor zijn gezin en de wereld. Hij wordt daarentegen van de helft en, zoals niet eerder, van zijn ganse leven beroofd. Want velen kropen reeds uit deze onderaardse holen met een kaal getuigenis der onschuld wederom aan het daglicht en stierven.

Deze wetten bepalen een openbare straf als een vergoeding voor de misdaad en een genoegdoening aan de maatschappij. Doch deze lange marteling van een gruwelijke gevangenis is een nieuwe straf waarmede de schuldige wordt overladen en die de wetten niet verlangen. Het is dus een belediging ervan, wanneer men hun maat overschrijdt. En deze buitensporigheid is des te verderfelijker aangezien ze tegelijk de schuldige en het publiek schade toebrengt, aangezien alle minuten die de misdadiger in de gevangenis moet doorbrengen voor het voor-beeld der zeden verloren zijn.

Doch wanneer deze ongelukkigen onschuldig zijn? God, wat is dat spijtig. Bij deze gedachte stoot de mensheid uit: “Ha! De mens, vrijgeboren en schuldeloos, smacht onder de pijnlijkste ketenlast. De mens, aan wie de goede Schepper zijn zon en zijn zuivere ether schonk, kan nauwelijks in een duistere grot adem-halen.”

De vader van zijn goede, vreedzame gezin wordt met geweld aan de armen van zijn liefhebbende echtgenote onttrokken. Een onbarmhartige agent sleurt de onschuldige kleinen weg, die zich aan hun vader jammerend met de zachte handen vastklampen. Droefenis, vertwijfeling en honger maken zich thans meester van zijn hut, waar stille, huiselijke rust de bezitter gelukkig maakte. Deze armen, die een tedere echtgenote omvatten, de kiemende nakomeling in rust wiegden; deze armen, die het ganse gezin onderhoud verschaften, die zaaiden, ploegden en oogstten, deze voor de staat zo belangrijke armen zijn in onwaardige ketenen gesmeed. Een zuiver, schuldeloos hart jammert in een oord dat met duizenderlei verwijten door niet-deugende misdadigers bevlekt is. Kortom, de onschuld is in het verblijf van de ondeugd. Kon men zich wel inhouden om uit bedrukt hart over de ellende van het menselijke leven te zuchten. Welk een onmens kon bij deze gedachten onaangedaan blijven.

Wanneer de ongelukkige uit de diepste afgrond van zijn pijn naar de voorzienigheid opkijkt, moet hij dan niet met uiterste bitterheid, met meeslepende verbazing uitschreeuwen: “O mens, wat is uw bestemming? Lijden en sterven is de as waar uw leven om draait.”

Welk een overheid - wanneer ze op zich slechts een weinig gevoel jegens haar plichten, jegens de mensheid nog heeft - kon deze begrippen verdragen? Kon wel een rechter in zijn eenzame kabinet, overgelaten aan rust en comfort, de akten bekijken, die ongelukkige documenten van de misdaad of van de onschuld, zonder van schrik en medelijden te beven? Het dunkt hem, dat hij het zuchten der ongelukkigen uit deze geschriften bestendig in zijn oor hoort binnendringen. Hij hoort hoe zij hem met ten hemel opgeheven handen smeken om over het lot van een burger, een echtgenoot, een vader, een gans gezin te beslissen. Zou een rechter die slechts een enkele strafproces te verwerken

heeft, zo weinig mens zijn, dat hij met koud bloed aan een gevangenis voorbij zou kunnen gaan? Moest hij niet tot zichzelf zeggen: “Ik ellendige ben het, die in dit afschuwelijke oord een mij gelijkend schepsel, wellicht mijns gelijke, mijn medeburger, op zijn minst toch een mens, vasthoud**.** Ik bind hem dagelijks vast. Ik sluit hem dagelijks op achter deze vijandelijke deuren. Wellicht heeft thans reeds de vertwijfeling bezit genomen van zijn ziel. Met welke verschrikkelijke verwensingen zal hij mijn naam uitstoten, ten hemel schreien en mij gans gewis bij de rechter der mensen aanklagen, die over ons waakt en ooit ons beiden zal berechten. De wetten roepen mij toe: oordeel! Het publiek eist van mij mijn beslissing. De ongelukkige misdadiger smeekt mij erom. Alles roept mij toe: oordeel! En ik kan nog aarzelen[8]. Aan de zachte rust en het genoegen toegeven[9]. Wellicht sluipt in dit ogenblik de hoop om er ongestraft door te komen, in het hart van de booswicht. Hij verwachtte wellicht in de eerste verwarring de bestraffing van zijn medebeschul-digden, doch aangezien die niet op de misdaad volgde, aan-gezien er nog vele dagen verstrijken tot ze voltrokken wordt, vat hij wederom moed en gewint een nieuwe prikkel voor zijn voornemen. Wellicht stoot hij thans reeds het dodende staal in het hart van een burger. Halt, booswicht**.** De gevangenissen openen zich, ten minste voor de misdaad. Kom en wees getuigen van zijn straf. Welnu, er sterft een mens.

De wetten en de eer van het rechterambt zullen de hoogste gradatie bereiken wanneer men de gevangenissen onnuttig maakt. Wat zijn die prachtige standbeelden, die kolossale lucht-kastelen anders, dan ijdele gedenktekens van de kunst en van de verspilling waarmede wij voor de buitenlander pralen. Welk een eer voor ons zou het niet zijn, wanneer wij in hun plaats aan de vreemdeling lege gevangenissen en ziekenhuizen konden laten zien. Wanneer wij tot onze jaloerse buren konden zeggen: “Al

[8] “zaudern”. Ook: zwichten.
[9] “fröhnen”. Onduidelijk, heeft vele betekenissen.

onze burgers leven in welstand en zijn deugdzaam." Doch zoveel, een zo hoog geluk, laat zich niet verhopen. En wanneer de mensen de wetten nimmer overtraden, hadden zij er geen nodig. Weg met het waanbeeld om een volk tot louter filosofen te vormen. Het is verdienste genoeg als de staat slechts goed zal regeren, en niemand zal het kunnen ontkennen dat de vlijt in de bestraffing van de misdaad tot de belangrijkste grondbeginselen van een goede regering behoort. Met één woord: wil men de algemene ordening, rust en veiligheid in de staat overeind houden, dan moet de booswicht niet aan de waakzaamheid ontsnappen, zonder mankeren vervolgd en zonder vertraging veroordeeld worden.

Mijn oogmerk geldt bij dit onderwerp voornamelijk de ambtenaren, want van dezen wordt ijverige vlijt geëist. Ik vertrouw erop vrij te zeggen, dat de justitie, die in haar voortgang immer gelijk en in haar macht onwrikbaar moet zijn, maar al te zeer op de lieden lijkt die zich haar priesters noemen: zwak in haar geboorte, raakt ze dikwijls reeds bij de eerste trede vermoeid. Dikwijls sterft zij reeds voordat ze de eerste stap heeft gezet.

Welk een hoeveelheid misbruiken liet zich niet in de heerschappelijke rechtbanken onthullen, waar het strafprotocol niets anders dan een economische berekening is, waar men in vergelijking tot het heerschappelijke belang de zekerheid der onderdanen als niets beschouwt? Niet zelden ervaart men, dat de misdaad zich zelfs vestigt in het aangezicht der gerechtigheid. Of hoogstens, wanneer de overheid nog enig gevoel van schaamte heeft en de gisping van de wereld vreest, gelooft deze, alles gedaan te hebben wanneer ze de booswicht uit haar gerecht maant. Dat wil zeggen, ze verplant in het veld van haar buurman een giftige plant die ze met de wortel had moeten uitrukken. Gij, magistraten, die waken aan de ingang van de baan die de gerechtigheid moet doorlopen, uw plicht is het, haar

op zijn minst vlak te maken. Uw oversten, uw medeburgers, observeren u. De plicht spreekt u toe en achting of gisping wachten u.

Ik weet, hoeveel tijd gerechtelijke kwesties vergen, hoeveel bezwaarlijkheden ermede verbonden zijn. Ik weet, dat de rechter de getuigen moet laten opdraven, ervaringen moet binnenhalen en verzamelen, de schuldigen verhoren en een gans relaas omtrent de misdaad moet opstellen, voordat hij hen kan veroordelen. Doch juist daarom, gij rechters, aangezien ge zoveel te doen hebt, uw aangelegenheden zo moeizaam zijn, moet een ononderbroken vlijt uw werkzaamheden versnellen. Hoe meer gij te doen hebt, des te ijveriger moet ge werken. De uren die ge aan de luie vrijetijd onttrekt, zijn de waardigste kinderen van de vlijt.

Ik zeg het u voor, de waardigste lof die men u kan geven, de heerlijkste vruchten die ge voor uw bemoeiingen kunt inzamelen, zullen de nabootsing van uw oversten zijn. Nog meer, de fraaiste beloning zult ge in uzelf vinden. Ge zult ’s avonds, wanneer ge in huiselijke stilte voor de komende dag nieuwe krachten verzamelt, tegen uzelf de vleiende bekentenis kunnen zeggen: “O, hoe goed voel ik mij. Ik heb de staat rust verschaft. Door mij heeft de ondeugd zijn straf gevonden. Aan mijn bescherming dankt de onschuld het veilige genot van zijn rechten. De gevangenissen zijn thans niets meer dan een voorbijgaande bewaring, die onophoudelijk van de heffe des volk gereinigd wordt. Goed voor mij, dat ik actief ben geweest. Ik zie thans louter rechtschapen mensen om mij heen. Ik kon de ondeugd niet op de aarde dulden die ik bewoon. Ik heb hem uitgeroeid en verbannen. En mocht nog hier en daar een booswicht zijn overgebleven, dan doet alleen reeds mijn naam hem sidderen, alsof hij de naam van zijn gevaarlijkste vijand hoorde. Waar. Het heeft mij m’n rust, mijn beste levensdagen gekost, doch ben ik niet genoeg daarvoor betaald? Heb ik niet

het goede gedaan? Zijn niet al mijn oordelen die ik voor mensen uitsprak, net zovele momenten der deugd?” Ha, welk een zalig genoegen moet deze gedachte aan een overheid verschaffen. Welke vreugde moet ze in een rechtschapen burgerhart gieten. Met welk een genotzalig vuur moet ze een gevoelvolle ziel doorstromen**.**

Men roemt de vlijt der overheden in de uitvoering van de burgerlijke rechtspleging zozeer, en wel niet ten onrechte. Want wie kan eraan twijfelen, dat er een belangrijke deugd is? Doch wijzen wij die eerst de plek aan die hij naar zijn belangrijkheid verdient. De vlijt in de strafrechtspleging moet hem verre voorgaan.

Want is dan uiteindelijke deze burgerlijke justitie, die zich met het verdelen van enkele hoeven aan land bezighoudt, die zich goederen ter harte neemt die voor de mens zo vreemd, doch voor hem zo onbelangrijk zijn[10]; die zich zo dikwijls gedwongen ziet om deze goederen aan een meinedige te geven, en tegen zijn wil de arbeidzame burger een stuk land af te nemen, om het aan de luiaard te geven; de huislijke man te plunderen om zijn spaarpenningen in de zee van een onverzadigbare Harpagon[11] te werpen; deze gerechtigheid die daadwerkelijk niets anders is dan de agente van sommige miljonairs, die in hun eentje alles bezitten en voor hun medemens nog de restanten betwistbaar kunnen maken? Wat moet deze rechtspleging naast de strafrechtspleging, die over leven en dood van een burger, over zijn eer of schande, z’n zijn of niet-zijn moet spreken?

Gij, op geldbeluste en ruziezoekende mensen, met wie men geen omgang kan plegen zonder over u in bitter klagen uit te breken, zonder u als verrader van vriendelijke harten te moeten

[10] Onduidelijk.
[11] Vrek uit een stuk van Molière.

haten; gij, die in de harten van vriendschappelijke buren het zaad der tweedracht zaait en met processen ganse gemeenschappen. Net zoals de akkerman met de kiem van de vruchten zijn velden bezwangert, die niet zelden door gewekte processen van de grenslijn worden verslonden die ze beroert. Gij laat uw rechters geen rust. Ge zoudt over de geringste vertraging een klacht indienen. Zelfs de tijd die voor het onderzoek vereist wordt, bedrukt u. Ge spaart geen van uw kunstgrepen, laat al uw pennen springen om de overheden met de geest, met de levendigheid aan te vuren die in uw geringste bewegingen heerst. Ge laat ze met vrienden omringen, door de smeekbeden der verwanten bestormen, verblindt hun ogen met eigenbelang. Ge boort hen voortdurend aan. Ge trekt hen met alle macht van het menselijke hart naar u toe. Doch terwijl ge processen voert en ruzie maakt om talrijke daalders, zijt ge nog niet in ketenen geslagen, leeft, geniet alle voordelen van de maatschappij, zoudt wellicht ook gelukkig zijn wanneer ge u kon matigen en bekommert u er niet om, dat uw ongelukkige broeders in de gevangenis met leven en dood vechten, wier ongeluk hoogst betreurenswaardig is, ook wanneer zij schuldig zijn. Doch nog meer, wanneer zij schuldeloos deze kwellingen lijden. U krenkt het niet, dat de openbare ordening beledigd wordt en dat de staat hetzij de straf voor een vijandige misdadiger, of de vrijheid voor een onschuldige burger vordert.

Wees toch één keer rechtvaardig, laat toch één keer uw dwaze, onnuttige ruzies en maak voor een hoger belang plaats, of wanneer het recht om u te kunnen beklagen u ten deel moet worden, word burgers, vergeet uw zaak en wijdt u gans aan de zaak van het algemene wezen. Verdedig de zaak van een beklaagde die door de verdenking van een misdaad in eer, goed en leven wordt aangevallen. En wanneer dan de justitie u niet gerechtigheid zou verstrekken, zoudt ge u daarover met alle recht kunnen beklagen.

Verenig deze beide onderwerpen met elkander en verzuim net zomin de veiligheid der personen als de eigendom. Gij zijt verschuldigd om al uw dagen voor hun welzijn aan te wenden. Wanneer ze niet toereikend zijn, moet ge hun ook de nachten schenken die gij doorwaakt. Gij mannen, die voor het algemeen goede werkt, moet uw lamp reeds lang voordien ontsteken, als de kunstenaar die slechts voor zichzelf werkt. Gij, voor wie geen tijd overblijft om de rust te zoeken en aan uzelf te denken, en die zich gans voor het welzijn van de maatschappij hebt toegewijd, zoals ge plechtig hebt gezworen. Hoed u er aldus voor, de eersten te zijn die de burger het voorbeeld van de meineed geven. Bedenk vooral, dat het snel plaatsvinden van het oordeel noodwendig past bij de gerechtigheid, en dat het hoogste onrechtvaardig is om het oordeel te laat te laten volgen. En dan, wanneer ge dat geveld hebt, blijft u nog een hoge plicht van uw ambt over: billijkheid.

In ieder strafrechtelijk oordeel zijn twee dingen van gelijke wezenlijkheid, namelijk onderkenning[12] van de schuldige, en straf. Men maakt uit wie de dader is, en de straf die hem past. Het eerste is de taak van de rechter. Het laatste moeten slechts de wetten doen.

De waakzaamheid der overheden zoekt de misdaad op en brengt die aan het licht, en haar oordeel informeert ons over de misdadiger. Vooropgesteld dus, dat de daad bewezen is en slechts nog de ontdekking van de misdadiger vereist, is de rechter in de kritieke toestand van zijn ambt. En zijn vernuft wordt bijna door de ongelooflijke last van de plicht terneergedrukt.

Dagelijks vraagt men zich onder de mensen af wie de misdadiger is van de een of andere misdaad. En in een ogenblik beantwoordt men deze en soortgelijke vragen voor zichzelf,

---

[12] “Anerkennung”. Betekent gezien de context niet: ‘bekentenis’.

zonder slechts het geringste bedenken. En toch, toch kan de dagelijkse ervaring met onze dwalingen ons het overhaaste vertrouwen in onszelf niet benemen. Laten wij de immer ongeduldige en ijdele geest van de mens zijn onzinnige oordelen, zoals het toeval ze hem aan de hand doet, over onbeduidende kwestie vellen. Dat is niet zo'n punt. Doch dan moet ons zwakke vernuft met zijn machtsspreuken zich inhouden, wanneer het het leven en de eer van een burger betreft, en zijn bestaan en alles wat hem voor zijn bestaan schatbaar maakt, op de top van een koen gevat oordeel staat. Dan moet ons vernuft zijn zwakheid en sterkte te raad nemen en de ongelooflijke kloof meten waar het overheen wil springen.

Wat is eigenlijk een daad? Een iets dat buiten ons geschiedt. En wij dragen slechts kennis omtrent dingen die zich in onszelf afspelen. Een ver verwijderde kwestie die wij moeten zien waar ze niet is, en met een werktuig moeten onderzoeken waarmede wij haar nimmer bereiken. Hoe kunnen wij nu de moed hebben om de daad te bevestigen en ons oordeel daarover afgeven? Welke bezwaren die zich vanuit de aard zelf voordoen. Welke moeilijkheden die het gepeupel zich nimmer weet voor te stellen, en de filosoof nimmer weer op te lossen. Zodra hij in zichzelf inkeert en al zijn begrippen in zijn ziel verzamelt, stort hij geschrokken over de enge grenzen van zijn bestaan ineen. Hij ziet niets, het ganse universum verdwijnt voor zijn ogen en spoedig blijven hem van zovele onderwerpen die hij voordien zo goed meende te zien, niets meer over dan God en de lege ruimte. En wanneer hij ten slotte, nadat hij dagen en nachten lang over zijn wezen heeft nagedacht, de grond van zijn ziel door de enige zin van het onmetelijke ervaart; wanneer hij inziet dat zijn beide armen de zwakke stut zijn waarop de ziel, doordat ze immer in de onmetelijke ruimte wordt rondgedreven die haar van de stoffelijke wereld afzondert, overeind wordt gehouden, dan zal hij, wanneer hij de bescheidenheid van de filosoof heeft, uitroepen: “Heilige, grote natuur, ik waag het niet, in uw diep-

ten binnen te dringen, uw geheimenissen te onthullen. Gij zijt, wat heb ik nog meer nodig.” En toch waagt de mens het, om met enkele werktuigen van zijn vinding huidige en vroegere daden aan te vallen. Zwak en vergankelijk wezen, leer eerst uw eigen Zelf kennen, meet uw armen en zie toe of ze tot aan de wolken reiken en in de diepten van de afrond komen. Hoop, vermoed minder, en neem des te meer waar. Verwijder u niet zo ver van uzelf en neem genoegen met datgene wat uw zwakte bereiken kan.

Laat ons al onze zintuigen, al onze zielskracht zorgvuldig aanwenden, zodat het ene door het andere naar het geplande doel voert; wanneer ze misgrijpen, hun dwalingen door de ervaring verbeteren en de ervaring zelf door het verstand versterken. En het is reeds zeer veel wanneer wij zo nu en dan kunnen zeggen: dat is het, en het is werkelijk zo. Laten wij immer het gewone volk het dolle resultaat van zijn zintuigen blindelings aanvaarden; alles beweren wat zijn zintuigen het biedt, en de wereld met waandenkbeelden overspoelen.

Al brengt het het menselijke verstand weinig eer, zo moet men toch algemeen toegeven dat wij in de wetenschap van feiten, die toch de basis van alle andere is, nog zeer weinig vooruitgang hebben geboekt.

Wanneer de filosoof in zichzelf gehuld de waarheid midden onder zijn eigen begrippen najaagt, en slechts weinig opmerkzaamheid en moed zijn poging ondersteunen, dan moet hij, die de heer van de ganse omgeving is, aldaar waar hij de waarheid zoekt haar gewis ontdekken. Alleen, zodra hij haar buiten zichzelf moet vinden, zodra ze vrij in de onmetelijke ruimte der natuur ronddwaalt, zal men haar nauwelijks met alle inspanning van de zintuigen, alle mogelijke ijver, slechts zo nu en dan op het spoor kunnen komen.

Zo zijn ook de menselijke wetenschappen niets anders dan een zee van verstandelijke exercities, waar de filosoof op enkele werkelijkheden, als op losse balken van een gezonken schip, rondzwemt, totdat hij eindelijk, maar al te vaak, op een eenzaam eiland belandt.

Deze beschouwingen, zo weinig als de ogenschijn ook voor ze spreekt en men ze wellicht als een onnutte zijprong van het ware onderwerp zal aanzien, hebben toch méér betrekking op de rechterlijke zaken dan men denkt.

Het is dikwijls ongelijk zwaarder om de dader van een misdaad te ontdekken, dan een fenomeen der natuur te verklaren, of de echtheid van een historisch noodlot te bewijzen.

De ondeugdzame tracht uiterst zorgvuldig om zich aan de ogen der gerechtigheid te onttrekken, en de keten die hem met zijn begane misdaad verbindt en die mij slechts zijn spoor verraadt, te verbreken en de precieze verbinding met hem en de misdaad, die hij als een zware last aan een ketting achter zich aan sleept, en die slechts zijn spoor kan verraden, te scheiden.

Nu voert de rechter reeds zijn eigen zwakheid zo dikwijls op een dwaalspoor. Hoe meer loopt hij aldus niet gevaar om door medehulp van de listigheid van een ander misleid te worden? Verliest hij slechts eenmaal in het ongelooflijke labyrint waar hij met onzekere schreden de waarheid moet uitzoeken, de draad, dan zal hij die gewis nergens anders meer vinden. De daad die thans het onderwerp van zijn studie is, is geheel naar zijn aard uniek en laat niet met een andere die erop lijkt een parallel trekken.

Daarentegen vindt de natuurkundige de natuur waarin hij een kwestie opzoekt, in haar werkingen net zo vruchtbaar als

eenvormig in haar voortplantingswijze. Wat in het grote voor zijn zwakkere krachten onbereikbaar is, dat vindt hij in het kleine terug. Het ene geeft hem de vingerwijzing naar het andere dat met het eerste een overeenkomst heeft, en op de weg van de analogie zal hij de verwijderdste waarheden aantreffen. Hij moet haar daarnaartoe volgen waar zij is, en ze zal gewis niet ontvluchten wanneer hij haar nadert. Zij zal hem veelmeer zelf tegemoetkomen en het zoete loon van zijn voortgezette onderzoek worden.

Zo zijn ook de historische data meestendeels openbare handelingen die ganse naties tot getuigen hadden. En aan het behoud ervan voor het nageslacht hebben diverse geslachten, de prachtigste monumenten en de voortreffelijkste schrijvers gewerkt. Doch bij dat alles moet iemand de geschiedenis toetsen, zoals de chemicus de stoffen op het vuur toetst. Hij late daarvan de dwaling en de leugen verdampen, en na een lange destillatie vindt hij enig onsmakelijk flegma en zo nu en dan enkele grove elementen van een stof. Dat wil zeggen, enkele hoofddata, en deze zonder samenhang.

De natuurgeschiedenis geeft ons niets vergelijkbaars, doch veelmeer een ongevormde beeltenis daarvan, en slechts aan een filosoof in onze tijd was het voorbehouden om ze in hun ware gedaante te zien, en ons een voorstelling te geven van de aangename, ontwapenende kant. Eindelijk zag men ineens ganse kennissystemen zich door de toverkracht van de menselijke geest uit het niets opheffen. En nauwelijks kan deze op zijn kennis enkele feiten van belangrijkheid planten, en zo geraakt meteen iedere filosoof die over zichzelf nadenkt, in de verleiding om in twijfel te vervallen, die hem in de ogen van de ingebeelde mensen die zichzelf nimmer hebben leren kennen, en zich in hun ware gedaante hebben willen zien, haast de schijn van een onzinnige geven.

Hebben wij niet dagelijks in de meest algemene voorvallen van het menselijke leven gelegenheid om ons van onze dwalingen te overtuigen? Verliezen wij niet dikwijls dingen uit het oog die in ons aangezicht geschieden? Ontglippen ons niet dikwijls feiten die wij met handen grijpen? Vraagt niet dikwijls iemand die over de geschiedenis van vergane eeuwen zweet, lieden uit zijn kennissenkring omtrent de voorvallen van zijn eigen huis? Beliegt het woord van de trouwste getuigen ons niet? Bedriegen onze zintuigen ons niet? Of wanneer ze ons getrouw zijn, is ons geheugen dat ook? Verwart en verandert het niet dikwijls de indrukken die de zintuigen getrouw onthouden hebben? Hoe dikwijls zien wij een zaak voor iets gans anders aan dan hij werkelijk is? Hoe dikwijls hebben wij goed gezien en slecht opgemerkt?

Doch ik wil mij in het geheel niet bij deze van ver gehaalde voorbeelden ophouden, aangezien wij andere voor ons hebben, die ons veel nader en meer eigen zijn. Herinner u slechts de klagelijke geschiedenissen die ge in sommige archieven opgetekend zult vinden. Herinner u de ongelukkige dwalingen die zo dikwijls de onschuld onder de schijn van een misdaad hebben terechtgesteld. Ongelukkige rechters, de vloek der mensheid verdient gij niet, doch medelijden en zelfs nog verontschuldiging, want een gruwelijk toeval had zijn spel met u, dat er vreugde in schiep om het voorhoofd waarop deugd en onschuld glansden, met alle kenmerken van de ondeugd te brandmerken. Betreurenswaardig noodlot, dat het verstand door zijn eigen regels verwarde en dikwijls de hand van de overheid, tegen al het tegenstreven van het hart in, tot bloedige ongerechtigheid dwong. O, blijf toch een ogenblik bij deze gedachte staan. Wees mensen, en ween over de as van deze ongelukkigen een medelijdende traan. Hoor vooral de stem die uit het binnenste van hun grafmonumenten opstijgt. Hij roept iedere rechter toe: “Gij, die zo dikwijls over mensenlevens beschikt en die het bestaan van een mens, dat bewon-

derenswaardige wezen, nog kan vernietigen, dat nog slechts kort geleden verscheen. Gij, die uws gelijke berecht, laat mijn verhaal aan u vertellen en beef over de pas die ge wilt wagen. Vertrouw noch uw ervaring, noch de bewijzen, want dit vertrouwen heeft uw voorvaderen doen dwalen. Laat uw verstand immer eenvormig zijn, de verschillende verbindingen der omstandigheden echter zich tot in het oneindige veranderen; meet eerst uw vernuft, voordat ge daarmede alles wilt meten. Voel uw zwakheid en berecht dan, wanneer ge uzelf vertrouwt, waag het, na zovele verschrikkelijke voorbeelden der veroordeelde onschuld, tot een ongelukkige beklaagde te zeggen: “De daad ligt aan den dag. Ge zij de misdadiger en ge moet sterven.”

Intussen is het nog onontkoombaar nodig, en aangezien er mensen zijn die laag genoeg zijn om bestraffing te verdienen, moeten er ook overheden zijn die moed genoeg hebben om ze te veroordelen. Ja, ik moet toegeven, dat de studie de denker in deze onderwerpen naar hindernissen leidt die door de praktijk met een ongelooflijke gemakzucht worden overstegen.

Wonderbaarlijk is de mens in zijn aard. Het schijnt, dat zijn verstand en zijn vlijt zich naar zijn behoeften afmeten. Respect of liefde tot zijn plichten geven aan iedereen, doordat ze krachten en talenten ontwikkelen, de juiste gedaante en wijzen hem zijn passende plek aan. Ik heb jonge rechters gezien die de mensen beoordeelden voordat zij ze nog kenden. En ik heb oude gezien die ze in hun eenzaamheid niet vergeten waren, doordat zij nu eens het gebrek aan ervaring door hun opmerkzaamheid, dan weer door hun scherpzinnigheid vervingen.

Kortom, het schijnt even moeilijk te zijn om een goed oordeel over een strafklacht te vellen, als het zeldzaam zou zijn om zich op een slecht oordeel te kunnen beroepen.

Alleen hoop ik niet, dat mijn strenge grondbeginselen aangaande dit punt voor de een of andere man een afschuw voor zijn rechterambt zou veroorzaken. Het is genoeg wanneer ze ons het bescheiden wantrouwen omtrent onszelf inboezemen waarvan de wijsheid een dochter is.

Van de zwaarte, zowel als van de belangrijkheid van zijn plicht overtuigd, zal iedere rechter alle lichtstralen van zijn geest verzamelen, alle goede eigenschappen van zijn hart samennemen om, zogezegd, met al zijn krachten uitgerust, naar het ophelderen van de misdaad te schrijden.

Doch welke weg moet hij nemen? Ik kan hem die niet uittekenen en vertrouwde mij er ook niet toe. In deze materies, waar alles slechts waarschijnlijkheid is, is het menselijke vernuft te zwak om zichzelf te kunnen leiden. Het heeft een aanvoerder nodig en vindt vrijwel geen andere dan de ervaring. Doch hoe weinig blijft deze aanvoerder zichzelf gelijk. Plaats, tijd en de verschillende mensen veranderen hem net zo vaak als deze zichzelf veranderen. Men ziet hen dikwijls slechts een en hetzelfde doel op verschillende, gans van elkander afgezonderde wegen bereiken, net zoals reizigers zich dikwijls gedwongen zien om zich in de grote zandwoestijnen zelf een weg te banen. En inderdaad, wat zijn de oneindig vele beweegredenen van meer of minder bewijsbaarheid anders, dan opgehoopt zand waarop het menselijke vernuft zich een weg moet uittekenen. Bovendien heeft deze kunst geen regels, of toch uiterst weinig, en die nog zo algemeen dat ze nauwelijks in een zaak een plek hebben, als er niet wederom een hoeveelheid bijzondere omstandigheden opkomen.

Daarom late het iedere rechter slechts zijn voornaamste zorg zijn, volkomen de misdaad kennen over de aanklacht waarvan hij recht wil spreken. Geen enkele omstandigheid mag daarbij vergeten worden. Plaats, tijd, persoon en alle kenmerken die

met de misdaad verbonden zijn, moeten in acht worden genomen. Hij moet de misdaad van alle kanten onderzoeken. Want hoe dikwijls geschiedde het niet, dat door een kleine, vrijwel onmerkbare opening plotseling een straal doorbrak die voor de rechter helder licht over de ganse zaak verbreidde.

Wat wordt in dit opzicht niet allemaal vereist. In hoevele kleinigheden verdeelt het ganse onderwerp zich niet, die toch wezenlijk noodwendig tot het ganse behoren. De keuze der mensen die men tot bekrachtiging van een delict als getuigen nodig heeft; de behoedzaamheid om van hen niets, en niet meer te geloven dan zij goed kunnen weten; de nauwkeurigste kennis van de plek en de tijd waar en wanneer de misdaad begaan is; karakter en belang van de klager: het zijn niet slechts bijdragen, doch wezenlijkheden van het oordeel.

O, hoe velerlei voorlopige oordelen moet de rechter voor zijn eindoordeel vellen. Hoe velerlei op de menigvuldigste wijze in elkander getwijnde draden moet hij uit elkander wikkelen, om de knoop van één enkele handeling te kunnen losmaken. Wee de rechter die de belangrijkheid van deze kleinigheden niet inziet.

In een onderwerp waarin een zo hoog belang ligt, is niets onbeduidend en, aangezien men, wanneer ik het zo moet zeggen, de misdaad met de beklaagde moet confronteren, kan men noch het ene, noch het andere ooit te veel bestuderen om hun wederzijdse betrekkingen te kennen en uiteen te zetten. Want zo belangrijk het is om de misdaad volledig te kennen, zo is het wellicht nog ongemeen belangrijker om over de beklaagde de bepaaldste kennis te hebben.

Er zijn wetten die geen onderzoek over een andere handeling toelaten dan hetwelk het onderwerp van de aanklacht is. Alleen daardoor beperken ze veelmeer de voortgangen van de rechter,

dan dat ze zijn meningen de juiste gedaante zullen geven. Zou het niet juist zijn om over onrechtvaardigheid te klagen, of tegen de waarheid een aanklacht te schreeuwen, wanneer de rechter niet het geringste begrip van het karakter, de zeden en het belang van de beklaagde heeft?

Doch hoe zou men nu, om over een enkele handeling die op het publiek invloed heeft, te kunnen oordelen, de ganse geheime levensgeschiedenis van een mens aflopen? Waarom zou men over in het verleden afgesloten jaren naspeuring doen, om over een enkel ogenblik licht te verbreiden? Feitelijk zou het te wensen zijn, dat men de gereedheid van de justitie met de langzaamheid van de wijsheid kon verenigen. Doch helaas heeft alles in dit ondermaanse zijn gebreken, en in de politieke staat is het al helemaal de algemeenste regel der overheden om kleine vergrijpen vanwege de grotere voordelen over het hoofd te zien. Hoe meer men over deze materie nadenkt, des te meer bevindt men dat een bovennatuurlijk wezen nodig zou zijn om de mensen goed te regeren.

Doch men moet in een wereld waarin alles wat geschiedt, slechts een zich tot in het oneindige veranderende verbinding van het goede met het kwade schijnt te zijn, van deze chimerische[13] volkomenheden afzien. Ja, gewis is het, zelfs de zedenleer zou in de uitoefening niet de onbetrouwbaarheid bezitten die wij hem nog nimmer, zolang ook reeds de zedenleer in scholen is onderwezen, daarover gedisputeerd is, en er een talloze hoeveelheid van boeken over geschreven is geworden, in onze leersystemen hebben kunnen geven.

Wanneer men intussen de zaak naar de strengste nauwkeurigheid wil behandelen, blijft het toch immer waar, dat men wel een mensenleven daaraan zou mogen spenderen om uiteindelijk met zekerheid over het leven van iemand anders te

[13] ‘drogbeeldige’.

kunnen spreken. Doch hoe zit het, om met onze wijsheid, als de kunst om onszelf te begrenzen, genoegen te nemen. Enkele welgekozen trekken, enkele scherp onderzochte tijdstippen in het leven van de beklaagde, zullen de rechter een toereikend beeld van het belang en de zeden van de schuldige verstrekken.

Er zijn weinig handelingen die in de maatschappij op zichzelf staan en gans zonder relatie zijn. De ontsteltenis die ze veroorzaken, wordt van lid tot lid, en overal waar die toeslaat, op het ganse lichaam overgebracht. De ruwste mensen zijn dikwijls de doordringendste moralisten, aan wie hun persoonlijke belang door een wonderbaarlijk gevoel alle fouten openbaart van hen die ze nodig hebben om te kennen.[14]

Een verstandige keuze onder de vóór hem liggende getuigenissen, een juiste uiteenzetting en verbinding der verkregen ervaringen, moeten het voortreffelijkste talent van de rechter vormen. Hij moet slechts verlangen te weten. En spoedig zal hij over de zaak toereikend onderricht zijn. Hij zal gemakkelijk weten of degene die men van een doodslag beschuldigt, een wilde, losbandige onmens, dan wel een matige, gezeten mens is; of hij wraakzuchtig is en of hij een beweeggrond had om zich te willen wreken. Het verleden zal voor hem het tegenwoordige ophelderen. En wanneer hij de misdaad met de beklaagde vergelijkt, zal hij de bewijsbaarheid zo nauwkeurig mogelijk kunnen bepalen, waarvan het eindoordeel toch al slechts voor een algemene berekening kan worden aangezien. Is het een mens wiens zachte gemoedsaard bekend is, en die van een gruwelijke handeling beschuldigd wordt? Of een zwak, vreesachtig meisje, dat men een vermetele en moeilijk te begane misdaad toerekent? Of een burger die door al zijn medeburgers vanwege zijn onzelfzuchtigheid en rechtschapenheid geliefd werd, en aan wie een schandelijke, nederige handeling wordt toegedicht? Wat? Moet niet zelfs het verstand woest worden

[14] Onduidelijk.

jegens een aanklacht die reeds de waarschijnlijkheid zelf tegen zich heeft? Moet niet een dergelijke aanklacht zuiver voor de aanwezigheid van de beschuldigde wijken?

O, gij mensenrichters, hoed u vooral voor het foutieve beginsel dat alle mensen tot alles evenzeer in staat zijn; dat het menselijke hart vanaf de geboorte boosaardig, zonder inspanning avonturiers voortbrengt, en dat het slechts een ongelukkig ogenblik nodig heeft om onschuld en ondeugd te vermengen. Onteer toch niet door een afschuwelijke hang om te argwanen uw aard. Heb immer achting voor een burger die tot nu toe zijn leven onschuldig en zuiver geleid heeft. Toon uw medeburgers door een edel vertrouwen in de deugd dat gijzelf deugdzaam zijt. Ik zal het met weinig herhalen. Om over het heden een gezond oordeel te kunnen vellen, moet men zorgvuldig het verleden te raad nemen.

Doch welk een herculische arbeid. Hoezeer valt niet te vrezen, dat de overijling het beeld van de verzamelde onderwerpen, die de rechter zo precies moet kennen, niet gans zal vervormen. Waar wordt de rechter niet allemaal in zijn inzichten door gehinderd. Hoe dikwijls verduisteren voor hem de hartstochten het licht waarmede hij de waarheid moet zien. Ach, zelfs de deugd voert hem dikwijls van zijn doel af. Hoe gemakkelijk vertoornt niet zijn ziel - voelbaar en vol van de strenge grondbeginselen van de deugd - reeds bij de zuivere aanblik van de misdaad. De zwarte begrippen die deze hem in bezielen, verbreiden zich als een duistere, met onweer dreigende wolk boven de beklaagde, en de rechter verhardt des te stijver in dit gevaarlijke gevoel, aangezien het in het geheim zijn deugd vleit. Geen dwaling is schadelijker dan die. Zelfs van een omgekochte, door omstandigheden en kunstgrepen der mensen tot ongerechtigheid verleide rechter, kan men nog hopen dat zijn geweten, wanneer het ontwaakt, hem door de pijnlijkste verwijten tot zijn plichten terugvoert. Doch een rechter die zijn

eigen hart verblind heeft, berooft ons van alle verwachting. Hij vindt geen straal meer die hem de weg naar de gerechtigheid zou kunnen tonen, aangezien hij reeds al het licht verspild heeft om zich te verblinden.

Vooroordeel en haat hebben in zijn brein een ferment veroorzaakt, zodat alle omstandigheden, alle bewijzen vervalst en verdorven zijn geworden. Hij ziet de onderwerpen niet meer zoals ze zijn, en zelfs de onschuld verliest in zijn ogen de opgewekte, vrolijke gelaatsuitdrukking. Hij gelooft zelfs in haar de gehate aanblik van de ondeugd te vinden. Wilt ge aldus, gij rechters en overheden, deze zo schadelijke dwalingen voorkomen, vergeet dan nimmer dat de misdadiger en de beklaagde altijd hemelsbreed van elkander verwijderd zijn. Zie hen immer met een geduldig en vriendelijke oog aan, en wanneer het ooit geschiedt dat nog - ondanks uw tegenstreven - te vurige gevoelens uw ziel mochten insluipen; wanneer ge nog de eerste opwellingen van de toorn en haat jegens de beklaagde in uw hart voelt, verwijl er dan geen ogenblik bij, vlucht, houd een pauze waarin ge ophoudt rechter te zijn. De zaak van uw medeburger wordt thans de uwe. Gij zijt nu ook zelf partij en uw geweten zal zich daartegen opzetten. Ha! Het geweten, welk een woord. Een verlicht geweten is voor de rechter een goddelijk orakel, doch wanneer vooroordeel en bijgeloof het blind hebben gemaakt, is het ook de schadelijkste bedrieger van het menselijke geslacht.

Heilige religie, zuiver als gij zijt, als uw oerbron; gij, die alle mensen liefhebt en wederom door alle mensen bemind moet worden, welk een mensvijandelijk lot heeft de mensen meegesleurd, dat zij in uw naam ganse stromen van bloed van hun medebroeders hebben laten vloeien? Ge verafschuwt deze verschrikkelijke offers en zult deze woedende burgers, die uw wetten misbruiken, veel scherper bestraffen dan de ongeluk-

kige, onwetende mensen aan wie ze niet bekend waren. Uit deze bron heeft de schadelijkste overhaasting haar oorsprong.

De ganse gerechtigheid van de rechter faalt, wanneer het hem om de religie van de beklaagde te doen is; wanneer de rechter vanuit de leerstellingen van een mens tot zijn moraal concludeert, wanneer hij eerder vraagt: “Wat gelooft gij?”, dan hij zou moeten vragen: “Wat hebt gij gedaan?”

Ik zei, dat iedere edel denkende rechter zelfs zijn haat jegens de ondeugd niet moet vertrouwen, doch wat kan er wel bij een bijgelovige man tegen de woede van het fanatisme worden gezegd? Men kan niets doen. De mensheid zal onder zijn machtige, doldriftige tred zuchten, om hulp roepen. Doch alle edele bemoeiingen der kalme, duldende wijsheid, al haar raadgevingen, zullen zijn verwoestingen niet kunnen doen stoppen.

Zie hem thans, hoe de waanzin al zijn trekken misvormd heeft. Zoals rust en vrolijkheid uit zijn hart zijn gevloden, zachtmoedigheid en mensenliefde plaats moeten maken voor de gruwelijkheid van het bijgeloof, zo vindt gij ook geen trek meer daarvan in zijn gelaat. Zijn voorhoofd fronst steeds dieper en in iedere plooi steekt de gedachte van de heilige moord. Zijn ganse gezicht is met een diepe, neerslachtige treurigheid overtrokken. Zijn oog ziet niet meer vrolijk en helder. Het is diep in de holle kassen verstopt. Het duistere vuur dat uit zijn ogen straalt, dient er slechts voor om de duisternis die over het gezicht verbreid is, zo nu en dan te belichten, zoals de kronkelende bliksem de weerdonkerte aan de hemel doorkruist, slechts om aan de schuwe blik het verschrikkelijke van het verderf te tonen. Zie, hoe hij - de offerdolk in zijn rechter- en het wetboek der religie in zijn linkerhand, de fiere blik tot de hemel wendt en woedend zijn medebroeders toeroept: “Ellendige mensen, geloof, of sterf!”

Zo raast hij over grind en gruis van opgetaste lijken eeuwen door, en eeuwen na hem laat hij nog de sporen van het vergoten bloed achter.

Weliswaar werpt hem het vernuft, al naar gelang hij ons meer of minder nabij is, hindernissen in de weg die hem iets in zijn loop ophouden, daar het, lange jaren onder zijn ijzeren juk gebogen, z’n hoofd nog niet kan opheffen en het nog niet durft te wagen om hem het hoofd te bieden. Doch aangezien in zijn giftige hart niet slechts woede en bloeddorstigheid wonen, doch ook de arglistige slimmigheid verborgen ligt, stilt hij een tijdlang zijn woede en verbergt zijn moordlust, schijnt toe-geeflijk en geduldig de stoten uit te houden die het verstand hem verleent, schijnt gans te ontvluchten. Doch des te zorgvuldiger verzamelt hij al zijn krachten en ondergraaft de voormuren die de filosofie in deze korte pauze tot zijn bescherming heeft opgetrokken. En, helaas zien wij het zelf, heft hij ineens zijn slangenkop in een eeuw wederom tevoorschijn, waar de wijsheid overal reeds haar kalme leer verbreid had, waar het verstand in zijn recht trad en men rekende op de gelukzalige eeuw der filosofie; waar Aureliussen de mensen regeren en Socratessen de kansels zouden bestijgen om te mensen te vormen.

De aanblik van deze treurige scènes is voor gevoelige zielen te pijnlijk, dan dat men ze langer zou kunnen verdragen. Laat ons dus een gedachte ontvluchten die de mensheid zozeer beledigt, en volgen wij liever nog enkele passen ver de rechter in het beheer der strafrechtspleging.

Ten slotte verschijnt het kritieke tijdstip waarop de beklaagde voor zijn rechters wordt gevoerd. Veroorloof mij toch een vraag, die ik niet verder kan opschuiven. Hoe wilt gij die ontvangen? Wilt ge hem als overheid of als een vijand

ontvangen? Was ge van plan hem schrik aan te jagen, of u over hem te onderrichten?

Wat denk ge, hoe het een mens te moede is, die subiet uit zijn onderaardse gevangenis gesleept wordt, die door de zon, die hij thans wederom voor de eerste keer ziet, verblind is, die ineens onder lieden wordt gebracht wier gelaatsuitdrukking het hem reeds zegt dat zijn doodsoordeel hun bezigheid is? Hij ziet hen en siddert reeds. Hij waagt het nauwelijks om zijn schuchtere blik naar de rechter te verheffen, aan wiens willekeur zijn noodlot is overgelaten en wiens duistere blikken die van hem doen terugdeinzen. Hoezeer moeten zijn toch al verwarde zintuigen door de ruwe, dreigende toon ontsteld worden. Moet hem niet ook nog het beetje verstand dat hem resteert, verlaten? Al zijn begrippen doven in hem, en met wankelende stem stottert hij enkele gebroken woorden tevoorschijn. Om het ongeluk van de ellendige te voltooien, schrijven wellicht zijn rechters een innerlijke angst en droefenis vanwege de begane misdaad toe aan de verstrooiing die zuiver het gevolg van de schrik is, die hem bij hun aanblik overvalt.

Hoe kunt ge nog de ontreddering van een beklaagde miskennen; gij, die nauwelijks zoudt vertrouwen om in een vergadering van personen van hogere stand slechts één woord, met mannelijke vastheid gesproken, uit te brengen? O, ik smeek u, vrolijk uw ernstige ambtsvoorhoofden op, laat de arme in uw zachte blik de tedere bezorgdheid lezen die ge voelt voor een mens die ge gaarne onschuldig mocht bevinden. Geef uw woorden, onbeschadigd door het rechterlijke aanzien, de kalme innemende toon, zodat ge met de mond ook de weg naar uw hart schijnt te openen. Verberg de geheime huivering, die de aanblik der ketenen en het afschuwelijke aanzien van de ellende bij u veroorzaken. Vermeng vooral met deze zo tweeduidige tekenen van de misdaad niet de misdaad zelf, en bedenk dat

wellicht onder deze treurige buitenkant de deugdzaamste mens verborgen zou kunnen zijn.

Ha! Welk een voorbeeld voor een rechter. Blik opwaarts en zie boven uw hoofd Gods beeld, dat ook onschuldig werd aangeklaagd. Gij zijt mensen, handel menselijk; gij zijt rechters, matig u; gij zijt christen, wees liefderijk. Mens, rechter, christen en wie ge ook moogt zijn, heb achting voor een ongelukkige, weest zacht en medelijdend met een mens die tranen van berouw weent, of die wellicht niets te berouwen heeft.

Tot zover over het gedrag van de rechter. Thans zal ik echter over een kunst spreken waarop vele rechters zich dikwijls beroemen en waarvan zij het nut aanprijzen, en die daarentegen in zijn werkingen zo onmenselijk, zo gevaarlijk is. Ik zeg, de kunst om de verdachte door listige strikvragen, ja, zelfs door valse vooronderstellingen te verwarren, en uiteindelijk bedrog en leugen tot het ontdekken van de waarheid te gebruiken. Hoe gemakkelijk is niet deze kunstgreep. Of zal het het meesterstuk van een grote kop zijn om een ongelukkige door honderd-en-een vragen waarvan er geen een bij de andere past, het brein gek te maken? Men schijnt niet de ordening te willen volgen hoe de handelingen op elkander inwerken. Men berooft hem van het gewisse, vaste gezichtspunt, doordat men hem als in tuimelende kringen rond een hoeveelheid uiteenlopende onderwerpen laat ronddraaien en dan ineens stopt en hem een bekentenis voorzet die nimmer uit zijn mond is gekomen, en ten slotte, blij over de hem gelukte streek, zegt: “Zie, wat gij thans toegegeven hebt. Ge weerspreekt uzelf, ge liegt en zijt aldus verloren.”

Welk een schandelijke streek. En wat is daarvan uiteindelijk het gevolg? De arme mens verstomt, al het spreken van zijn rechter valt als een onvoorziene donderslag op hem. Hij staat perplex dat hij zich door zichzelf heeft verraden. Vernuft en

geheugen verlaten hem. Alles wat ooit in zijn leven geschied is, schijnt hem thans dooreen te zijn geworpen en in een chaos vermengd. Hij vervalt door de aan hem toegeschreven tegenspraak overrompeld en tot wankelen gebracht in een werkelijke tegenspraak.

Is dat de handelwijze van de kunstloze, naakte gerechtigheid? En sinds wanneer zijn de handelingen der gerechtigheid een sofistenoorlog? Het zou er wellicht nog mee doorgaan om met een kunstig geknoopt net van vragen en overrompelende vragen een mens te vangen die net zo listig mijn vragen weet te ontwijken, als ik deze aan hem weet te stellen. Het zou er mee door kunnen gaan, wanneer de beklaagde (zoals het bij enkele andere wijze volkeren is ingevoerd) een advocaat heeft die hem tegen de aanklacht verdedigen kan, in zijn plaats voor de rechter kan spreken en zijn zwakkere geest te hulp kan komen; wanneer een mens aan de rechter die in behaaglijke gemoedsrust zit, met net zulk een rustige geest, met net zulk een koud bloed zou kunnen antwoorden; wanneer de ene slimmerik de andere zou bevragen; kortom, wanneer tussen aanval en verdediging een evenwicht gevestigd zou zijn. Doch zo treedt een ruwe, met de wetten en wetsverdichtselen onbekende mens voor een in alle kunsten van het recht jarenlang geoefende magistraat; een mens, door vrees en schrik bevangen, voor een rustige, steeds aan zichzelf gelijke, rechter; een mens, die enkel en alleen tot de waarheid zijn toevlucht kan nemen, terwijl men hem met alle juridische kneepjes bestormt; ja, zelfs tot leugen zijn toevlucht neemt.

Nee, gij rechters. Deze kunst is net zo hatelijk als dat ze onrechtvaardig is. Beschimp daarmede uw roemvolle ambt niet. Neem geen kunst te hulp, doch blijf bij de simpliciteit van de zaak zelf. De waarheid moet ge niet op de weg van het bedrog, doch door de waarheid zelf zoeken. Vervolg de verdachte[15] bij

[15] "Inquisiten".

uw vragen door alle feiten die ge over hem in handen hebt, doch stap voor stap en zonder hem op te jagen. Neem waar, welke gang hij zal nemen in zijn antwoorden, doch zonder hem op een dwaalspoor te brengen. En wanneer hij valt, dan valle hij door het overgewicht van de waarheid terneergedrukt, en niet in uw valstrik gevangen.

En ten slotte, wanneer alle aangewende kunstgrepen niet de bekentenis uitlokken die de rechter wenst, dan - ha! welk een huiveringwekkende scène opent zich daar ineens - wil hij, moe om met woorden te vragen, door de gruwelijkste marteling waarheid vinden. Hij heeft het geduld voor verder onderzoek verloren, of is wellicht uitgeput geworden, aangezien hij er geen nut van zag. Thans heeft hij een andere weg gevonden; thans laat hij brandende fakkels en ketenen en alle vreselijke werktuigen brengen die de gruwelijkheid voor de menselijke pijn heeft uitgevonden. De beul komt en wordt deelnemer aan het rechterambt, en maakt aan het vragen dat de rechter eerst met goedheid en de gehandhaafde vrijheid van de beklaagde was aangevangen, door de onmenselijkste gewelddadigheden een einde.

Vriendelijke metgezellin van de mensen, kalme filosofie. Gij, die de waarheid nimmer anders dan met opmerkzaam onder-zoekende blik en met onwankelbaar geduld zoekt: had ge wel ooit verwacht dat men in een eeuw die men - en met teveel menselijke trots - de uwe noemt, dergelijke werktuigen tot ontdekking van de waarheid zou gebruiken?

Is het mogelijk, dat onze wetten met deze onbegrijpelijke wijze van handelen instemmen, ja, zelfs hun gebruik kunnen heiligen? Hoe kunnen wij nog de antieken uit de grijze oertijd hun gevechten en vechters verwijten? Onze voorvaderen hun water- en vuurproeven? Ha! Zou het niet veel menselijker zijn wanneer wij een beklaagde op de kampplaats met leeuwen en

tijgers lieten vechten, dan dat wij hem vastgebonden en onmachtig aan de beul voor de marteling gaven? Dan had hij tenminste nog de vrijheid om zich te verdedigen, waarvan wij hem beroven; vond hij nog enige straal van hoop in zijn krachtige armen en in zijn bekwaamheid waarvan hij, vastgebonden op de folterplek, geen gebruik kan maken. Al werpen wij hem ook midden in de over hem opgeslagen vlammen, dan zou hij toch nog in de verwachting van een gelukkig toeval of in de vlucht op zijn redding hopen.

Mensen, wat zijt gij voor gruwelijke, zinloze monsters. Wenst ge het pijnlijke zuchten te horen dat de marteling voortbrengt? Doch ik weet, wat gij mij antwoordt: zijn boosaardig ontkennen noopt u om hem de pijnlijke vraag te stellen om de waarheid te ervaren. Doch wanneer ge de waarheid zoekt, gelooft gij dan, dat men die vindt in de verdoving van de pijn?

Ach, wie van u heeft niet ooit in zijn leven pijn geleden? Wie kent niet zijn verschrikkelijke indruk op een wezen dat de prikkelbaarste gevoeligheid zo zwak heeft gemaakt? De mens lijkt in het lijden niet meer zichzelf. Hij zucht als een kind en woedt als een razende. Hij roept de ganse natuur toe om hem te helpen. Zijn zwakke verstand neemt spoedig deel aan de verwoesting der zintuigen, die de inbeeldingskracht nog helpt te vermeerderen. De ziel toont zich in zijn gezicht. Alle trekken daarin zijn vervormd en verwoest. Al zijn zielskrachten zijn in angstige onrust en leggen gaandeweg het loodje. Ze willen zich tegen de pijn omhoogwerken, doch vallen meteen weer in onmacht terug. In deze algemene convulsie van zijn wezen, waarin iedere zenuw beeft en iedere spier lijdt, is al zijn denken, willen, wensen het hevige verlangen om aan zijn martelingen een einde te zien. Geloof mij, gij rechters. Verwijt een mens alle denkbare misdaden, en wanneer hij ze u niet bekent, laat de beul zijn rug ontvlezen en hij zal alle schanddaden der wereld op zich laten rusten. De pijn zal hem zelfs nieuwe misdaden

helpen verzinnen, wanneer hij zich daardoor van de tortuur kan bevrijden. Niets staat de menselijke aard meer tegen, dan lijden. De pijn zelf is de grootste misdaad. Sterven zou voor de mens een kleinigheid zijn, wanneer de pijn niet aan de dood voorafging.

Ik weet, wat wij aan oude gewoonten verschuldigd zijn en dat al onze vernieuwingen in oude gebruiken hun basis hebben. En ik zou gaarne al het gevoel verstikken dat zich daartegen inspant. Ik zou mijn onzekere oordeel al het vertrouwen ontzeggen, wanneer ik niet het voorbeeld der voortreffelijkste regeringen, van de meeste wijze volkeren voor mij had, die de tortuurvraag met afschuw verworpen hebben.

De grootste mannen, de meest verlichte hoofden van onze tijd, hebben het verstand uitgedaagd om dit monster uit het menselijke gebied te verwijderen, doordat zij reeds voorlopig in hun geschriften aan de ganse ondergang ervan werkten.

Inderdaad. Ik reken het mij tot de hoogste eer, mijn stem met de algemene roep van deze grote mannen aan de mensheid verenigd te hebben, en openlijk voor het ganse mensengeslacht een zo gunstig getuigenis te kunnen afleggen. Weliswaar zal het gewis niet aan mensen ontbreken die, bijgelovig aan de toepassing gebonden, mij zullen gispen. Doch daarentegen heb ik de algemene, luide bijval der mensheid, die mij voor het heimelijke gemurmel van het vooroordeel genoeg schadeloos houdt.

Wanneer nu de rechter zich de nauwkeurigste kennis omtrent alle omstandigheden van de misdaad verworven heeft, het karakter van de beklaagde inziet, en zowel omstandigheden en karakter zo zorgvuldig mogelijk met elkander heeft vergeleken en al hun betrekkingen heeft ontdekt, dan is er weliswaar reeds zeer veel geschied, doch nog lang niet alles. Er blijft voor hem

nog het belangrijkste over om te doen, namelijk een belangrijk oordeel over de getuigenissen te vellen en de waarde ervan te bepalen. O, hoe treurig dat het leven van een vrij mens, die slechts aan de wetten onderworpen moet zijn, door de hartstochten en dwalingen van zijn medeburgers afhangt; dat de rechter zo dikwijls het zwaard der gerechtigheid op het woord van enkele getuigen moet trekken, die hetzij schandelijke bedriegers, of door bijgeloof en onwetendheid verblinde mensen zijn.

En toch, hoe twijfelachtig dit middel ook is, wie vertelt er ons eentje dat zekerder is? Kan men een verdachte niet eens naar de zuivere aard van de hem verweten misdaad rechtvaardigen of veroordelen, des te minder kan men het naar karakter en zeden. Wij hebben niet meer de edele burgers die hun aanklagers zuiver door herinnering aan hun daden tot zwijgen konden brengen, zoals Scipio, de Afrikaan, tot de Romeinen zei: “Laat ons naar de Capitolijn gaan om de goden voor mijn zege te danken.” In deze weinige woorden lag zijn ganse rechtvaardiging. Deze weinige woorden zeiden genoeg om hem aan zijn rechters voor te stellen als de man die hij was. Doch deze tijd is er niet meer en deze verheven zielen, zelfs boven de argwaan verheven, vinden wij niet meer.

Nu is het eenmaal zo, dat het noodlot van gewone mensen wederom van anderen afhangt, en het overwicht der getuigenissen de uitslag geeft. Het is alleen de belangrijke vraag, of wij een bepaald richtsnoer, een algemene maat hebben om de waarde der getuigenissen te bepalen. Deze vraag verdubbelt onze verlegenheid en nu wij de noodwendigheid van onze procedures bekennen, moeten wij tevens over de koenheid verbaasd staan waarmede men daarbij te werk gaat.

Het is maar al te waar, dat de getuigenissen naar geen bepaalde maat geschat kunnen worden; dat wij zonder zekere regel die

ons oordeel zou moeten leiden, moeten oordelen. Wanneer onze geest op zijn eigen begrippen werkt, wanneer wij naar onze eigen gewaarwordingen oordelen, moet feitelijk de waarheid - die zogezegd door een directe beroering op onze ziel drukt - een overtuiging tevoorschijn brengen die bij vrijwel alle mensen gelijk is. Doch aangezien ons de vanzelfsprekendheid van onze kennis, de gewisheid van onze zintuigen ontbreekt, aangezien wij ons genoopt zien om onze kennis van anderen en niet uit onszelf te halen, onze oordelen uit de vreemde getuigenissen van andere mensen te verzamelen, kan niets meer gewis en algemeen worden aangenomen. Wie zijn de mensen bij wie ik raad haal? Wat hebben zij voor een recht op geloof-waardigheid? Welk een heerschappij kunnen hun gewaar-wordingen zich boven mijn zintuigen aanmatigen? Welk voor-recht heeft hun verstand over mijn vernuft? Hoe ben ik ervan verzekerd, dat zij al datgene weten wat zij zeggen, of dat zij mij op zijn minst niet méér zeggen dan zij weten, dat zij noch schurken, noch onwetenden zijn? Kortom, wat laat mij feit van de lege woorden onderscheiden, die zij mij voorzeggen?

Op dit punt kan ons slechts de ervaring de weg naar onze kennis banen. Want om mensen te kunnen geloven, moet men datgene wat zij zeggen in ervaring gebracht hebben, en de waarheid van hun gewaarwordingen door de onze, en hun kennis door onze eigen inzichten beproefd hebben. Wij hebben voor de bewijsbaarheid geen andere maatstaf dan de ervaring. Doch hoe uiteenlopend is die niet? Aan hoevele, ontelbaar vele nuances onderworpen? Hebben alle mensen de ervaring? En hebben zij die in een toereikende gradatie? Hebben allen een en dezelfde ervaring? Zo zal bijvoorbeeld een hoveling, vertrouwd met de ondeugden en hartstochten, die duizendmaal bedrogen is, of zelf een bedrieger is; die door eigen oefening of ervaring van bedrog zich een ongeneeslijk wantrouwen jegens alle mensen heeft aangewend, bezwaarlijk de geheiligde trekken der waarheid in de gelaatsuitdrukkingen en spraak van de mensen

kennen, aangezien toch een onschuldige, ongekunstelde landman die bestendig onder zijn net zo juist denkende buren geleefd heeft, het onbeduidendste getuigenis voor waarheid zal aannemen, zonder in het geringste iets ergs daarbij te vermoeden.

Hoe komt het dan, dat een kind zich zo gemakkelijk, zo gaarne door zijn voedster en haar eerste leermeesters laat misleiden? Ongetwijfeld doordat de dwaling iets verleidelijks voor de menselijke geest heeft, die eraan gewend is om van de heersers over zijn kindheid zijn ganse bestaan en zijn eerste behoeften te verkrijgen. Hij heeft ze in zijn belangrijkste aangelegenheden zonder fout bevonden en het overgewicht van hun hogere inzichten in verschillende situaties ervaren. En juist deze ervaring maakt hem in alle andere situaties voor de dwaling net zo licht ontvankelijk als hij het voor de waarheid was.

Laat net zoveel mensen als gij wilt samenkomen en hen over de omvang van een en hetzelfde getuigenis oordelen, en wanneer er duizend mensen zijn, dan hebt ge duizend verschillende oordelen.

Wat zullen het echter uiteindelijk voor voorwaarden zijn waarzonder de rechter de waarde der getuigenissen en de omgeving, in zoverre die aanwijsbaar zijn, niet met nauwkeurigheid kan bepalen? Voorwaarden die wij nimmer kunnen vervullen. Men zou te allen tijde en op alle plekken geweest moeten zijn; in de diepste, verborgen vouwen van het menselijke brein kunnen doordringen om de hartstochten en belangen der mensen grondig te kennen; hun karakteristieke kenmerken te kennen en de sterkte der verschillende beweeggronden die de mensen van de ondeugd naar de deugd, van de dwaling naar de waarheid drijven.

Men zou in ieder geval al deze verschillende doelen onder elkander vergeleken moeten hebben, om een middenterm[16] uit te brengen en een algemene eenheid te vinden die voor elk van onze oordelen tot maatstaf kon dienen.

Doch waarom zou ik mij bij zaken ophouden die boven onze aarde zijn? Laat ons wederom, van deze uitweiding in het gebied der idealen, tot de mens terugkeren en hem over datgene onderrichten waartoe hij in staat is.

Wat moet men tegen overheden zeggen, die het noodlot van een verdachte naar de waarde der getuigenissen moeten bepalen? Welke raad kan men hun daarbij geven? Ik zie twee gans tegengestelde gevallen van een rechter voor mij, die zich maar al te vaak voordoen. De ene, te jong nog om door ervaring jegens de mensen wantrouwend te kunnen zijn, aangezien zij nog niet genoeg tijd hadden om hem te bedriegen: zal hij niet te lichtgelovig zijn? Een andere, die in het rechterambt grijs is geworden en bestendig met akten verschanst is, die hem in zijn dagen de mens niet anders dan onwetend en boosaardig geschilderd hebben: zal hij niet te zeer ten aanzien van alle vertrouwen op menselijke getuigenissen verhard zijn?

Tussen deze beide uiterste gevallen moet men de gulden middenweg kiezen. Een rechter die mensenkennis met de rechtenstudie verenigt en aldus een hogere gradatie van de volkomenheid bereikt heeft, zou tegen hen zeggen: “Vertrouw uw oordeel niet, wanneer het niet diep in de ervaring gegrondvest is. Leer de mensen kennen en ge zult ontdekken dat zij noch allen goed, noch allen slecht zijn; dat er geen mens is die gans booswicht, noch een die gans deugdzaam is. Doch onderscheid de gevallen waar de hartstochten de mens tot het goede of tot het kwade meeslepen. Om echter daartoe te geraken, ontleed zorgvuldig ieder getuigenis. Schat zijn waarde

[16] “Mittel-Terminus”.

naar eerlijkheid en het verstand van de getuige in. Dan pas zal een tweede ontleding van deze voortreffelijkste bestanddelen van een getuige u tot het waarnemen van zijn eerlijkheid in zijn uiteenlopende belangen, zijn aard en wijze om te handelen, zijn hartstochten en zijn zeden voeren. Meet zijn verstand naar zijn professie, zijn opvoeding, zijn talenten en zovele andere omstandigheden die, zo klein ze in het afzonderlijke ook mogen schijnen, in het ganse gewis niet minder niet wezenlijk zijn.

Vergelijk ten slotte deze getuigenissen met elkander, onderzoek of ze alle overeenstemmen of elkander tegenspreken. In het onderzoek zal veel wegvallen. De getuigenissen zullen zeer veel van hun omvang en belangrijkheid verliezen, want tegenspraken wrijven elkander zelf uit. Behoud nu van al datgene het gelouterde overblijfsel voor een bepaald einddoel.

Blijf u niet ophouden bij de eerste indruk die door de drang van een blinde ervaring in u veroorzaakt wordt, doch kies en schakel verstandig met uw beweeggronden. Ga de elementen goed van elkander afzonderen die de zaak voor u vervormen of geheel in een verkeerd licht kunnen tonen, en graveer in uw ziel een zuiver beeld dat u de bewijzen in hun ware ordening, in hun echte omvang presenteert, en uw vernuft genoegdoening en uw hart troost verschaft, wanneer ge het ongeluk mocht hebben een mens te moeten veroordelen.

Wanneer er rechters kunnen zijn die in hun behaaglijke ambtsrust mijn gegeven raad verachten en bij zichzelf denken: de man is een retorische fanatiekeling die geen praktijk kent; zoveel moeite en opmerkzaamheid voor alles zouden mijn rechterlijke zaken te zeer verzwaren; wanneer hun ziel de hatenswaardige mening huldigt dat hetgeen ik zei, niet tot hen gesproken is; wanneer er zulke overheden kunnen zijn, dan smeek ik hen omwille van de mensheid mij hun gehoor te verwaardigen. Zij kunnen toch niet enkele dagen van hun leven in rekening brengen, wanneer het om het ganse leven van

iemand anders te doen is. Ha! Welk een barbaarse rechter moet hij het wel niet zijn, die het zou kunnen wagen om de kostbaarste prijs, om een moord, door een voortijdig oordeel zich enkele minuten van zijn leven te willen kopen, dat nu niet meer het zijne is, doch gans aan het algemene welzijn toebehoort?

Een overheidspersoon die zich zeer veel roem verworven had, beweerde ooit dat de mensen die zich aan het rechterambt wijden, te zeer de studie van het bewijsdom verwaarlozen, en uitte tegelijkertijd de wens dat toch ooit onder de miljoenen producten van onze schrijflustige eeuw een geschrift mocht verschijnen, dat ons de regels der waarschijnlijkheid toonde. Gewis zou zulk een werk van zeer omvattend nut zijn, vooral wanneer men meteen aan jongelieden in een goede keuze voor het hart verzamelde voorbeelden van hun toepassing toonde. Want een rechter zou bijna niets gedaan hebben, wanneer hij zich immer in zijn studeervertrek zou opsluiten en op theorieën van mensenkennis zou zitten zweten. Men moet de mensen bij de mensen bestuderen. En ik beweer, dat een dag die met inachtneming van de mensen in de maatschappij doorgebracht is, meer opheldert, dan wanneer men ganse maanden in de eenzame kamer de voortreffelijkste verhandelingen over de mensen leest. Er zijn enkele duistere rigoristen die de wereld als het buitenland van de mens beschouwen, dat de rechter nimmer moet betreden wanneer hij niet het gevaar wil lopen om zich te ver van de openbare zaken te verwijderen. Doch ondertussen blijft het immer waar, dat de omgang met mensen voor de rechter een reikhalzende bron kan worden die hem het nuttigste onderricht tot kennis van het menselijke hart oplevert. Aldaar, in het gebied van de hartstochten, leert men hun ware karakter kennen en onderscheiden, de toe- en afname van hun kracht, en het soort richting die ze de mens geven. Ze kunnen elkander dan wellicht afstoten of naar een gemeenschappelijk doel streven.

Hoe vaker wij mensen zien, des te soepeler wordt de gebarentaal, de gezindheid van hun hart voor ons, en de kunst om deze in de gezichtstrekken te lezen. Hoe vaker wij hen horen en hun uitspraken met hun handelingen vergelijken, des te dichter komen wij uiteindelijk bij de ware zin van de zo tweeduidige taal van de menselijke interesse, die nimmer zegt wat die te zeggen schijnt.

Zo leggen ervaring en opmerkzaamheid, met elkander verbonden, het duidelijke gevoel van het ware en valse in de ziel dat de studie ons niet geeft, en zonder hetwelk wij van het menselijke getuigenis geen gebruik zouden kunnen maken zonder bestendig aan het gevaar blootgesteld te zijn, dat wij bij het beoordelen van zijn innerlijke gehalte dwalen. Ja, de rechter zal ze mettertijd (zoveel vermag de gewenning over de mens) net zo klaar als juist kunnen beoordelen. Dit tweevoudige voordeel zal hem mettertijd zover brengen, dat hij van zijn kennis, die hem in het geheel geen moeite schijnt te hebben gekost en hem gans natuurlijk schijnt, het belangrijkste gebruik kan maken.

Wanneer daarentegen een rechter alles gedaan meent te hebben wanneer zijn brein met alle positieve wetten is volgestopt die de mensen willekeurig tezamen gesprokkeld hebben, dan is hij wellicht zover gekomen dat hij enkele burgerlijke processen kan slechten. Wanneer echter bovendien nog zijn geheugen door een grote geest geregeerd wordt, dat wil zeggen, wanneer hij van de van buiten geleerde definities en axioma's geen aanwending kan maken, dan zullen zelfs deze hem van de ene dwaling tot de andere verleiden. Zijn hoofd is dan niet meer dan een holte waaruit hij de ene wet na de andere tevoorschijn trekt, om ze tot offer van zijn onwetendheid te maken, net zoals de reus in de fabel de metgezellen van

Odysseus, die hij in zijn stenen grot opgesloten hield, slechts naar buiten liet om ze op te vreten.

En ook al weet hij van de burgerlijke wetten het fortuinlijkste gebruik te maken, moet toch de strafrechtspleging zijn eerste zorg zijn. Want wanneer een misdadiger aan zijn gerecht wordt overgeleverd, kan hij niet meer mechanisch de duidelijke wet voor of tegen een feit aanwenden dat vrij toegegeven is geworden en hem helder voor ogen wordt gelegd. Want thans gaat het om het bewijzen van een daad waarvan men nog niet eens een gewisheid heeft, die nog in het geheime duister verborgen ligt; een daad die het lot van een mens moet bepalen. Slechts deze plicht rust op hem. Wat dient het aldus de rechter om het ganse mengsel der burgerlijke wetten in het hoofd te hebben? Leert hij daardoor de mensen kennen? Leert hij alle omstandigheden uiteen te zetten die hun handelingen aandui-den? Zich een juist begrip van het karakter en belang van de beklaagde te maken? Hem en de hem verweten misdaad tegenover elkander te houden, hem aan alle zijden te bekijken om te zien of de daad op hem lijkt, of hij er wel toe in staat is? Leert hij de ware waarde der getuigenissen te bepalen, ze te ontleden, ze tegenover elkander te zetten, ze wederom te verenigen en ze in alle vooruitgangen die ze van twijfel tot gewisheid maken, getrouw te volgen? Hoe zou hij dat kunnen, aangezien al zijn kennis niets anders is dan de kennis van droge wetten?

Al deze beweeggronden tot het meer of minder bewijzen, al deze morele morele grootheden, zullen zich naar de nukken van het toeval in zijn geest verzamelen en daar een ongevormd blok uithakken, dat niet naar zijn wezenlijke gewicht, doch naar de toestand van de ziel die deze beweeggronden, deze indrukken ontvangt, zal handelen. Heden zal hij, zwak en breekbaar, zich door de geringste, ontoereikendste bewijzen laten meeslepen. Op een ander moment maakt zijn halsstarrigheid hem zo onbuigzaam, dat hij zelfs de evidentie niet vertrouwt. Zo zal het

mensenleven, waarvoor men dikwijls minder dan voor het leven van een insect bezorgd is, dat men slechts naar behoefte doodt, het spel der onwetendheid of van een kwaad humeur zijn.

Wanneer de rechter uit gebrek aan ervaring zijn toevlucht wil nemen tot de regels der waarschijnlijkheid, zal hij nimmer gebruik daarvan kunnen maken. Hij zal nimmer in een wirwar van afzonderlijke omstandigheden - en omstandigheden die zo weinig op elkander lijken - de hoofdtrekken erkennen waar de algemene regels zich door onderscheiden.

Doch hij is zo vermetel om er gebruik van te maken. En het is het ergste wat hij doen kan. Het is veel gevaarlijker om ze te misbruiken, dan ze in het geheel niet te kennen. Ik zal slechts tot voorbeeld de bekende grondregel in de strafrechtspleging aanvoeren: “Twee rechtsformele getuigen zijn voor veroordeling toereikend.” Is niet deze zin de bron van de verschrikkelijkste ongevallen, de huiveringwekkendste moorden volgens de wet, wanneer een brutale dwaas ze onbeschaamd benut? Is hij niet in de handen van degenen die de grenzen van de ruimte niet kent, die zijn werkingssfeer insluit, net zo gevaarlijk als de dolk in de handen van een moordenaar?

Doch wellicht veranderen de tijden. Wellicht beleeft de mensheid nog het gelukkige tijdstip waar de ervaring de rechter de ogen zal openen, waar de klaagroep der onschuld, die hij miskend en veroordeeld had, zijn ziel in vertwijfeling zal storten en hem het leven verbitteren; waar men hem niet meer zal achten, wanneer het knagende geweten en zijn ongeluk hem medelijdenswaardig maken. Hij moet dan het ontwakende geweten verstikken, wanneer hij kan. Hij moet het wagen om in zijn eerlijkheid de kale verontschuldiging voor zijn onwetendheid te zoeken. Laat hem de ellendige troost dat zijn hart niets van de gruwelijkheden wist die zijn onwetendheid begaan heeft. Zijn eer zal hij toch nimmer meer kunnen redden. Het

publiek, die eerste rechter van zijn rechters, dat zodra het voor hun rechterstoel verschijnt, ook hen voor de hunne vordert; het publiek heeft reeds de onherroepelijke uitspraak over hen geveld. Deze uitspraak is bij alle burgers met onuitwisbare letters in het geheugen geschreven, en iedere overheid kan tot zichzelf zeggen: "In de harten van mijn burgers vind ik mijn eer, of mijn schade opgetekend."

Welke man wiens ziel nog voor gevoelens van eer ontvankelijk is, zal niet bij deze gedachte verschrikt opspringen, en welk een troost moet die voor hem zijn, wanneer hij zich in zijn hart van het loon gewis is, dat zijn aandenken immer in de harten van zijn burgers gewaardeerd zal worden? Welk een geluk voor het volk, wanneer het zijn oversten wenst te waarderen, wanneer de achting van zijn beheersers het het aanzien terug geeft dat het door de wetten verloren heeft.

Het is nog niet zozeer met de rechter gedaan, wanneer slechts onwetendheid in de wetten zijn zwakte is. Het zal immers gemakkelijk voor hem zijn om de wereld met een waas van geleerdheid te verblinden en toch een tijdlang, door het rechterlijke aanzien geborgen, zijn domheid te kunnen bedekken. Want een zo belangrijk en droog onderwerp - als de ambtsaangelegenheden van een rechter dat zijn - zal nimmer de stof van incompetent en lege visitegezwets worden en het gespreksonderwerp in assemblees zijn, waar men speelt of over opsmuk spreekt.

Doch nimmer zal hij zijn onbekwaamheid in het beoordelen van gerechtelijke strafzaken voor de wereld kunnen verbloemen; nimmer zijn hartstochten, waarvan het vuur hem bij alle gelegenheden verraadt; nimmer zijn lichtgelovigheid of zijn halsstarrigheid, zijn overijld zijn, zijn vooroordelen, zijn gemoedswisselingen, zijn onwetendheid in de zeden en het karakter van de mensen. Dit alles laat zich niet aan de ogen der

wereld onttrekken. Ja, zijn gezin, zijn huisgenoten, zijn vrienden, zijn gezelschap, weten dat allang vóór hem, voordat hijzelf in staat is zijn zwakheden te ontdekken, en hebben wellicht een nog betere kennis ervan als ooit zijn eigen observatie hemzelf kan verschaffen.

Iedere kring is een gericht, dat des te roekelozer is, aangezien zijn oordelen onregelmatig en aan geen inperkende wetten onderworpen zijn. Alles wordt in omloop gebracht en doordacht. Men citeert en beoordeelt de mensen, men voert getuigenissen aan en bepaalt willekeurig hun waarde. Men beroept zich op karakter en zeden en, nadat uiteindelijk alle omstandigheden in rekening zijn gebracht, wordt formeel besloten, veroordeeld of vrijgesproken. En voor de onbeduidendste kleinigheden behandelt men met evenveel scherpzinnigheid, ja, welhaast met dezelfde formaliteiten, als waren het immer de belangrijkste dingen. Feitelijk zijn het geen rechterlijke vonnissen, slechts burgerlijke meningen, doch die laten immer een diep spoor achter. En lieden wien het eraan ligt om de man te kennen die de handelingen van zijn medemensen weegt, sparen deze oordelen zorgvuldig op. En wie weet niet, dat de mens immer gaarne over datgene wat hij ziet, zijn mening velt, zonder te weten waarvan sprake is. En zo concludeert men van de mens tot de rechter. En zou het niet zo moeten zijn? Is het niet het belang van uw medeburgers? Wanneer komt er eigenlijk iemand over de drempel van zijn rechter, dat hij niet in stilte tegen zichzelf zegt: “Wie is hij, die over mijn have, over mijn leven spreekt? Ik wil hem kennen, wil weten in wiens handen mijn noodlot ligt.”

En thans, welk een bemoedigende aanblik in de ogen van de filosoof, wanneer hij onwetendheid of kinderlijke zwakte in een mens moet zien, die met al het mannelijke aanzien dat aan zijn ambt eigen is, over het lot van zijn medemensen beslist. Welk een huiveringwekkende gedachte voor de wakkere burger. Moet

die hem niet moedeloos maken en doen sidderen voor zijn rust, als de schuldige misdadiger**?** “Ha! Dat is dus de scheidsrechter van mijn noodlot!”, zal hij uitroepen. “Dat is de rechter tot wie ik mij moet wenden wanneer een laaghartige de pijl der laster jegens mij scherpt; wanneer hij het waagt om bij hem zijn valse aanklacht jegens mij aan te brengen. Rechtvaardige hemel, gij, rechter der mensenrechters, God, zie neer op mijn treurige lot en heb erbarmen. Behoed mij voor de vervolging door mijn vijanden en onttrek mij aan de woede der boosaardige die op mij indringt, want ik heb geen overheid die mij verdedigde.” Zo zou de gekrenkte burger spreken. En zijn woorden zouden van mond tot mond herhaald worden. Spoedig zou men de magistraat wien deze woorden treffen, in plaats van in hem de behoeder, de zaakwaarnemer, de vader van het volk te vereren, voor de gesel van het publiek aanzien. Men hoort hem niet noemen zonder niet ook meteen voor het begrip dat hij in de geest der burgers achterliet en het getal der rechters terug te deinzen. Men zou zich alle moeite geven om geluk, leven en alles wat ons heilig is en wij aan zijn zorg hebben toevertrouwd, wederom - langs welke weg dan ook - terug te nemen, zoals men een kind dat alles breekt of tegen de grond smijt, aangezien het nog van geen enkel ding de waarde kent, alle kostbare dingen uit handen zou nemen.

Hoe schadelijk is deze moedeloosheid van de burger. Welke verschrikkelijke gevolgen, wanneer een volk het vertrouwen in zijn heersers heeft verloren. Wanneer het hen immer met twijfelende, argwanende ogen aanziet. Wat voor vrucht moeten straffen hebben, wanneer men aan de rechtvaardige noodlotten ervan twijfelt? Wanneer men twijfelt of ze wel de rechtvaardige gevolgen van een misdaad zijn. Het vreselijke schavot zal zijn oogmerk niet meer bereiken. Het zal met gruwel en ontsteltenis het hart van de toeschouwer vullen, doch niet anders dan bij iedere andere moord. Uw terechtstellingen zullen voor het volk niets meer dan een ijdel schouwspel zijn, en te midden van een

dergelijke bloedscène zullen wantrouwen en medelijden de harten overmeesteren, en in stilte de treurige vraag oproepen: Is dit slachtoffer des doods schuldig? Of is hij een onschuldige getuige van gerechtelijke gruwelijkheid, juridische onzin, of van de partijdigheid of de onwetendheid van zijn rechters? Zullen de burgers nog wel de vreugde voelen, die het bewustzijn instroomt dat zij onder de bescherming van de gerechtigheid staan? Zal daarentegen niet iedereen schrikken van de waan door de wetten verlaten en een roof van hun onwetende, hartstochtelijke of mechanische priesters te zijn**.** Zal hij niet allereerst, wanneer hij voor het gerecht aangeklaagd wordt, of hij zich nu veel of weinig of in het geheel niet schuldig vindt, denken dat hij er het beste aan meent te doen, wanneer hij door de vlucht zich aan het gevaar tracht te ontkomen? Zal hij zulks niet zijn vriend en ook uit medelijden een onbekende, of zelfs zijn vijand aanraden?

Welk een beschimping van het rechterambt. Welk een belediging van zijn waarde, wanneer het zover gekomen is, dat men een beklaagde niets beters, niets veiligers weet aan te raden, dan dat het de eerste gedachte is: vlucht en red uzelf; wanneer in de harten van de burgers de wens ontstaat om een beklaagde aan de macht van de rechter te onttrekken. Ja, ik waag het te zeggen, dat men het zich zelfs tot een verdienste rekent om een mens aan de handen der overheid te onttrekken, als iemand die in moordenaars- of rovershanden is gevallen en voor zijn vijanden tot buit is geworden. Zo zei ook een filosoof, toen hij zich met de vlucht uit het gruwelijke Athene redde: Ik wil de filosofie van een tweede mishandeling redden.

Nee, zover moet het niet komen. Wij naderen immer meer de gelukkige tijden waar de waarheid met de fakkel tot in de geheimste duisternis der vooroordelen, van het bijgeloof, het fanatisme, de onwetendheid en de pedanterie zal doordringen. Het zal licht worden dat de mensen zien. De filosofie zal ook

het gefronste voorhoofd van de pedantste wetsbeheerder opmonteren en zal zijn hart tot zachte gevoelens voor de mensheid stemmen. Ze zal hem de geheime taal van het hart leren, die niet op de lippen zweeft en niet door letters gestimuleerd wordt. Ze zal hem met de aard van de mens vertrouwder maken en hem vriendelijk aan haar hand van zijn juridische werkplaats in de kring van zijn medebroeders voeren, en tegen hem zeggen: “Vriend, sluit enkele ogenblikken uw dikke boek en werp een blik op de mensheid. Leer eerst degenen kennen die ge wilt berechten, en bestudeer de harten voordat ge op woorden bouwt. Het zal licht worden in de ziel van de rechtsgeleerde en hij zal waarheid en dwaling zien.”

En vrees en wantrouwen zal de harten van de burgers verlaten, en liefde en zorg jegens de overheden zal wederom daarin opleven.

Man, wiens ziel zuiver is en uw hart u geen ondeugdzame daad verwijt, vertrouw koen op uw onschuld en vlucht niet, wanneer ge voor uw rechter wordt aangeklaagd. Ge hebt vijanden. Uw vijanden zijn lasteraars en klagen u valselijk aan. Het toeval is treurig voor u, doch onvermijdelijk in de maatschappij. Versaag echter niet en kom met vaste moed uw aanklager onder ogen. Ge hebt de wetten voor u, en aan hun rechtschapen mannen[17], die er niet trouweloos tegen zullen handelen. Ja, zelfs wanneer de gedaante van de zaak het mocht eisen, sidder zelf niet voor kerker en ketenen. Slechts de schuldigen verlagen de banden. Slechts in de boezem van de schuldige wekken ze vrees en afschuw. Doch ge zult zegevieren over uw vijanden, zult trots uit uw kerker treden, om tot uw genoegdoening getuige van hun straf te zijn. Vertrouw gewis op uw rechters en wees er zeker van dat zij al hun talenten die de natuur hun verleende, al hun inzichten die zij zich door studie

[17] “an ihren Priestern Biedermänner”. Onduidelijk.

en ervaring verworven hebben, al hun krachten, dag en nacht voor uw veiligheid en uw rust zullen aanwenden.

Hoezeer verheft de hoop[18] van een onschuldige de waardigheid van de rechter. Hoe vleiend is die voor zijn hart. Achting en het goede dat de rechter hem betoont, doet hem deze immer meer naderen, en zo vermeerdert de rechter, die ineens het genoegen van de eer en de deugd proeft, zijn jaren met die, welke hij voor de onschuld van de beklaagde gered heeft.

De Romeinen bestemden voor de krijgsman die het leven van een burger gered had, een erekroon (corona elvica). De tijd en de nieuwe gedaante die de maatschappij er door gewonnen heeft, hebben de burgerkronen bij de andere eerbiedwaardige getuigenissen van de oude deugd gelegd en in vergetelheid gebracht. Wij hebben geen kronen meer die de deugd van de gewone man beloonden. Doch laten wij de kroon aan de Romeinen en oogsten eer en stilzwijgende dank vanuit ons hart voor onze medeburgers, wanneer wij het leven en de vrijheid van een van hen gered hebben.

O, heilige gerechtigheid, nimmer zullen wij u verlaten. De rechter moge u steeds in zijn hart als een heiligdom bewaren, en mogen zijn bevelen, zijn vonnissen en oordelen uw geest ademen. Ja, wanneer het nodig is, zal hij de wereld uw beeltenis met zijn bloed tekenen, om altijd voor zijn medeburgers een voorbeeld der mensen- en vaderlandsliefde te geven.

Doch hoe moeilijk zijt ge tot uitoefening te brengen. Hoe moeilijk wordt het voor de rechter om uw bevelen te voltrekken, wanneer hij op uw aandringen een beklaagde - die, door u overtuigd, tot het oordeel ‘schuldig’ is geworden - moet veroordelen. Wanneer hij voor de misdaad kwellende straffen moet bepalen. Wanneer ge er bij mensen op aandringt om

[18] “Zuversicht”. Ook: hoop, uitzicht.

mensen de dood in te voeren. De laatste kwestie die de rechter in een strafzaak overblijft, doch zeker ook voor een mens de treurigste; wiens gevoelvolle hart meevoelt bij menselijk leed, mee bloedt waar broederbloed vloeit. Ter aarde storten moest de man van gevoel aan de gedachte aan deze kwestie. De veder zou aan zijn hand ontvallen, zo vaak als hij die om het bloedige oordeel van zijn medebroeder op te tekenen, aanzet, wanneer daarbij niet de gedachte hem troostte dat de dood van zijn medeburger niet zijn werk, doch het werk van de heilige, onveranderlijke wetten is; dat hij in dit geval minder een zelfstandige kracht dan veelmeer een machine is waar de geest der wetten doorheen werkt; wanneer niet het bewustzijn hem wederom oprichtte, dat hij in zijn treurige zaken niet zo ongeveer de veroorzaker van de veroordeling van een aangeklaagde, dan wel veelmeer de eerste getuige van deze handeling is. Ongelukkige, die de wet - voor het behoud waarvan de ganse maatschappij, zowel in het algemeen als in het bijzonder, borg staat - door uw handeling hebt beledigd, vervloek niet de man die het oordeel over u uitspreekt. Niet hij, doch de wet veroordeelt u. Niet in hem, doch in de wet ligt uw lot. De rechter kan verder niets anders doen, dan de wet die gij geschaad hebt en die u thans zelf tot straf veroordeelt, tegen u aan te voeren. Hij is slechts een heraut der wetten en het blijft zelfs nog twijfelachtig of hij de vrijheid heeft om die naar zijn zin uit te leggen en naar zijn uitleg aan te wenden.

Ja, gij rechters, hoed uw hart voor de vermetele gedachte dat een overheid de onzalige macht heeft om willekeurig de straf over een schuldige te kunnen uitspreken. Slechts in de wetten ligt de straf. Slechts aan de wetten is het voorbehouden om straffen naar de mate van de misdaad te bepalen. Slechts de wet is de eigen heerseres over de burgers, over de eer en schande, vrijheid en het leven van de burgers. En slechts als wetgevers kunnen onze koningen zich een gegronde opperste heerschappij over ons aanmatigen.

Geen mens heeft van nature een recht om over het lot van zijn medemens te heersen en zijn fouten te bestraffen. Te verklaren dat hij zijn vrijheid verliest of des doods schuldig is, ligt slechts in de wet. Zelfs de vader heeft dit recht niet over zijn kinderen, en het schijnt zelfs dat zijn aanzien gaandeweg verdwijnt wanneer het verstand voor de mens de begrippen van het goede en kwade, misdaad en straf ontwikkelt, en hem aldus - aangezien hij in staat is misdadiger te worden - voor de straf ontvankelijk maakt, zullen sommigen het ons tegenwerpen.

De Romeinen, zo gaan zij voort, die het in de toepassing van hun zeden zo ver hadden gebracht dat zij minder wetten nodig hadden, en de zeden ze dikwijls zozeer voorbijstreefden, dat er voor deze weinig meer overbleef om te doen; de Romeinen, zeg ik, wien het er zozeer aan lag om het vaderlijke aanzien en het respect der kinderen te verkrijgen, geloofden toch, door sommige gevallen aangemaand, om noodwendig dezelfde beperkingen te moeten stellen, want zij dachten dat het lieflijke glimlachen van de geliefde zoon de ernstige, strenge gelaatsuitdrukking van de rechter zou verdringen, de vouw zou uitstrijken die de onwil over een misstap samentrok. Kortom, de zachtmoedige vader kon een onredelijke rechter worden, kon bij het zachtmoedige vaderlijke gevoel, bij de zoete naam ‘echtgenoot’, de rechter vergeten. De rechter, door het volk boven alle gelederen van de staat gesteld. En zij vreesden meer van de verwarring der hartstochten, dan zij immer van de rechtlijnigste oprechtheid van de natuur konden verhopen.

Doch hoe, wanneer de natuur aan geen mens een ordentelijk en in haar zelf gegrond voorrecht toestaat om over het noodlot en leven van zijn medemensen te disponeren, kan de conventie hem daartoe ooit het recht geven? Gewis niet. Want welke mens zou zo dol zijn, dat hij zich zijn vrijheid, zijn leven zou ontzeggen, alles, ja, zichzelf opofferen, om zich aan zwakke,

hartstochtelijke mensen, zoals hij zelf is, prijs te geven? Mensen, voor wie zijn behoud, zijn welzijn en zijn val om het even zijn, ja, voor wie het zelfs soms eraan mag liggen dat zij zijn ondergang bevorderen; ja, dat laatste soms zeer wenselijk is? Nimmer zal wel een burger door enkelen van zijn medeburgers naar hun willekeur, of ook door de ganse maatschappij, berecht willen worden.

Het is maar al te waar, en de ervaring leert het ons dagelijks, dat men net zoveel mensen kan nemen als men wil als rechters, en het resultaat is dat men enkele mensen verzameld heeft die er zijn om elkander tegen te spreken. Wie verzekert dezen nu, dat zij hem gerechtigheid laten wedervaren, dat zij hem naar de zwaarte van zijn misdaad, en niet naar het overgewicht van hun hartstochten veroordelen; naar de aard der zaak, en niet naar de meer of minder gunstige tijdstippen waarin zij zich bevinden? Wie borgt voor hun oordeel? De veelheid der rechters, de meerderheid der stemmen? Doch, en ook dat zegt ons de ervaring, onder vele zijn er vele, verschillende, elkander tegensprekende meningen. En slechts een klein groepje kent, bemint de waarheid. Werd Aristides niet door het ganse Atheense volk veroordeeld?

Of zal hun deugd, hun inzichten, ons veilig houden? Doch kan ik het verstand vertrouwen, dat steeds het gevaar loopt het spel der hartstocht te worden? Houdt de deugd mij veilig, terwijl ik particulier eigenbelang zie, hoe die alle deugd schuwt en de harten vermeestert? De rechters die Socrates veroordeelden, werden hetzij door ogenschijn, vooroordeel, vrees of wat er immer voor een dwaallicht is, verleid, of zij werden omgekocht. De mens die van de natuur slechts een ogenblik aan bestaan verkreeg, moet zijn zomerleven niet zo geringschattend aan de storm en de ruwe rotspunten ten ondergang prijsgeven. En deze zo levendige, vurige drang tot zelfbehoud is een geheim bevel

der godheid om zich nimmer aan anderen toe te vertrouwen, wanneer men zichzelf niet wil wegwerpen.

Welk een avontuurlijke paradox dat een burger niet zonder zijn eigen bekentenis niet[19] kan worden veroordeeld, niet wetmatig bestraft, wanneer hij niet zelf zijn straf gekozen heeft. De aard van de wet zelf heldert deze klaarblijkelijke tegenspraak op. De wet is de wil van allen, de gemeenzame stem van de maatschappij. En ook al maakt een persoon die door het geheel tot rechter en wetgever gekozen is, de wet en draagt hij deze voor, moet men het toch immer als het resultaat en de uitdrukking van alle afzonderlijke stemmen aanzien. Thans trekt de wetgever een kring om zijn ganse gemeenschap, wijst op al haar belangen, leidt haar op de kortste weg naar een algemeen middelpunt en zo richt hij wetten op als het onfeilbare teken van het einddoel waarnaar iedereen moet streven.

Wat is dan nu de wet voor de individuele burger? Niets anders dan een handeling van zijn vrij wil, die aan een gunstiger ogenblik het bestaan gaf, waar de wijsheid over vooroordeel en hartstocht zegevierde; niets anders dan zijn verstand, door het heldere licht van een ander opgehelderd; datgene wat hij zelf bestemd had; wanneer zijn denkwijze zuiver zou zijn, wat hijzelf gedaan zou hebben, wanneer zijn geest juiste begrippen van het recht zou hebben; wanneer juist handelen zijn studie zou zijn. Het is een kwestie die de wetgever zich door de redelijke gehoorzaamheid der overige leden van de maatschappij toe-eigent. Kortom, de burger die de wetten navolgt, verplaatst zijn geest in die van het ganse publiek. Het is een kwestie van de wetgever die hij zich slechts door de redelijke gehoorzaamheid van de burger eigen maakt. Kortom, aangezien de burger de wetten navolgt, laat hij zijn eigen zwakkere ver-

[19] “nicht (…) nicht (…)”. Verwarrend, want hier wreekt zich de oude Duitse gewoonte om in zinnen dubbele negaties te verwerken als er enkele bedoeld zijn.

stand gevangennemen en geeft zich aan de algemene geest van de natie prijs.

Wanneer men de kwestie naar haar aard beschouwt, blijkt zeer duidelijk dat de strafwet niets anders is dan een verbond dat de individuele burger met alle anderen heeft afgesloten om zich in alle gevallen aan straffen te onderwerpen, wanneer hij dergelijke misdaden begaan heeft. Het is dus een uitgemaakte zaak, dat de schuldige reeds vooraf voor zichzelf de straf voor een misdaad vaststelt. En de overheid kan, nadat die hem zijn schuld heeft bewezen, hem de wet voorhouden en zeggen: “Ik ben niet meer uw rechter, doch de wet of veelmeer uzelf veroordeelt u door de wet die ge strafbaar miskend hebt.”

Een strafwetboek is aldus - van twee kanten beschouwd, die zo wezenlijk zijn dat ze zijn waarde beslissen - het meesterstuk in de wetgeving. Het kan nimmer uitvoerig genoeg, nimmer bepaald genoeg zijn, en toch moet geen overbodige uitdijing de waarde van de beknoptheid daarin laten ontbreken. Bepaald kunnen de wetten niet genoeg zijn om de onderwerpen duidelijk van elkander af te zonderen; en uitvoerig, om ieder onderwerp daarvan in het reine te brengen. En de zorgvuldigste ontleding in de kleinste delen, die in alle andere wetten overbodig zou zijn, wordt in een strafwetboek zonder consideratie vereist, aangezien het ongelijk moeilijker is om de handelingen van de mensen vast te zetten dan de wetten, en aangezien men die omstandig moet beschrijven, aangezien toch slechts deze, namelijk de wetten, bepaald mogen worden.

Er is nog niet alles, ja, zelfs niets gedaan, wanneer men slechts de misdaden en hun gradatie bepaald heeft zonder ook de passende straf daarop te zetten. Ik zal alles in deze weinige woorden samenvatten: het strafwetboek moet voor de rechter een zo nauwkeurig en juist uittreksel van misdaad en straf bieden, dat er voor hem niets meer over blijft dan de middelen

die de wetten hem voorschrijven, al naar gelang zich een euvel in de maatschappij voordoet, gemakkelijk en zeker te kunnen kiezen.

Ik schuw niet het vrij te bekennen, dat strafwetten in menig land nog bij verre deze volkomenheid niet bereikt hebben. Want in plaats dat zij door een schakeling waar straf en misdaad op elkander volgen, een tweevoudige keten maken, waarvan alle schakels ordentelijk in elkander pasten om de ganse burgerlijke maatschappij daarmede te omringen, zijn zij veelmeer verstrooid, zonder verbinding en door zo grote onvervangbare leerstellingen onderbroken, dat de bekwaamste en zorgvuldigste rechter uit gebrek aan de samenhang zich gemakkelijk kan vergissen. Sommige wetten hebben noch misdaad, noch straf vastgesteld. Ze hebben geen indeling der misdrijven naar hun soort, aard, onderwerp en gradaties gemaakt. En toch, welk wezenlijk onderscheid verdeelt de misdrijven niet naar onderwerp? De ene beledigen direct de individuele burger, andere het ganse publiek; de ene de vorst, andere de godheid zelf.

Welk een verscheidenheid der misdrijven naar hun gradaties. Welke nuances moeten in acht worden genomen. Welk een onderscheid der misdrijven, van oneerbiedigheid tot aan heiligschennis; van ontevredenheid tot aan oproer; van dreigingen tot aan doodslag; van de kwade narede tot aan ontering; van stellionaat[20] tot aan roof.

Wanneer wij de misdrijven met betrekking tot de privaatpersonen beschouwen, die erdoor beledigd worden, moet men dan de misdaad van een burger jegens een andere burger; met die van een echtgenoot jegens zijn echtgenote; van de vader jegens zijn kinderen; of van de kinderen jegens hun vader vermengen? De burger schendt slechts het sociale contract; de

---

[20] Handelsbedrog.

echtgenoot behalve dit nog een ander, dat hij met zijn echtgenote heeft afgesloten; een vader, kinderen nog meer; zij schenden ook de wetten der natuur. Zijn niet deze misdrijven alle oneindig van elkander verschillend? En toch hebben de mensen ze nog niet alle uiteengezet.

Onbegrijpelijk hoe de mens zich zo ver van de mens heeft kunnen verwijderen. Wij hebben de volledigste optekeningen van de planten en dieren; de kostbaarste werken over stenen en mosselen. En wij hebben geen blad waarop de waarde van onze morele handelingen getekend is. Duitsland bestaat reeds sinds meerdere eeuwen en het schijnt, alsof men pas gisteren was aangevangen om aan de moraal te denken. Zo komen wij uiteindelijk van het uiterste doel der wetenschappen - dat wij, na jarenlang rennen, door nieuwsgierigheid en ijdelheid aangespoord, dikwijls ten koste van ons leven en ons hart bereikt hebben - wederom tot onszelf terug. Net als een jongeman van zijn reizen, die alles over de grens van zijn vaderland gezien heeft, wereldburger is en in zijn eigen huis als vreemdeling binnentreedt.

Wanneer wij echter ook hier en daar een rangorde onder de misdaden gemaakt hebben, dan is die schadelijker dan een ganse verwarring. Want men brengt de zaak gemakkelijker in het reine waar er geen, dan waar er een slechte ordening is. Het bewijs ligt aan den dag. Hoe zou een volkomen ordening, een juiste trapsgewijze indeling der misdaden gemaakt kunnen worden, terwijl het ons nog zozeer aan kennis ontbreekt? Kennen wij de ware grenzen der gewone misdaden en van de uitzonderingen (delits privilegiés), van de landsheerlijke en de gewone strafzaken? Welke vragen op dit punt? En wie heeft ze nog beslist?

Heeft men niet al te vaak de burgerlijke en religieuze misdaden door elkander geworpen? Hoevele vergrijpen worden

in dit leven bestraft, die pas in het toekomstige beoordeeld worden? Heeft men wel immer het geweten in zijn rechten gelaten, de heilige vrijplaatsen waar eenieder zichzelf ongestoord over de verwijten van zijn hart kan beoordelen? Waar is de scherpe blik in sommige wetten, die het tegenwicht[21] van de misdaad bepaalt? Men heeft gans het ware gezichtspunt verloren dat het evenwicht tussen misdaad en straf zou kunnen vormen, of heeft men anders de contrabande net zo zwaar kunnen bestraffen als samenzwering, openlijke onderdrukking en gewelddadigheden? Wanneer men de misstappen van de echtelieden, de ouders, de kinderen, naar de ordening uiteen heeft gezet zoals de natuur en zedenleer hebben aangegeven, zou het dan mogelijk zijn dat al het natuurgevoel in de mens, alle reinheid der zeden, zo spoedig verstikt en bedorven hadden kunnen worden?

Zozeer als het onze wetsopbouw aan bestemming en juiste gevolgen van de misdrijven ontbreekt, zo slecht is het ook gesteld met het vaststellen van straffen die bij de misdrijven passen; en dat laatste als een direct gevolg van het eerste. Het is reeds een alledaagse ervaring dat de eerste ondeugd een tweede aantrekt. Een treurige ervaring. Vreselijk voor de mensheid, doch nog vreselijker dat wij de basis van de misdaad in de straf vinden.

Men heeft het welhaast als een uitgangspunt in alle rechtbanken van Frankrijk aangenomen, dat de aard van de straffen aan de willekeur van de rechter wordt overgelaten. Welk een schande voor de mensheid. Hoe geweldig slaat dit uitgangspunt de geest van de mens naar de bodem**.** Is niet de ontering met de schandpaal[22] de gemeenste straf? En wij kennen nog niet eens de ganse omvang van deze gruwelijke straf, die zo belangrijk, zo delicaat in de aanwending is, en die in plaats van

---

21 "Ebenmaas".

22 “Pranger und Schandpfahl”. Is een en hetzelfde begrip.

zovele andere, meest vruchteloze, gebruikt zou kunnen worden; die bij een volk dat voor de eer leeft en sterft, meer zou bewerkstelligen dan folter en schavot. Kortom, ontering is de ware straf van de Duitsers.

Hebben wellicht de wetten de duur van de landelijke verbanning[23] naar de grotere of mindere misdaden afgemeten, en bestemd hoever en tot welke begrijpen deze straf zich uitstrekt? Vandaar de geringschatting van het vaderland, vandaar zo weinig patriottisme en de grote emigratielust, aangezien men zo onverschillig de burger kan uitwijzen.

Is niet de galeistraf (schandstraf) gans aan het humeur van de rechter overgelaten? Zitten niet dagelijks de rechters bijeen om per maiora[24] te vinden of de ongelukkige misdadiger levenslang of slechts enkele jaren de roeispaan moet hanteren? De wetten zwijgen erover en de menselijkheid of barbarij der rechter treedt in hun plaats. Ondertussen bekommert men zich er weinig om, hoelang de mens lijdt. Een jaar meer of minder ellende, is een kleinigheid voor mannen die bij de aanblik van de menselijke ellende wreed zijn geworden; die dagelijks enkelen van hun broeders zien folteren of terechtstellen. Hoe, is een jaar van lijden zo onbeduidend voor de mens, dit zo gevoelige wezen, dat zo spoedig uitgeleefd is, dat zo weinig dagen van vreugde telt, dat onze wetgevers van deze plek konden wegijlen om niet zelf de duur der straf te bepalen?

Welk een verscheidenheid der misdaden. Welk een onmetelijke variatie van het geringste vergrijp, dat de opmerkzaamheid van de rechter trekt, tot de zwaarste kwaadaardigheid die de misdadiger uit de kring van zijn medemensen buitensluit. Heeft

---

[23] “Landesverweisung”. Onduidelijk. Kan ook ‘verbanning’ betekenen, of de overdracht van een rechtszaak naar een andere rechtbank.”

[24] ‘bij meerderheid’.

men nu ook de straf naar de misdaad gemeten? De algemeenste straf is de dood. Dood en immer dood, en vrijwel immer onder dezelfde gedaante. Duizend misdaden, die naar hun grootte hemelsbreed van elkander afstaan, worden alle zonder onderscheid naar soort met de dood bestraft. De afschuwelijkste moordenaar sterft de dood, maar dat geldt helaas ook de ongelukkige, hij die - door ellende en honger, door gejammer en vertwijfeling meegesleept - op de hoofdweg zichzelf en zijn kinderen van het brood berooft dat harde mensen hem niet goedwillig wilden geven.

De knecht die zijn heer heimelijk van een kleinigheid ontdoet, waarvoor deze zich geschaamd had om hem die aan te bieden, moet aan dezelfde galg hangen als de smeerlap die van zijn medemensen al hun have en goed heeft gestolen.

De mens die met onverstoorbaar gevoel, met onbevangen oog, al deze onrechtvaardigheden, al deze grote fouten in de wetgevingen ziet, kan ze onmogelijk onbemerkt voorbijgaan. En ik weet gewis, dat honderden reeds tot zichzelf gezegd hebben, wat ik hier luid en openlijk waag te zeggen.

Ik vermoed het verwijt, dat deze nauwkeurige uiteenzetting over misdaad en straf de strafwetten te zeer zou ophopen, doch ik weet, dat de man van gevoel, de arbeidzame rechter, mij dit verwijt niet maakt. De hoeveelheid goede wetten schrikt hem niet af. De man die met overleg en zorg zijn bezigheden begint, valt de keuze der straffen te zwaar, dan dat hij niet van ganser harte van deze last verlost zou wensen te zijn. De gevoelige, mensen beminnende rechter zal er op zijn minst bezwaar tegen hebben. Zijn treurige bezigheid is hem tot kwelling. Zijn hart bloedt met de ongelukkige misdadiger wiens bloed op de plek der terechtstelling dampt. Hij lijdt met de ongelukkige die er onderdoor gaat door de onjuistheid en gebrekkigheid der wetten.

Gesteld ook, dat de wetten daardoor zo sterk zouden aangroeien, dat wij daarvan ettelijke banden zouden hebben. Zou men dat ongerijmd vinden? Laat ons immer de hiaten vullen, de afgang van nodige en nuttige wetten herstellen, net zolang tot wij genoeg hebben. Doch, zal men tegen mij zeggen, wie kan een zo ongelooflijke hoeveelheid wetten in zijn hoofd onthouden? Men zou dus aan zijn geheugen minder moeten toevertrouwen dan aan zijn verstand, en zeggen dat het gemakkelijker is om de zin van een wet op vele situaties te verklaren, dan voor iedere situatie een wet uit het hoofd te leren.

Ik weet gewis, dat een man die zich juiste voorstellingen heeft gemaakt van de rechtstoepassing van het strafrecht, en de ware grondbeginselen ervan en de zwaarte van hun toepassing kent, nimmer de treurige en gevaarlijke vrijheid om naar willekeur te straffen, terug zal verlangen. Hij zal gaarne de letter van de wetten volgen en schrikken wanneer hij ooit wederom genoopt zou worden om de wetten naar zijn inzichten te moeten leiden. Ondertussen zijn onze overheidspersonen er toch toe gedwongen. Onze huidige wetssamenstelling heeft hen in deze treurige toestand gebracht. De regenten van onze staten maakten het hun tot plicht om bij gebrek aan de wetten de straffen te bepalen, of veelmeer naar de geest der wetten te straffen.

Hoe onduidelijker de wetten zijn, des te meer moet een rechter weten. Hoe gebrekkiger ze zijn, des te minder moet hij het zelf zijn. En er hoort bijna net zoveel geestkracht toe om de wetten te verklaren, als om ze te geven.

Hoeveel verlangt men niet van u, gij rechters? Welke plichten? Welk een zielsgrootte vereist het beheer van de strafrechtelijke wetstoepassing, opdat ge niet onder de zware last bezwijkt? Doch nog treuriger is het in onze tijden, dat de rechter minder

bezorgd moet zijn om de echte geest van goede strafwetten te volgen, dan hem eraan ligt om de zin der wetten te raden.

Feitelijk bestaat de geest van alle goede, beoogde strafwetten slechts hierin, dat ze zoveel mogelijk de geringste straf met het algemene welzijn verbinden. De gemakkelijkste sancties en het bloed dat aan de altaren der gerechtigheid rookt, moeten beide aan het welzijn van het geheel bijdragen.

Het oogmerk is onscheidbaar van de straf, en daar waar beide net als in een middelpunt samenkomen, ligt het enige gezichtspunt dat men in acht moet nemen. Een juiste menselijke zin en een ontvankelijk hart zullen het onfeilbaar bevinden. Doch, treurig noodlot, men treft deze geest in sommige strafwetten niet aan. Wie had ooit gedacht dat canonieke stellingen, religieuze voorschriften en begrippen, die aan één bron ontspringen waaruit de menselijke regering nimmer had mogen putten; dat deze, zeg ik, een groot deel van de vastlegging van onze strafwetten uitmaken en ons immer van het ware einddoel daarvan afleiden? En toch is het, helaas, maar al te waar. Wederom zijn gewoonten, zeden en omstandigheden, zelfs klimaat en de gesteldheid van het land veranderd, en de wetten bleven desalniettemin dezelfde. De wetten, die ooit onder Justinianus ruwe barbaren tot voorschrift dienden, moeten ook heden ten dage nog onze moraliteit bepalen. Het is dus duidelijk, dat hun geest zich onmogelijk meer met onze tegenwoordige toestand verdraagt. Het karakter van de huidige tijden is aan dat van de vorige eeuwen gans tegengesteld. De behoeften van het menselijke leven hebben zich vermeerderd. Derhalve hebben ook de wetenschappen een grote ommezwaai gemaakt en met deze de geest van de natie. De wijze van denken van de mensen is helderder, juister en vrijer geworden. De ruwe, beledigende kant van de ondeugd is door de kunst bijgeslepen en glanst thans als de deugd. De mensen waren toen meer wild dan boosaardig. Tijd en omstandigheden hebben ze

verfijnd en de booswicht tot snoodaard gemaakt. De regering is geheel niet meer wat ze ettelijke eeuwen was. Ze is een gans nieuw schepsel der tijd en zozeer van de oude onderscheiden, als de huidige klederdracht vergeleken met die uit de vijftiende eeuw is. Welke veranderingen hebben sindsdien in de maatschappij plaatsgevonden. Welke aanpassingen in de natuur. Hoezeer is de huidige mens van zijn voorvaderen gedegenereerd. En toch immer, zonder enige rekening te houden met de behoeften van de tijd, dezelfde wetten, dezelfde straf en een andere soort misdaad. Ze zijn aldus voor onze tijden meestendeels onbruikbaar geworden. Doch ook voor de toenmalige tijd waren ze niet bruikbaar, want ze verraden slechts te zeer, dat ze niet uit de aard der zaak voortkwamen. Gebrek aan filosofie, mensenkennis, bijgeloof en vooroordelen in die tijden bewijzen het. Doch stellen wij ook, dat de wetten aan het karakter van de mensen waren aangepast zoals ze toentertijd waren. Dan is het toch uitgemaakt, dat de meeste ongeschikt zijn voor mensen zoals ze thans zijn. Voor mensen moeten altijd en overal menselijke wetten worden gemaakt.

Sommige wetten weten niets beters te doen, dan overal zonder onderscheid met het zwaard erin te houwen. Ze hebben de ogen van de gerechtigheid dichtgebonden en zo tast ze in het duister rond, houwt degene die haar het naast komt het hoofd af, en in haar blindheid maakt ze geen onderscheid tussen de lichtzinnige, hartstochtelijke mensen en de sluwste, gehardste booswicht. Ze dringt niet door in de aard van de misdaden en het onderscheid daartussen, die ze dikwijls vrijwel in het onbereikbare van elkander verwijdert. Dikwijls worden de geringste vergrijpen en de zwartste misdaden met een en dezelfde straf belegd. Het schijnt wel niet anders alsof enkele wetgevers in de haast alle misdaden in één bundel hadden willen samenbinden, om ze zonder meer als een bundel staven in één keer over de knie af te breken. Het vernuft huivert terug voor de machtige onzin van de diklijvigste rechtsgeleerden, en

het hart van de mensenvriend bloedt bij het overzicht der verschrikkelijke oordelen.

Ik zag reeds dikwijls een afschuwelijke, waanzinnige moordenaar het schavot betreden om voor het leven van honderd, één enkel erbij te geven. En een ongelukkige, die door nood en vertwijfeling tot roof werd gedwongen, volgde hem om dezelfde dood te sterven. Zo geldt voor de rover op de landweg het leven van de reiziger niet meer dan zijn beurs. Welk een onverstandig handelen der wetten, waardoor ze de burger van de staat nopen om zijn leven in gevaar te brengen, wanneer hij zijn vermogen wil veiligstellen; waardoor ze de booswicht tot twee misdaden verleiden, terwijl hij er maar één dacht te begaan.

De gewelddadige diefstal wordt met de dood bestraft. En daaronder zijn immers werkelijk reeds alle diefstallen begrepen, want sinds het wantrouwen onder de mensen zelfs de harten heeft gesloten, waar staat dan voor de vertwijfelden nog een toegang open? Ook hebben sommige wetten geen onderscheid gemaakt tussen de eerste diefstal en de volgende; tussen een verleide beginneling in de ondeugd en de uitgeleerde, gewende misdadiger. Beiden hangen aan een galg.

Wat moet ik eigenlijk over de straffen zeggen die op huishoudelijke diefstallen zijn gezet? Harde en vileine heerschappen sidderen reeds bij de gedachte, hoewel hun opgehoopte boeken geheim en veilig genoeg gesloten zijn, en vervloeken de zachte, smekende stem der broederliefde, van het medelijden, uit hun verdorde, verschrompelde harten. “Hoe”, weent Harpagon, “hoe zou het met mijn have en goed staan, wanneer niet de vrees voor de dood mijn huis voor inheemse dieven zou beveiligen?” Men zou daartegen kunnen inbrengen, dat het vermogen dat aan het individu ontvreemd is, voor de staat niet verloren is; dat het slechts een andere eigenaar kreeg.

Doch heeft de staat zich niet verbonden om voor de zekerheid van de eigendom van zijn burgers te staan? En staat de staat niet ook voor de veiligheid van de personen borg? Wat zijn miljoenen rijke mensen vergeleken met het leven van de nederigste van haar dienaren? Men trekt wit weg door deze onmenselijke uitwisseling van het leven van een burger tegen het geringste geldstuk. Alleen heeft deze harde, barbaarse wet vanzelf de strengheid van zijn werking[25] verloren. Iedereen schuwt de vreselijke aanblik dat hij voor zijn deur een galg opgericht ziet, zoals het in menig land gebruikelijk is. En de vrees om algemeen gehaat, algemeen geschonden en vervloekt te worden, staat met de verbittering en wraakzucht van de bestolen heren in evenwicht en weerhoudt hen ervan te klagen. Zij zwijgen liever dan het voorwerp van haat en beschimping te worden. En zo blijven door de overmaat aan straf zelfs vele diefstallen verborgen en onvermoed, terwijl er daarentegen geen twijfel resteert dat een zachter, menselijker straf gewis de dieverij meer zou inperken. En toch, zijn wij ongeacht deze heimelijke consideratie en bereiding[26] van de wet daarom meer of minder veilig? Worden meer diefstallen begaan? Gewis niet. Men heeft een betere weg gevonden om zich, meer dan de uiterste strengheid van tirannieke wetten het ooit kan doen, te beveiligen. Iedere heerschappij tracht in zijn huishouding voornamelijk een verstandige keuze te maken, verzekert zich ertegen door toereikende waarborgen en bewijzen over haar goede gedrag en haar trouw. En haar waakzame oog volgt iedere stap van haar personeel. Het schijnt dus wel, dat de wet, aangezien die slechts straft en niet preventief werkt, er slechts is om het ogenblik te benutten waarin de waakzaamheid en verstandigheid in de keuze der mensen de heerschappij verlaat, of onvriendelijkheid, karigheid en hardheid van het hart de zwakke tot de diefstal verleiden, om dan bloeddorstig, als een

[25] “seiner Wirkung”. Onduidelijk. De genitivus van ‘Staat’ is ‘des’.
[26] “Bereitlung”. Vertaling onzeker.

verscheurend monster, de ongelukkige, die door tijd en omstandigheden verleid is, naar de dood te slepen.

Mensen! Gruwelijke, die in het bezit van alle goederen der maatschappij is, wat doet ge om u de moeite te besparen om uw opgehoopte schatten veilig te stellen? Ge verdoemt al die ongelukkigen tot de smadelijkste dood die het waagden u iets aan te doen. Onverschillig en gevoelloos jegens uw medemensen koopt ge met het leven van uw medeburger hetgeen ge met liefde en slechts weinig waakzaamheid kunt verkrijgen.

Kan men zich niet met recht over een wet beklagen die degene die steelt, en degene die de diefstal verheelt, dezelfde straf oplegt? Is er geen onderscheid tussen deze beide handelingen?

Is het mogelijk, dat de wetten degene die een wissel of eenvoudige obligatie namaakt, en de valse getuige, die door een vreselijke meineed leven en eer van een onschuldige in gevaar brengt, met gelijke hardheid van straf kunnen tuchtigen? Zullen wij dan immer de zaken met de personen vermengen en de waarde van de mens met goud willen wegen?

Welke ongerechtigheid om het voornemen van een doodslag net zoals de volbrachte daad zelf, te bestraffen. En waarom versperren onze wetten de misdadiger de naaste weg tot verbetering; waarom beroven ze hem van het eerste, enige middel om tot de deugd terug te keren: het berouw? Hoe buitensporig streng wordt niet in menige grondwet de meisjesroof (rapt de seduction) bestraft. Een misdaad die zich zo moeilijk laat blijken en bepalen; die naar zijn bronnen, werkingen en omstandigheden in ontelbaar menigvuldige gestalten verschijnt.

Welk een hart kan de ontzettende aanblik verdragen een meisje, jong, onervaren, verleid - dat ongelukkigerwijze het

pand van een onterende liefde onder haar hart draagt - aan de smadelijke galg voor liefde en eer te zien sterven**.**

Doch wend uw ogen van de tranenscène van deze ongelukkigen af, om getuige te zijn van een nog verschrikkelijker schouwspel van andere Europese wetten. Ziedaar deze ellendige onder de akeligste stuiptrekkingen, onder de kwetsende stoten van het rad, tot God om erbarming, om hulp jammeren. Ha! Bij wie gaat niet iedere slag door de ziel die hem een ledemaat afslaat, hem doodt en hem in het leven terugroept, om nog een keer, wederom, en dan uiteindelijk met de laatste stoot tot slot de dood te voelen. De mensheid beeft en lijdt met hem. Het is een aanblik voor barbaren, voor ontmenselijkte, aan bloed gewende tirannen; niet voor mensen, voor gevoelige zielen. Doch hij moet ook wel een gruwelijke, ten hemel schreiende daad begaan hebben, die hem voor deze onmenselijke dood waardig maakt? Ha! De booswicht, heeft hij Gods heiligdom geschonden en de tempel beroofd? Nee. Of heeft hij zijn vriend bedrogen, verraden, hem op moorddadige wijze vermoord? Ontzettend, dat niet. Ik sidder. Heeft hij wellicht zijn oude, goede vader de keel afgesneden en zijn moeder doodgeslagen? Wat? Nog minder. Of was hij een vreselijke straatrover, die bloed en vermogen van zijn medemens afperste; die, in ondeugd verwilderd, de hut van de eerlijke landsman plunderde, zijn vrouw mishandelde en zijn dochter schond; die als een verscheurend monster onder de mensen woedde; een moordlustige, op wie de vloek van de ganse mensheid ligt? Niets van dat alles**.** Geen van deze afschuwelijke misdaden sleept hem naar de dood. Hij is slechts hier misdadiger, en over de grens, in de gezamenlijke mensheid, is hij het niet meer. Onbegrijpelijk. Wat was nu zijn misdaad? Hij heeft de gierigheid van enkele miljonairs beledigd, die de hebzucht en zwelgerij van de groten tot voogden der natie gemaakt heeft. Ogenschijnlijk met wapenen uitgerust die hem wellicht slechts door de vrees voor mishandelingen door

loerende wachters waren opgedrongen, smokkelde hij verboden waren het land in. En thans moet hij op het rad enkele guldens aan gewin boeten, die hij door zijn sluikhandel aan de kassa van enkele pachters heeft onttrokken, aan wie de schatten van het volk uit onuitputtelijke bronnen in grote stromen toevloeien; die in vol geluk, in gerieflijkheid en het goede leven niet eenmaal eraan denken, dat de staat voor hun inhaligheid een zo verschrikkelijk offer brengt. Die laat een arme afslachten, opdat tien rijken veilig en rustig in alle aardse genoegens kunnen leven.

Echter, men zegge mij toch, wanneer wij de gruwelijkste tuchtigingen over misdaden laten hangen waarvoor[27] zelfs natuur noch eer spreken, was blijft ons nog voor een dood over voor een misdaad die de mens schendt en de natuur beledigt? Hoe willen wij de zwarte, gruwelijke daad, de moord, de vadermoord bestraffen? De wetten hebben verkwistend voor de vergevenswaardigste vergrijpen het bloed vergoten, en zo ontbreekt het ze eraan voor grote misdaden.

Men make mij immer de vergeefse tegenwerping, dat men grote misdadigers een gruwelijker, vreselijker dood laat sterven dan andere. Doch zie ik dan niet de straatrover door hetzelfde rad terechtgesteld dat de botten van een monster breekt, die de moordenaar van zijn vader was? Wat geschiedt deze dan meer dan de ander? Dat men hem de hand afhakt die deze onbegrijpelijke misdaad uitvoerde, is dat alles? Is dat het ganse onderscheid in straf die de zwaarte van de misdaad zou moeten uittekenen?[28]

---

27 “für die”. Mogelijk is bedoeld: ‘waarover’. Met andere woorden: zelfs de natuur en eer zouden de kwestie geen misdaad noemen.

28 De auteur wil aan de kaak stellen, dat de wet ten onrechte voor kleine vergrijpen net zo zwaar straft als voor grote, al is er ook voor de laatstgenoemde categorie soms een verhoudingsgewijs kleine extra

Het volgende middel waar sommige wetten naar grijpen, de eerste stap die ze zetten, voert rechtstreeks naar de dood. Wat kunnen zij nu hierna doen, wanneer ze meteen overal met het zwaard erin hakken? Ze kunnen immer nieuwe manieren voor de dood uitvinden, doch deze kunstgreep blijft onwerkzaam. Het ligt reeds zo in de aard van het menselijke hart. De misdadiger ziet de straffen in een verre, voor zijn misleide oog dikwijls nauwelijks bereikbare, verte. En daar ziet hij slechts de dood, gemakkelijk, niet afschrikwekkend, niet door pijn en schande begeleid. Galg en rad tonen hem het duistere beeld van de toekomst onder dezelfde gedaante. Alles wat voor zijn ziel zweeft, is de enige gedachte: dood.

Waartoe nu zoveel strengheid? Om vruchteloos het bloed van een burger te vergieten, die door verschoning nog nuttig had kunnen worden voor het vaderland? Om het verval der zeden te bespoedigen, doordat zo de ware kennis omtrent de gerechtigheid van onze morele handelingen onjuist en verdorven wordt? Om slechtgezinde burgers te stimuleren, dat zij door list moeite doen om de wetten te verijdelen; wanneer zij zich jegens deze onmachtig voelen, om ze met geweld te verdelgen. De strengheid der straf voor geringe misdaden vleit gans gewis de grotere om er ongestraft mee weg te komen. Zo deden sommige wetten het, als een onverstandige arts die snel een lichte wond wil genezen en daardoor een dodelijke koorts veroorzaakt.

Welk een tegenspraak in onze zeden. Ik sta versteld, wanneer ik aan ons mensen denk. Wij, die het leven boven alles naar waarde schatten, die al het aangename, lieflijke willen aantrekken, die zo gaarne de zoetheden van het leven genieten, die met bloemen bekranst, lof zingend over rozige velden wandelen, die een zo gevoelige, zachte, voor alle gevoelens

---

straf. Hij vindt dat het onderscheid veel groter - dus rechtvaardiger - zou moeten zijn.

openstaande ziel hebben; een geest die voor alle denkbeelden ontvankelijk is. Wij hebben wetten aangenomen die in staat zijn om een ijzeren voorhoofd te breken en een hart van erts te splijten. Wij houden onze openbare festiviteiten op wurg-plekken, waar nog het bloed van de verslagen burger dampt. Deze zachte, huppelende schepselen dorsten naar bloed, zoals de verscheurende tijger. Zij, die geen minuut van hun leven voor zichzelf kunnen bestaan, die - door de natuur voor gezelschap aangewezen - zich nimmer de omgang met hun medemensen kunnen ontzeggen; een barbaars vooroordeel bewapent immers deze schepselen jegens henzelf. De dolk in de hand stoten zij in hun eigen ingewanden en zij leven in bloedige strijd. Hun openlijke, gerechtelijke tuchtigingen zijn voor de mens net zo vijandelijk en gruwelijk als de moordlustige wraak onder de individuen. Zij willen hun afschuwelijkheden, hun onnatuurlijkste moorden met de macht van de hartstochten verontschuldigen. Doch is die niet net zo onbarmhartig en onverbiddelijk als hun hart wraakzuchtig en slecht is? Waar mag dan wel deze ongerijmde tegenspraak vandaan komen? Ik meen, dat men er geen grondiger oorzaak voor kan aangeven dan dat onze vooroordelen oud zijn en onze zedenleer nieuw is; dat wij net zozeer voor onze meningen ingenomen, als wij op onze begrippen onopmerkzaam zijn; dat de begeerte waarmede wij in de kring naar de gouden ring van het genoegen worstelen, ons tegenhoudt om over onze behoeften te kunnen nadenken. En het ligt ons er meer aan te leven, dan ons te beheersen. Kortom, de onze zijn buigzaam, doch niet goed. Wij zijn verfijnd, doch wij zijn nog niet eens mens.

Doch welk een angstige twijfel houdt plotseling de stroom van mijn gedachten op, waarmede een belangrijk onderwerp mij meesleepte. Ik vrees zeer, dat men mij m’n vrijheid waarmede ik over deze materie sprak, tot een misdaad zal maken en mij gebrek aan eerbied zal verwijten die wij aan de wetten verschuldigd zijn. Alleen, edele, wijze mensen, van uw vrije,

heldere geest verwacht ik mijn oordeel. Zeg mij, heb ik de wetten belasterd, toen ik zei dat ze nog niet de graad der volkomenheid hebben bereikt waarop ik ze, zelfs uit achting voor ze en uit mensenliefde, wenste te staan? Moedeloze, domme mensen, slaafse aanbidders van het heiligdom van oude gewoonten en vooroordelen. En gij, gruwelijke woestelingen, die het gezicht van de gerechtigheid met een duistere, zwarte wolk omgeven en slechts uw moorddadige rechten aan de sidderende burger laten zien: allen, allen hoort. Ik verklaar het hier feestelijk, dat zolang de strafwetten nog bestaan, ze mij immer heilig moeten zijn. Als burger van de staat die ze tot richtsnoer van onze handelingen erkend en bevestigd heeft, zal ik er immer respect voor hebben. Nog meer, het moet mij een onschendbare plicht zijn om ook mijn medeburgers achting voor de wetten bij te brengen, doch als mensenvriend, voor wie de rechten van de mensheid net zo heilig moeten zijn als die van de wetten, zal ik immer met innigst verlangen een gelukkige omvorming en verbetering der wetten tegemoet zien.

Dit was immer de sterkste wens van mijn hart en ik schuw niet die openlijk te bekennen. Want ik houd die voor goed en juist, en ben van de heldere denkwijze van mijn medeburgers, van de wijsheid, de ijver en de voortdurende liefde voor het algemeen welzijn van onze overheden en gezagsdragers der wetten zozeer verzekerd, dat ik mij nimmer zou kunnen wijsmaken dat de openlijke bekentenis van zulk een waarheid gevaarlijk is. Onder de regering van onze wijze en goedaardige koning, wiens niets zozeer aan het hart ligt als het welzijn van zijn onderdanen, is het zelfs een plicht om over een zo belangrijk onderwerp als de maatschappelijke gelukzaligheid de waarheid te zeggen. Wanneer echter in tegendeel tirannie en haat van het gepeupel mijn tong gevangen hielden, zou ik mijn wens in het binnenste van mijn ziel opsluiten. Doch die zou daar net zo lang leven als ikzelf. Zolang er nog een bloeddruppel in mijn aderen vloeit en mijn hart slaat, zou ik wenen en tot de hemel om redding

zuchten wanneer ik het bloed van mijn medeburgers zag vergieten.

Alleen, wanneer al onze wetten goed waren, zou het dan een misdaad zijn om te denken of er niet nog volkomenere zouden kunnen zijn? Zou ons de hoop, zelfs het verlangen verboden zijn om ze na te bootsen? Zal men dan nimmer de uitbundigheid, die alles onder de voeten wil treden, van de liefde voor het goede onderscheiden, die slechts het schadelijke terzijde wil schuiven? De uitbundigheid wil oude gebouwen slechts vernietigen om ook het goede dat er nog in was, in troep te begraven en in plaats daarvan geen nieuw, beter meer op te leveren. Doch de liefde voor het goede vervangt het slechte door het goede, of het goede door nog iets beters. De uitbundigheid heeft slechts anarchie tot doel; de liefde, vrijheid. De uitbundigheid verwerpt alle wetten, en de liefde voor het goede wenst slechts betere.

Doch ik weet niet of het zwakheid of slechtheid der mensen is, die beide - hoezeer het ene ook het andere tegenspreekt - vermengt en onder één gezichtspunt beschouwt. Iedere waarheid die het stempel van een koene en vrije geest met zich draagt, is voor de kleingeestigen een onderwerp van vrees, en voor de boosaardigen een voorwendsel tot beschuldigingen.

Deze lafheid, deze valse eerbied jegens alles wat zich door tijd en onwetendheid geheiligd heeft, liet de wereld in de dwalingen van zijn kindheid vergrijzen. Hoe dikwijls zou een enkele waarheid, die door het vooroordeel in het hoofd van een belangrijk man zodanig gevangen werd gehouden dat ze niet tot aan het hart kon doordringen, het noodlot voor mensheid vergemakkelijkt en het lot van naties veranderd hebben.

O, mijn medemensen, vrees niet de mond te laten hangen om nuttige waarheden te openen, doch vrees te zwijgen wanneer ge

om het behoud van datgene wat voor de mensen het liefste, het kostbaarste is, moet spreken. Wij hebben zoveel voor onszelf te doen. Ons behoud, onze rust en gelukzaligheid laten ons geen ogenblik vrijetijd om ons met minder belangrijke dingen bezig te houden. Laat ons dus bestendig voor ons welzijn werken, en onze geest niet met onbeduidende onderwerpen bezighouden.

Doch dank aan het licht van onze eeuw. Men spreekt niet pas sinds heden over een hervorming van onze strafwetten. Is onze laatste koning niet reeds deze roemwaardige onderneming begonnen? Het burgerlijk en strafwetboek, dat op zijn gebod verscheen, zal immer in de harten van zijn onderdanen het sprekende bewijs van zijn liefde voor het volk blijven, en zal eeuwig de brandende vlam van dank in alle burgerharten voeden. Dat zijn de ware veroveringen van een wijze en goedaardige koning. Zich het behoud van zijn landen verzekeren, is meer dan nieuwe veroveren. Het leven van zijn onderdanen in veiligheid brengen, is meer dan een leger van duizenden verslaan en miljoenen tot gevangenen maken.

Meten wij met een filosofische blik de tijdruimte van de duistere eeuwen der barbarij en onwetendheid tot op onze huidige tijden; van de eeuwen waar nog de vuur- en waterproeven de onschuld moesten aanwijzen, tot op onze huidige wetgeving, en wij zullen zien, dat de waarheid honderdmaal grotere stappen vooruit heeft gezet dan haar nog over zijn om te maken.

Doch dit fortuinlijke tijdstip kan niet meer verre van ons zijn. Alles kondigt ons zijn nabijheid aan. Alles belooft ons deze fortuinlijke ommezwaai der wetten. Nog in geen eeuw werd zoveel over zedenleer en deugd geschreven. Wij hebben thans de voortreffelijkste werken over deze voor de mensheid zo uniek belangrijke onderwerpen aan te geven en, fortuinlijke

tijden, zien wij ook overal het zaad rijpen dat de edele schrijvers ervan uitgestrooid hebben.

Filosofen hebben de dikke duisternissen die sinds eeuwen de waarheid verhulden, verstrooid en schiepen licht over de aardbol. Zij verdrongen onzin en vooroordelen en zetten het verstand en de mensheid in hun oorspronkelijke rechten. Vorsten zien thans, en een filosofische blik ontwikkelt bij hen de verhoudingen die het welzijn van de staten bepalen en die eerder, door het verblinde oog in een chaos samen geworpen, niet uiteen konden worden gezet.

Reeds is het het vernuft merkbaar gelukt om de grofheden van het menselijke verstand op te helderen die de onwetendheid van de vorige eeuwen in anderszins gevoelig zielen heeft opgewekt. De filosofie, die thans uit de stort van de barbaarsheid en van de grootste onwetendheid, waarin ze sinds meer dan een half millennium begraven lag, als uit de dood is opgestaan, wierp reeds enige stralende blikken der waarheid en liefde op de strafwetten. Weliswaar nog maar blikken, en de hand durfde ze nog niet aan de ploeg te slaan, noch durfde ze het te wagen om de kolos der vreeswekkende gerechtelijke uitspraken te verpletteren en uit de puinhopen een fraaier beeld, een godheid te vormen. Noch durfde ze het te wagen om de trekken van de gruwelijkheid van verjaarde vooroordelen te verdelgen, en voor de onverbiddelijke, blinde, strenge liefde en het ontzien terzijde te zetten. Haar schreden zijn bedachtzaam en langzaam, doch daarom bereiken ze zeker en onbedrieglijk het grote doel, net zoals de wijzer die de loop der uren kenmerkt. Wij bemerken haar voortgangen niet, doch wij zien ze komen.

Reeds danken wij aan enkele edelen en filosofen van ons vaderland de voortreffelijkste werken over dit onderwerp, en de tijd belooft ons nog volmaaktere, want een goed boek gelijkt een fakkel die duizend andere aansteekt en zo zijn licht ver-

veelvoudigt, zonder zelf van zijn vuur iets te verliezen. Wellicht is de wereld niet ver meer van het gelukkige tijdstip waarop zachtere en menselijkere wetten - wetten die uit de mond van de wijsheid en liefde voortvloeien - de wonden zullen helen die gene vreselijke machtsspreuken van het despotisme uit gene duistere tijden aan de mensheid hebben toegebracht.

Ha! Wie weet hoever onze moed zich nog kan verheffen? Wellicht bootsen wij ooit nog de grote keizerin van Rusland na, die het aantreden van haar regering door de afschaffing van de doodstraf tot een onvergetelijke epoche maakte. Wellicht gaat de mensheid van de ijszee naar onze zuidelijke regionen. Wellicht leren wij pas van de Groenlanders en Kamchadalen[29] mens te zijn. Blijf nog bij deze gedachte staan. Die veredelt, troost het menselijke hart. Verwerf die op zijn minst niet met de kinderlijke overijling die men u met betrekking tot zovele nuttige waarheden ten laste kan leggen. Onderzoek, vors na, weeg eerst, voordat ge daartegen worstelt, en speel toch niet immer het kwade kind dat zijn voedstermoeder slaat wanneer het die van de melk wil afwennen.

De mens oordeelt slechts door vergelijking van zaken die hem in de zin vallen. Hij zet de onderwerpen die zijn beschouwing aantrekken naast elkander. Hij ziet, voelt, proeft, vergelijkt, kiest door de zintuigen. En het resultaat van zijn vergelijkingen is zijn oordeel. Zo is de natuurlijke gang van het menselijke verstand. Een straf kan ons uiterst streng schijnen, terwijl die toch gewis veel milder dan alle andere is. Het is derhalve betwistbaar waar, dat men de opvallende zwaarte van de straf kan verminderen, wanneer men de gradatie van haar afstand tot een andere juister bepaalt. Het is uitgemaakt, dat een wijze wetgever de grootste misdaden met matige en op mensen toegespitste straffen toereikend zou kunnen tuchtigen, wanneer hij, te beginnen met de mildste straf, zou voortgaan naar

[29] Afstammelingen van de Siberiërs.

trapsgewijze straffen, die altijd nauwkeurig op de misdaad zijn aangepast.

Of willen wij ons zo diep onder de mensen verlagen, dat wij ons in het geheel niet in staat zouden achten tot een zachtere leiding? Zullen wij toegeven, dat alle gevoelens omtrent eer en schande, deugd, menselijke grootte, waardigheid des harten in de mens zijn uitgedoofd, en dat de mens voor menselijke wetten te verdorven is? Nee, ik kan mij geen mensenhart indenken dat van deze gevoelens gans beroofd is. Vooral het gevoel van eer is in iedere boezem te vinden. Voor welke man is de eer niet het kostbaarste, het heiligste? En wij, die geneigd zijn om goed en bloed voor de eer te geven, hebben wij het nodig om voor een misdaad te sterven? Ha, mensen, laat ons eerst daarover een kleur krijgen.

Wanneer men ondertussen toch zou moeten vrezen, dat men van de hoogste afsprong van strengheid tot straffeloosheid mocht willen vervallen, doordat men de overmaat aan hardheid van de strafwetten een halt zou willen toeroepen; wanneer men de gemoederen gaandeweg op de weg naar vervulling van de maatschappelijke plichten zou willen terugbrengen; welnu, zo kan ook nog deze onverbiddelijke doodstraf bestaan; bezoldigt men immer nog mensen voor de wurgarbeid van hun broeders en late schavot en de plek waarop die staat[30] het schrikbeeld van de booswicht blijven. Slechts matige men op zijn minst het gebruik van deze barbaarse optredens; men behoude ze zich voor als het laatste dwangmiddel om de mens door vrees te verbeteren, wanneer afschuw voor de ondeugd hem niet zelf terughoudt. Men verwijze ze naar de uiterste grenzen der strafwetten, om ze slechts voor de onvergeeflijkste gruweldaden der mensen over te laten en de maatschappij van booswichten te zuiveren, die slechts zelden en uniek in hun soort zijn, zodat men hun leven zonder gevaar voor het geheel niet kan ontzien.

---

[30] “Schaffot und Rabenstein”.

Hoe waardig zou deze hervorming der wetten voor de mensenvriend zijn. Welk een verheven gedachte. Een vorst, de lieveling van zijn natie, nam het ijzeren juk van barbaarse wetten van onze verwonde schouders. Onder zijn regering verkregen wij redelijkere en zachtere wetten. Moeten niet bij deze gedachte alle ogen van tranen der tederste liefde, der hoogste verering voor een zo grote vorst overvloeien?

Een monarch, die zelfs deugden voor zichzelf waardig acht die voor ons de gewone man in de eenzame, stille hut aangenaam maken. Een monarch die ieder kind zich van de hemel tot vader, en iedere burger zich tot vriend zou wensen. Die door iedere burger trouw bemind zou worden, als zijns gelijke, en die hem zou vereren als zijn heerser. De monarch die - verre van zijn burgers onder een tiranniek juk te drukken en ze met slaven-ketenen aan zijn wil te binden - zelfs de gehoorzaamheid nog een zekere waarde van vrijheid zou toekennen. Die door het natuurlijke welgevallen dat goede burgers in het vervullen van hun plichten ervaren, bijna in ieder hart de wet die tot dienst aan de vorst verbindt, zou doen vergeten. De monarch die zich in ieder geval als mens zou beginnen te tonen en mens bleef, totdat waardigheid en gewichtigheid van het onderwerp hem de scepter deden grijpen: die moest het zijn, de goddelijke Marcus Aurelius ofwel Antoninus, van wie wij hulp en afname konden verwachten van alle maatschappelijke euvels die - aan voor-oordelen der wetgeving, misbruik der religie, verval der wetenschappen in de duistere onfilosofische tijden ontsproten - de maatschappelijke gelukzaligheid vergiftigd hebben.

Welk een heerlijke schildering der menselijke gelukzaligheid zweeft voor mijn ziel. Mijn fantasie, gans door het zoete denkbeeld van een zo gelukkige ommezwaai der zeden en wetten vervuld, stelt zich deze grote revolutie van het monu-

ment[31] voor, dat zich midden onder de gelukkige burgers van zulk een staat verheft. En de luide dank, het juichen der vreugde, stijgen uit ieder hart ten hemel. De gerechtigheid, de religie, de mensenliefde en het ganse gevolg der zachtste maatschappelijke deugden, omgeven en verheerlijken hem. Een heilige huivering van eerbied grijpt de aanwezigen bij zijn aanblik aan. De zaligste gevoelens stijgen in het hart op, door de hemelse aanblik van zijn gelaat en zijn ontroerende gebaren. Op de achtergrond verschijnt de ondeugd in ketenen, in stof gebogen, vertwijfeld dat het een leven met zich rondsleept dat tot pijn veroordeeld is en tot verwijten aan het geweten, die nog gruwelijker zijn dan folteringen en de verschrikkelijkste dood. Hij waagt het niet opwaarts te blikken en wendt zuchtend zijn misvormde aangezicht weg van deugdzame burgers, vervloekt zijn leven en roept de dood, die de mensheid hem ontzegt. In de trekken van deze lieftallige deugd[32] toont zich een aantrekkelijk mengsel van vreugde, feestelijke huivering en zachtmoedigheid. Aan zijn voeten werpt hij de moorddadige werktuigen die eerder stromen van mensenbloed vergoten en toont de deugd met ernstig gelaat de werktuigen van nuttiger werken. Boven dit beeld verheft zich dat van een wijze en weldadige vorst. Met ernstige waardigheid en een liefdevol gelaat. als dat van een goede vader die zijn kinderen zonder zwakheid, zonder gruwelijke strengheid straft, geeft hij zich over aan de onsterfelijkheid van zijn strafwetten.

Bij deze schildering wil ik blijven staan, en ik vergenoeg mij ermee, mijn verhandeling met de zoete denkbeelden te besluiten die ze mij instroomde.

Treurig verlaat ik een baan waar ik een zo grote ruimte nog onbetreden voor mij zie. Waar ik niet meer kon doen dan die recht te doorlopen, zonder de grote, belangrijke ruimte op te

[31] Hier zal de wijze vorst bedoeld zijn.
[32] Idem.

vullen die ik achter mij laat. Doch ik zit aan de nauwe grenzen van de tijd. En meer nog, aan de veel nauwere grenzen van mijn krachten. Mijn bekwaamheden zijn niet toereikend om alles te vatten wat deze materie aan grootsheid en nut biedt. Het beetje waarheid dat ik kon vertellen, heb ik uit de innerlijkste grond van een zuiver, onbevangen hart genomen, heb het zonder gal, zonder boosheid gezegd. Men zal deze herinnering niet overbodig vinden in een tijd waar men zijn meningen immer aan zijn denkwijze terzijde gezet moet weten; waar men minder om deze in gevaar is, dan vanwege de zin, die men naar ieders boosaardige of welmenende exegese tracht uit te zoeken.

Ik ben voor mijzelf getuige, dat immer wanneer ik enkele misbruiken wilde schilderen, ik mij uit voorzichtigheid gedrongen voelde om de voorbeelden ver van mij uit den vreemde te halen. En ik wierp nimmer een blik op de magistraten in wier kring ik de vrijheid had om goed te doen, dan om datgene in hen te ontdekken wat het nabootsen waard is.

Ontelbare keren, terwijl ik aan dit onbeduidende geschrift werkte, achtte ik mij gelukkig om in een land geboren te zijn, te wonen en te leven, waar ik geen der zwarte daden, niet de ongeneeslijke boosheid, dat diepe, onvervangbare verderf der zeden, de arrogantie en de kunstijver in kwade handelingen ontdekte, waarvan men in andere landen de verschrikkelijke voorbeelden vindt.

In onze steden heerst orde en rust, en ik zag op het land dikwijls in de ellendigste hutten armoede en deugd tezamen. Ik drong binnen in het binnenste van de gezinnen, en zo diep als ik kon binnendringen, vond ik huiselijke vrede, eendracht der harten, en de tweedracht woonde niet onder hen. De reiziger zet onbekommerd en veilig zijn staf op onze landwegen voort, en de wagen met rijke goederen van de koopman stimuleert niet de hebzucht tot moorddadige roof.

Ik bemerkte in de zeden van deze streken meer listigheid dan boosaardigheid, meer afzonderlijke ruzies dan gewelddadigheden, meer fouten dan misdaden. Met één woord: te weinig kennis van het goede en derhalve teveel onverschilligheid jegens de deugd, doch niet gereedheid tot het beoefenen van het kwaad. Het scheen mij, als volgden wij met betrekking tot andere landen veel langzamer het onvermijdelijke verval der zeden.

Zie, zei ik tegen mijzelf, dat zijn de onloochenbare bewijzen van een wijze en kalme regering, en wanneer werkelijk de bronnen van verderf nog niet uitgedroogd zijn, dan leidt en dwingt toch minstens de gerechtigheid, door eerbied voor de wetten, diegenen die opgehouden zijn ze te beminnen.

Wij zijn allen mensen en vrienden. De feestelijkheid van de huidige dag die wij voor de koning vieren, verzamelt ons in de tempel der eendracht en menselijkheid. Hier willen wij de bond vernieuwen, de bond der liefde, die wij aan onze medemensen verschuldigd zijn. Wij willen zweren aan het altaar der mensheid onze broeders lief te hebben en voor de mensheid nuttig te zijn.